

Wielewaal

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

JULI 1995 JAARGANG 61

AFGIFTEKANTOOR ANTWERPEN X

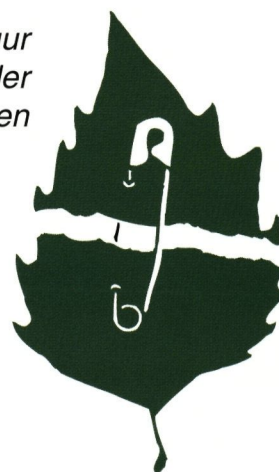
Wielewaal

VLAAMS TIJDSCHRIFT VOOR
NATUURSTUDIE - JULI 1995

INHOUD

- (H)erintroductie, (g)een overweging waard
- Van Den Berge Koen, Desmet Rik,
De Kimpe André 113
- Wordt de Aalscholver een probleem?
- H. Franckx 120
- Hamsteren, momenteel een zware opdracht
- Kris Jansen..... 121
- Eivverzamelaars bedreigen Belgische
broedvogels - Gerald Driessens 123
- Activiteitenkalender 124
- Reservatenprojecten Wielewaalafdeling Nete
en Aa 129
- 5 voor 12 134
- Sprokkels 135
- Van Aalscholver tot Zeis..... 137
- Verenigingsberichten 139
- Goed om weten..... 146
- Boekbesprekingen 148

Natuur
zonder
grenzen

1995: Europees
Jaar van het
Natuurbehoud

Raad
van
Europa

Omslag: Zammelsbroek (foto: L. Geens)

Administratie: De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52 ('s maandags gesloten)
Fax 014/43 96 51

Hoofdredacteur G. Luyts

Lidmaatschap en abonnementen

België: 600 F - Nederland en Luxemburg: 900 F

KNNV-leden: 800 F - Andere landen: 1.000 F

Giro: 000-0319785-73.

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimestrieel tijdschrift ORIOLUS.

Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een gereduceerd tarief van fl. 27,50 per jaar.

Verantwoordelijke uitgever: G. Luyts, Zilverberkstraat 13, Turnhout

Gedrukt op chloorvrij papier

Realisatie:

VAN GOMPEL / ODYSE b.v.b.a., Turnhout

Tel. 014/41 66 39 - Fax 014/43 62 05

(HER)INTRODUCTIE (G)EEN OVERWEGING WAARD ?

Desmet Rik - De Kimpe André - Van Den Berge Koen

III. HERINTRODUCTIE IN VLAANDEREN: AANVAARDBAAR OF NIET? GEVALLENSTUDIE - RELATIE NATUURBEHEER-LANDBOUW CONCLUSIES

In een eerste aflevering (Wielewaal, maart, 1995) is door de auteurs een inzicht gegeven in de factoren die de verspreiding van organismen bepalen, inclusief al dan niet gewilde introducties door de mens. In de vorige aflevering (Wielewaal, mei 1995) zijn een aantal voorbeelden van herintroducties ten behoeve van het natuurbehoud gegeven, en is een beoordeling van de gehanteerde criteria bijgevoegd. In dit laatste deel worden overwegingen gegeven t.a.v. een aantal zeer specifieke gevallen, die in Vlaanderen dikwijls ter discussie komen. Een uitgebreide literatuurlijst sluit dit laatste deel af.

Gevallenstudie

Faunistische introducties

Grote grazers en hun predatoren: introductie als zelfstandige leefgroepen kan alleen in grote gebieden (verschillende honderden ha); ideaal is het wanneer dergelijke populaties kunnen leven en sterven volgens de draagkracht van het milieu en de lijken kunnen gegeten worden door predatoren. Bij introductie van dergelijke leefgroepen kan ook het uitzetten van grote roofdieren (Wolf, Lynx, ...) overwogen worden. Deze situatie doet zich in Vlaanderen niet voor.

Grazers als hulp in het natuurbehoor zijn reeds zeer gewoon. In dit geval worden de dieren als 'differentiërende maaiers' gebruikt ('functionele introducties'). De aspecten van de inpasping van deze dieren in het beheer zijn veelomvattend, en worden hier niet verder behandeld.

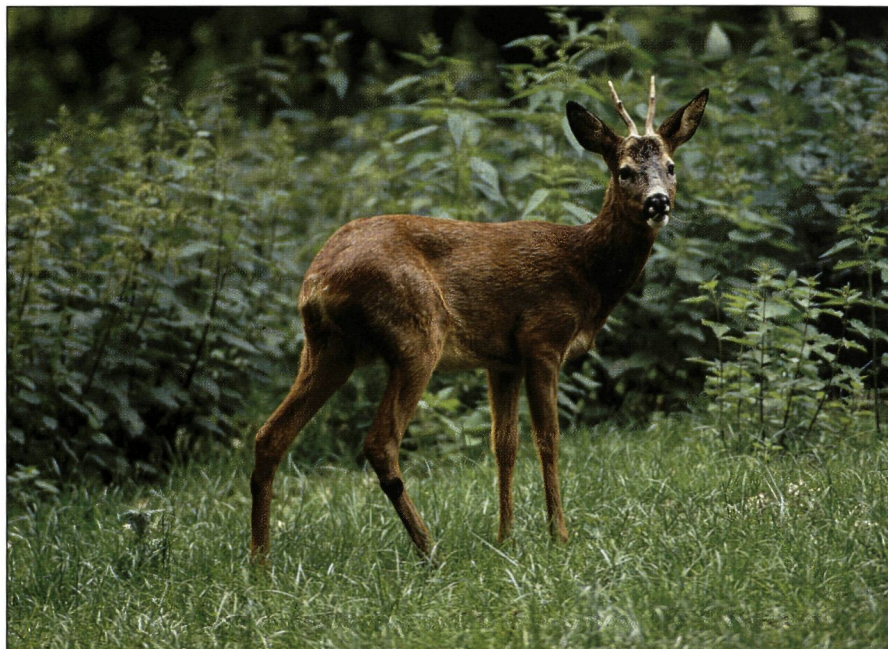
Ree: wordt als kandidaat voor herintroductie genoemd in het natuur- en bosbeheer, waar zijn eetgewoonten (o.a. bramenvreter) als een belangrijke toegevoegde waarde beschouwd worden. Vanuit jagerskringen is de wens tot herintroductie in verschillende leefgebieden in Vlaanderen geuit (zie o.a. WENTEIN, 1992).

De natuurlijke populatiedichtheid van Ree bedraagt één tot drie individuen per 100 ha geschikt biotoop (actuele dichtheden variëren van één tot vijftien individuen per 100 ha, zie o.m. VAN VUURE, 1985, BOUTIN, 1989). Dit

zijn gemengde, gevarieerde loofbossen met voldoende mogelijkheden inzake voedselvoorziening. Dit voedsel is zeer gevarieerd; de voorkeur wordt gegeven aan eiwitrijk voedsel: jonge scheuten van bramen, bomen en struiken, landbouwgewassen en tal van andere soorten. Daarbij worden bramen en ook Klimop meer gegeten dan op basis van hun voorkomen zou verwacht worden; jonge loten van eik, Haagbeuk en Zoete kers zijn zeer gegeten (zie o.m. WAUTERS, 1993, PICARD et al., 1993, MAILLARD, 1987, MAILLARD et al., 1989, MAILLARD & PICARD, 1987).

De waarde van de Ree als bramenvreter moet echter genuanceerd worden en zal ongetwijfeld sterk van het biotooptype en de biotoopkwaliteit afhangen. In gevarieerde landschappen met een intense afwisseling tussen soortenrijk bos, akkers en weiden, zullen Reeën, in natuurlijke dichtheden, naar alle waarschijnlijkheid nauwelijks of geen invloed kunnen uitoefenen op de bramengroei.

Reeën verschuilen zich gedurende de dag meestal in bossen. 's Avonds en 's nachts wordt gefoerageerd in de omgeving (graslanden, akkers). Recent

Geschied voor jagers en natuurbehouders... De Ree ?

Foto: B. Odeur

zijn in de ons omringende landen 'veldreeën' opgedoken, vooral ten gevolge van de modernisering en schaalvergroting in de landbouw waarbij landbouwpercelen zich ononderbroken uitstrekken over tientallen tot honderden hectaren (WAUTERS, 1993). Deze veldreeën verblijven voor het grootste deel van de dag op open terreinen (akkers, graslanden) met een minimum aan dekking.

De Ree is een zeer mobiele soort, die de laatste paar decennia ook in Vlaanderen zeer sterk in aantal is toegenomen, zowel in areaal als in dichtheid. De oorzaak ervan ligt naar alle waarschijnlijkheid in de recentelijk veranderde jachtwijze (jaren zeventig), meer bepaald het gebruik van de kogel (DE CROMBRUGGHE & WAUTERS, 1990). Het - vooralsnog - nageenog geheel ontbreken van de soort in Oost- en West-Vlaanderen is ongetwijfeld te wijten aan systematische stroperij op inkomende dieren, gecombineerd met een plaatselijk te hoge jachtdruk op Waals grondgebied (Henegouwen). Het wegnemen van deze laatste factoren zou eveneens een spontane explosie van Reeën tot gevolg kunnen hebben in beide genoemde provincies.

Bever: voor zover ons bekend is herintroductie in Vlaanderen niet aan de orde. Bij de verschillende introducties in West-Europa nog volgende kanttekening: de populaties zijn op dit ogenblik onderling erg geïsoleerd; een volgende stap zou erin moeten bestaan om deze met elkaar te verbinden (bvb. de Bevers in de Eifel met deze in Nederland, ...). Misschien kan de energie beter aangewend worden om de laatste grote populaties in Oost-Europa te behouden, en er de grootschalige intensieve landbouw te weren.

Das: de noodzaak tot herintroductie stelt zich op dit ogenblik niet; de soort is (nog) niet met uitsterven bedreigd. De barrières voor verspreiding zijn voor een Das niet veel groter dan voor een Vos. Daar waar de omstandigheden gunstig zijn, blijkt de Das een belangrijk verspreidingspotentieel te bezitten. In Groot-Brittannië zijn Dassen tot de randgebieden van Londen doorgedrongen. Aangezien de voortplantingssnelheid van de Das veel kleiner is dan deze van de Vos zal de dispersie veel langzamer verlopen. Bovendien vormt het sociaal gedrag van deze soort en de invloed ervan op de voortplantingssnelheid een belemmering voor een vlugge uitbreiding.

Moeraskartelblad

Foto: G. Mornie

Toch zijn populaties van deze soorten op verschillende manieren bedreigd door intensieve landbouw en verkeer. De onrechtstreekse gevolgen van intensieve landbouw op regenwormen, één der belangrijkste voedselbronnen van de Das, zijn groot. Door verzuring, verdroging en door koper in de mest dalen de aantallen aanzienlijk. Bij gebrek aan regenwormen moet de Das overschakelen op andere, minder geprefereerde voedselbronnen. Tijdens de zomer kan hierin ook een aanzienlijke hoeveelheid plantaardig materiaal aanwezig zijn (vooral mais en granen). Anderzijds is in veel gebieden het verkeer de belangrijkste doodsoorzaak in dassenpopulaties: in veel gevallen wordt de jaarlijkse aanwas hierdoor weer te niet gedaan. Maatregelen voor een 'das-vriendelijker' verkeer zijn dringend noodzakelijk.

Voor de overleving van een populatie zijn minstens vijf tot zes groepen nodig. Met een gemiddelde densiteit van één groep per km² geschikt habitat is zes km² nodig. Met geschikt habitat wordt een afwisselend, extensief kleinschalig cultuurlandschap met verspreide bossen bedoeld. In een landschap waar intensieve landbouw een belangrijk deel van de ruimte inneemt is de densiteit nog lager, en moet met een gebied in de grootte-orde van 10 tot 15 km² gerekend worden. Bovendien moet voor dergelijke kleine populaties uitwisseling met naburige populaties mogelijk blijven (NEAL, 1986, KRUIK, 1989, OPDAM et al., 1986, ZWART, 1992).

Otter: dit dier is aan het uitgroeien tot het symbool van herintroducties in het sterk watervervuilde West-Europa. In Nederland is er een soortbeschermingsplan voor de Otter waarbij naast

een kweekproject ook grote inspanningen gedaan worden om potentiële leefgebieden opnieuw 'geschikt' te maken; in Vlaanderen is er een kweekproject te Planckendael en een 'Plan Otter' (vzw Natuurreservaten) dat uiteindelijk moet leiden tot een spontane vestiging van de soort in de IJzervallei.

Als predator van een grote hoeveelheid aquatische organismen is de Otter een 'type slachtoffer' van de watervervuiling. Vooral het voorkomen van PCB's (Polychloorbifenylen, een groep van moeilijk afbreekbare scheikundige stoffen) en zware metalen is de soort noodlottig geworden en verhinderde verdere voortplanting. De verminderde reproductie en de verhoogde sterfte vormden slechts de laatste fase in het verdwijnen van de Otter uit grote delen van West-Europa. Vooral de niets ontziende premiejacht (in België tot 1965, wettelijke bescherming slechts vanaf 1987) lag aan de basis van de sterk gedunde populaties eind de jaren zestig. Toenemende recreatiedruk, ontwatering en rechttrekking van beken waren eveneens belangrijke factoren (zie bv. METSU & VAN DEN BERGE, 1987, VAN DEN BERGE, 1994, WALTER, 1989).

Op soortniveau is de Otter niet bedreigd; alleen de Westeuropese populatie zou bedreigd zijn (de meningen hierover zijn verdeeld, zie o.a. VAN DER STRAETEN, 1989, LIBOIS, 1983, FETTER-KEULEN, 1990). De inspanningen voor het opnieuw introduceren van de soort (o.a. kweekprogramma's) zijn duur. In verband hiermee kunnen wij ons aansluiten bij VAN DER STRAETEN (1989, p. 115): "Ik ken in Vlaanderen geen enkel terrein dat in aanmerking komt om er gekweekte otters in uit te zetten. Een eerste vereiste is dat de waterkwaliteit verbeterd en dat

geen schadelijke chemische stoffen meer terechtkomen in het milieu. Als men de aanwezigheid van de otter in Vlaanderen wil veiligstellen (en dit is een waardevol initiatief) dan moet men alle geld en energie gebruiken voor de verbetering van het biotoop en niet voor het kweken van een paar dieren in gevangenschap." en "Gezien de huidige verspreiding van de otter ben ik ervan overtuigd dat, wanneer in centraal West-Europa de waterkwaliteit opnieuw goed is, de otter vanzelf zal terugkomen in alle geschikte otterbiotopen en dit zonder dat één enkel dier moet uitgezet worden."

Amfibieën en Reptielen: ook hier is herintroductie en gewilde introductie aan de orde. Salamanders, hagedissen en slangen zijn door terrariumliefhebbers verhandeld, gekweekt en uitgezet. Ook de kweek van kikkers voor de consumptie van de biljetjes of als laboratoriumdieren heeft geleid tot transporten over grote afstanden. Als gevolg daarvan heeft de groep nogal te lijden van genetische vermenging. De meeste soorten zijn in het westelijk deel van Vlaanderen grotendeels uitgestorven. De oorzaken zijn divers, maar rechtstreekse en onrechtstreekse biotoopvernietiging zijn de belangrijkste. Bij het beoordelen van herintroducties moet onderscheid gemaakt worden tussen lokaal uitsterven van populaties en verdwijnen van de soort. Slechts weinig soorten zijn met uitsterven bedreigd, het lokaal uitsterven is voor deze groep een algemeen verschijnsel. Hoeveel van de globale genetische diversiteit hierdoor verdwijnt is niet bekend. De dispersiecapaciteit is gering voor het merendeel der soorten.

Bij deze groep zijn, ingeval tot introducties wordt overgegaan, twee factoren van uitzonderlijk belang, nl. de toestand van de bronpopulaties en de toestand van het gastbiotoop. Vooral reptielenpopulaties komen in Vlaanderen (en Wallonië) slechts in beperkte mate voor; het aantal individuen in deze lokale populaties is meestal laag. Voor zinvolle herintroductie zijn minstens enkele tientallen exemplaren noodzakelijk (voldoende brede genetische basis); dikwijls moet een initiële introductie nog een bijkomende input krijgen. Het is zeer de vraag of de lokale populaties zulk een afname kunnen verwerken. Introducties vanuit verderaf gelegen populaties zijn hier nog minder aangewezen dan voor andere organismen. Voor zeer veel soorten is

het bestaan en de vorming van ondersoorten immers een belangrijk actueel gegeven: voorbeelden hiervan zijn o.a. de Ringslang, de Groene kikkers (een complex van 3 soorten, BLOMMERS-SCHLOSSER, 1992, SPARREBOOM, 1981). Het lijkt ons zinnvoller om de bestaande populaties een optimale bescherming te geven.

Vissen: de oorspronkelijke populaties zijn ten gevolge van vervuiling, uitzetting, uitroeiing en wat voor menselijke activiteit in functie van handel en vrije tijd ook, dermate vernietigd dat het een groot probleem is om nog genetisch inheemse populaties te vinden. Bovendien is het bijzonder moeilijk (o.a. als gevolg van versnippering en vervuiling) om zelfs in het kader van een natuurgebied een effectief beheer te gaan voeren waarbij natuurlijke processen tot stabiele populaties leiden. De situatie is voor deze groep bijzonder ernstig.

Insekten: zijn, op de vlinders na, grotendeels buiten schot gebleven. Actueel bestaat hier ook de tendens tot introductie voor spectaculaire soorten. De groepen die in de markt liggen, zijn in de eerste plaats vlinders, gevolgd door spectaculaire kevers (boktorren, ...) en sprinkhanen. Voor zover ons bekend, is (her)introductie tot nu toe beperkt tot vlinders. Veelal lagen romantisch-affectieve elementen aan de basis van deze introducties (zie o.a. de Grote vuurvliinder in Groot-Brittannië).

Voor zeer bedreigde soorten kan herintroductie een spreiding van de risico's voor uitsterven inhouden, en de soort voor het definitieve verdwijnen behoeden. Het lijkt ons echter zinnvoller om de kernpopulaties die nu nog aanwezig zijn, verder te beschermen, en een natuurlijke uitbreiding via geschikt habitat te realiseren. Het uitzetten van beperkte aantallen op geïsoleerde plaatsen kan een bevrediging vormen voor de liefhebber, maar biedt voor de soort weinig perspectieven op lange termijn. Het zijn juist de bedreigde soorten die niet in staat zijn om een grote dispersie te realiseren op basis van beperkte aantallen. De nieuwe populatie zal dus regelmatig een nieuwe input nodig hebben. Menselijke tussenkomst zal altijd noodzakelijk blijven om de populaties op een voldoende hoog niveau en genetisch verscheiden te houden. Deze tussenkomst kan slechts een imitatie zijn van de natuurlijke processen en nooit een evenwaardig alternatief ervan.

Floristische introducties

In tegenstelling tot de introductie van diersoorten, waarbij vooral gebruik gemaakt wordt van volwassen exemplaren, lijkt de import van planten veel gemakkelijker. Het volstaat zaden te verzamelen en deze op geschikte terreinen uit te zaaien. Introductie kan hier dus veel anoniemer. Ook is het probleem van het gevaar voor de donorpopulatie vaak minder groot, of zelfs onbestaande. Voordeel van zaaien t.o.v. planten is dat de meest kwetsbare stadia (kiemen, zaailing) op de plaats van introductie doorlopen worden; het overleven van deze soorten kan echter niet als rechtvaardiging voor introducties gebruikt worden.

Volgende plantengemeenschappen lijken bedreigd door floristische (her)introducties: natte graslanden, kalkgraslanden en zure, venige situaties. Recent is vrijwel geen vegetatietype voor (her)introductie veilig. Volgende soortengroepen zijn zeer in trek.

Orchideeën: De geliefde groep voor (her)introducties. De bezetenheid tot introducties leidt tot de meest gekke situaties: roof vanuit de ene vindplaats, aanplant in een andere. Ook onze inheemse soorten vormen de laatste tientallen jaren gewilde objecten voor aanplant in tuinen. Het grootste deel der orchideeën zijn merkwaardige plantesoorten, die voor hun kieming aangewezen zijn op zeer specifieke milieumomstandigheden. Voor vele is de aanwezigheid van een schimmel in de bodem noodzakelijk om de eerste worteltjes en blaadjes te laten ontwikkelen. Deze symbiose met de schimmel blijft voor de rest van de levensloop behouden. Onder andere als gevolg van deze afhankelijkheid zijn de meeste van onze inheemse soorten slechte concurrenten: ze slagen er niet in om tussen andere, snelle groeiers te kiemen en op te groeien. Veel soorten zijn dan ook kiemers op beschadigde, weinig voedselrijke graslanden. De voorkeursplekjes zijn nogal eens mols-, muizen- en mierenhopen.

Orchideeën zijn over het algemeen soorten met een groot dispersievermogen: de zeer fijne zaden kunnen met de wind tientallen kilometers ver verspreid worden. Wanneer de densiteit aan geschikt habitat groot genoeg is, kunnen ze in principe overal te voorschijn komen. Zeer bekend is het geïsoleerd voorkomen van soorten, zowel in de ruimte als in de tijd. De Breedbladige orchis bv. is een soort die bij na-

tuurbeheer in geschikte biotopen nog al vlug terugkomt.

Kartelbladen en Ratelaars:

Grote Ratelaar en vooral Moeraskartelblad vormen de parels van natte hooilanden. Daar waar beide soorten in de 60'er jaren nog als te verdelgen soorten werden gebrandmerkt (in de landbouwliteratuur hebben ze ondanks hun zeldzaamheid dit statuut nog altijd behouden), is hun verspreiding actueel zeer gereduceerd. Het aantal populaties is sterk teruggelopen; voor Moeraskartelblad is ook het aantal individuen in de respectievelijke populaties eerder gering. De overblijvende populaties zijn bovendien al le op een bepaald ogenblik zeer gereduceerd geraakt (veelal nog slechts enkele tientallen individuen). Ratelaars en Moeraskartelblad zijn voor hun verspreiding o.a. aangewezen op overstromingen. Actueel zijn natuurbeheerders belangrijke verspreidingsbronnen (o.a. via maaibalken, hooi, ...).

Indien voor deze soorten herintroductie overwogen wordt, moeten de zaden afkomstig zijn van de meest nabije, autochtone populaties. Introductie heeft slechts zin als het beheer in overeenstemming is met de eisen van de soort. Daar waar de soorten slechts heel recent verdwenen zijn, moet geduldig gewacht worden om de mogelijkheden van eventueel aanwezige zaadvorraden niet te laten doen. Voor de ecologische eisen van deze soorten verwijzen wij o.m. naar WEEDA et al., 1988.

De relatie tussen natuurbehoud en -beheer enerzijds en land-, bos- en tuinbouw anderzijds: waar zijn wij mee bezig?

Meer nog dan bij andere natuurbeheersactiviteiten worden door de problematiek van herintroductie vragen opgeroepen rond deze relaties. Vele beheerspraktijken hebben relaties met deze cultuur-activiteiten. Waar liggen dan de verschillen?

Aanplanten wordt in het natuurbehoud en -beheer algemeen aanvaard wanneer het houtige gewassen betreft. Aanplanten van bossen en houtkanten is een algemeen aanvaarde praktijk. Er wordt impliciet vanuit gegaan dat deze een verbetering van het natuurlijk milieu of van de kwaliteit van de natuurgebieden tot gevolg zullen heb-

ben. Blijkbaar is nooit de vraag gesteld of dit de beste weg is voor natuurontwikkeling. In het beste geval wordt nagedacht over de landschapsstructuur zoals zij vroeger aanwezig was; soms dienen oude kaarten (Ferraris, Vander Maelen of recentere kaarten) als basis. Hier wordt historische landschapsreconstructie verward met natuurbehoud. Bovendien vergt de creatie van een 'oud cultuurlandschap' ook het onderhoud ervan, een onderhoud dat meestal zeer arbeidsintensief is. Voor niet-houtige gewassen wordt planten als beheersmaatregel binnen het natuurbeheer als onaanvaardbaar bestempeld: de structuurbepalende soorten mogen dus wel, de andere niet aangeplant worden. Hiermee wordt aangesloten bij een historische traditie. Toch lijkt dit onderscheid niet evident, en zouden er vragen bij gesteld mogen worden. (zie in dit verband o.a. KUPER, 1995).

LONDO geeft in zijn inleiding tot het prachtige tuinboek 'Tuin Vol Wilde Planten' (LONDO & DEN HENGST, 1993, een aanrader), een aantal definities met betrekking tot natuurtuinen, wilde-plantentuinen en natuurgebieden. Voor natuurgebieden wordt een verdere uitwerking gegeven in LONDO & VAN WIRDUM, 1994. Uitgaande van de menselijke activiteiten in een tuin/natuurgebied worden de volgende categorieën onderscheiden:

Wilde-plantentuin: een tuin waarin de aanwezige soorten volledig door de mens zijn bepaald; het verschil tussen een cultuurtuin en een wilde-plantentuin ligt in de aanwezige soorten: in een wilde-plantentuin is het assortiment beperkt tot inheemse soorten. Het beheer bestaat uit planten, zaaien, wieden, ... en blijft zeer arbeidsintensief.

Natuurtuin: een tuin waarin de aanwezige soorten voorkomen als gevolg van natuurbouw; in de tuin worden de abiotische condities geschapen voor het voorkomen van soorten (o.a. creatie van voedselarme milieus, kalkrijke en zandige bodems,...); het beheer bestaat uit de traditionele technieken van natuurbeheer: maaien, kappen, ... en is minder arbeidsintensief. Zaaien (en in mindere mate planten) zijn slechts toelaatbaar tijdens de aanleg. De soortenkeuze is beperkt tot soorten waarvan het verspreidingsgebied behoort tot de plaats van de natuurtuin. Zaaigoed kan (in Nederland) meestal betrokken worden vanuit heemtuinen, zodat een zekere controle van de herkomst mogelijk is. De kans dat particu-

lieren zich gaan bevoorraden in de natuur wordt hierdoor ook kleiner (zie in dit verband ook MEERT, 1992).

Natuurgebied: is een gebied waar door een aangepast beheer populaties van verschillende diersoorten en plantensoorten voorkomen, overeenkomstig het abiotisch milieu. Ingrepen in het abiotisch milieu blijven beperkt tot het weren van negatieve invloeden van buiten (uitwendig beheer). Het totale gamma van natuurtechniek kan gebruikt worden (kappen, maaien, ... niets doen).

In een natuurtuin kunnen soorten voorkomen die niet in de onmiddellijke omgeving aanwezig zijn. Aangezien de soorten in principe niet geplant worden, hangt hun voortbestaan af van de (a)biotische condities in de tuin. Verwildering vanuit de natuurtuin naar de omgeving blijft doorgaans beperkt, maar is meestal niet uit te sluiten; vandaar de nadruk op een geschikte keuze van de bronpopulaties.

Ook in het natuurbehoud en -beheer worden vele fouten gemaakt; alhoewel het boekje van VAN LEEUWEN & DOING KRAFT, 1959, ongeveer 35 jaar oud is, blijken de ideeën ervan niet doorgedrongen tot de basis. Dikwijls wordt aangeplant op basis van lijsten (zie o.a. STICHTING OMER WATTEZ, 1987, 1989) zonder rekening te houden met de plantengeografische districten. De voormelde lijsten en de begeleidende teksten wezen nochtans voldoende op de mogelijkheden en beperkingen ervan. De originele verspreiding van Rode kornoelje en Sleedoorn is bij recente boomplantingen op zijn minst vervormd. Beide soorten horen niet thuis in de zandstreek. Recent is in Groot-Brittannië een initiatief genomen door verschillende wetenschappelijke plantentuinen i.s.m. de grote tuinbouwverenigingen: om de grote terugloop van indigene orchideeën tegen te gaan zijn plantjes te bekomen van enkele soorten om in tuinen aan te planten. De verspreiding wordt zorgvuldig bijgehouden, zodat een eventuele herkolonisatie van natuurgebieden vanuit tuinen kan gevolgd worden. In Wallonië is door de RNOB een grote actie gevoerd voor natuurvriendelijker tuinen. De begeleiding is er minder intensief zodat het risico van genetische en biogeografische vervalsing groter is (PALMAERTS, 1992, MEERT, 1992).

Natuurbehoud en -beheer moeten als eerste optie een beperkte sturing van

De Das, een gezocht paradepaardje voor herintroductie

Foto B. Odeur

ecologische processen gebruiken voor het realiseren van hun doeleinden. Deze werkwijze zal tijd vragen: voor het bekomen van een resultaat zal eerder in de grootte-orde van tientallen tot honderden jaren moeten gerekend worden (voor bossen op zijn minst 400 tot 1000 jaar) i.p.v. enkele tot maximaal tien jaar. Het beheer in het Burreken (Brakel, prov. O-Vl.) laat een langzame maar gestage vooruitgang zien van de vegetaties: toch duurde het elf jaar vooraleer wij een bloeiend exemplaar van *Bosorchis* vonden op een nieuwe geschikte groeiplaats.

Binnen het natuurbehoud lijkt op dit ogenblik ook het resultaat op korte termijn voorop te staan: hiervoor is een grotere 'maakbaarheid van de natuur' gewenst. Deze maakbaarheid is door de cultuurtechniek reeds spectaculair gedemonstreerd in heemtuinen en -parken, tuinbouwtentoonstellingen. De voorstelling van de voornaamste Nederlandse vegetaties tijdens één der floríades (een grote tuinbouwtentoonstelling in Nederland, vergelijkbaar met onze floralíeën, maar veel groter) heeft op niet weinig mensen indruk gemaakt; ook biologen waren onder de indruk. Het accentueren van snelle re-

sultaten past in ons steeds snellere maatschappelijk-economisch leven; en is het niet juist dit snelle ritme dat door het natuurbehoud in vraag moet worden gesteld??

Conclusie

De mens is altijd al een belangrijke factor geweest in de verspreiding van plant en dier. Aan zijn activiteiten in dit verband zal wel niet zo gauw een einde komen. Herintroductie ten behoeve van het natuurbehoud verschilt van het toevallig handelen, in het gerichte uitzetten en het afstemmen van het beheer op de nieuwe 'introducée', die, in geval van succes, het visitekaartje wordt van de beheerder. Herintroductie past in het denken in 'planmatige' ruimtelijke patronen. Dikwijls worden hierbij de onderliggende processen vergeten.

Het natuurbehoud staat hierbij voor de keuze tussen een dynamische, procesmatige aanpak waarbij het sturen door de beheerder in de tijd wordt beperkt, of een eerder statische, min of meer cultuurhistorische aanpak binnen de grenzen van onze reservaten. In het kader van deze laatste aanpak passen de talrijke 'plant'-acties met land-

schapsherstel (wat niet altijd gelijk is aan herstel van natuurwaarden).

Voor het behoud van een maximaal aantal soorten op langere termijn kan alleen een valabel netwerk van onderling verbonden grote reservaten met ruimte voor alle ecologische processen, en kleinere reservaten ingebed in een ecologische hoofdstructuur, een voldoende waarborg bieden. Menselijke selecties en introducties zullen nooit de processen van de natuur kunnen evenaren: enig geduld en een grote voorzichtigheid zijn in het natuurbeheer zeker op hun plaats.

Post Scriptum

Een gelijkaardige stelling als deze die in de vorige artikels uitgebreid aan bod kwam is te vinden in BRUIN, 1993. In twee bladzijden komt hij tot de volgende conclusie:

"Waar het mij vooral om gaat is, dat men zich in het beheer terdege rekenschap moet geven van de vraag waar men mee bezig is, dat er een herijking van allerlei begrippen als natuur, natuurontwikkeling enz. moet komen, en dat men zich niet door modieuze gríllen en ongeduld moet laten leiden."

Literatuur

- ANON, 1993, La cigogne noire en Europe. *Réserves Naturelles*, 15(2), p. 37-38.
- BAKKER J.P. & DE VRIES Y., 1988, Verspreiding van zaden door maaismachines en grote herbivoren. *De Levende Natuur*, 89(6), p. 173-176.
- BEGON M., HARPER J.L. & TOWNSEND C.R., 1990, *Ecology. Individuals, Populations and Communities*. Blackwell Scientific Publications, Boston - Oxford - London - Edinburgh - Melbourne. XII + 945 pp.
- BERGMANS W. & ZUIDERWIJK A., 1986, *Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen en hun Bedreiging. Vijfde Herpetografisch Verslag*. Stichting Uitgeverij K.N.N.V., 177 p.
- BERTHOUD G., 1978, Note préliminaire sur les déplacements du Hérisson Européen (*Erinaceus europaeus* L.). *La Terre et la Vie*, (32) 1, p. 73-82.
- BINK F., 1992, *Ecologische atlas van de dagvlinders van Noord-West Europa*. Schuyt & Co, Haarlem. 512 p.
- BLOMMERS-SCHLOSSER R.M.A., 1992, De groene kikkers in Nederland. *De Levende Natuur*, 93(1), p. 2-9.
- BOOGAERTS S., 1990, We zijn hier, we blijven hier. Muskusratten in België. *Natuurreservaten*, 12(2), p. 24-27.
- BRANDSMA O.H. & BAKKER J.P., 1985, Het Westerholt VI. De zaadvoorraad in relatie tot de samenstelling van de graslandvegetatie. *De Levende Natuur*, 86(5), p. 176-180.
- BROEKHUIZEN S., HOEKSTRA B., VAN LAAR V., SMEENK C. & THISSEN J.B.M. (red.), 1992, *Atlas van de Nederlandse Zoogdieren*. Natuurhistorische Bibliotheek 56, Stichting Uitgeverij K.N.N.V., Hoogwoud, 3e herziene druk, 336 p.
- BRUIN C.J.W., 1993, Introductie van plantesoorten: een reactie. *De Levende Natuur*, 94(3), p. 126-127.
- BRUYLANDTS B., VANDELANNOOTE A. & VERHEYEN R.F., 1989, *De Vissen van onze Vlaamse Beken en Rivieren. Hun ecologie, verspreiding en bescherming*. WEL v.z.w., Antwerpen, 272 p.
- BULTEEL G., 1992, Notenkrakers *Nucifraga caryocatactes* in de Hoge Ardennen: ethoecologie van een hazelaarhorige populatie. *Oriolus*, 58(3), p. 65-105.
- BUYSSE W., 1994, Bestrijding Amerikaanse vogelkers op grote schaal biedt meer kansen voor natuur in Kempense bossen. *Boskrant*, 24(1), p. 24.
- CAMBIER A., 1989, *Rothnacum Sacrum. Het Negende Eeuwfeest van de Inwijding der Sint-Hermeskrypte onder de St.-Pieters- en Hermes kollegiaal te Ronse*. 1089-1989. Ronse, 130 p.
- CORBET G.B. & SOUTHERN H.N., 1977, *The Handbook of British Mammals. 2nd edition*. Blackwell Scientific Publications, Oxford - London - Edinburgh - Melbourne. XXXII + 520 pp.
- DASSENWERKGROEP MEERDAALWOUD, 1983, Opnieuw Dassen in het Meerdaalwoud. *Natuurreservaten*, 5(3), p. 77-78.
- DECLERK K., DEVRIESE, R. & HOFMANS K., 1989, Sprinkhanen: met sprongen achteruit! *Natuurreservaten*, 11(4), p. 27-31.
- DE CROMBRUGGHE S.A. & WAUTERS L., 1990, De evolutie van het reewild en de reewildbejaging in Vlaanderen. *Silva Belgica*, 97(4), p. 29-35.
- DE GROOT R.S. & KETNER P., 1991, De invloed van klimaatsveranderingen op het Nederlandse landschap. *De Levende Natuur*, 92(4), p. 132-138.
- DE MOLENAAR J.G., 1980, *Bemesting, Waterhuishouding, Intensivering in de Landbouw en het Natuurlijk Milieu*. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum, VIII + 349 pp.
- DEN BOER P.J., 1981, Evolutie van het vliegvermogen bij carabiden en de gevolgen voor het overleven van soorten. *Vakblad voor Biologen*, 61(3), p. 122-129.
- DEN BOER P.J., 1983, Betekenis van dispersie voor het overleven van soorten. *Vakblad voor Biologen*, 63(18), p. 344-348.
- DENNEMAN W., 1993, *Milieuverontreiniging als stress-factor van zoogdieren*. *Zoogdier*, 4(1), p. 4-8.
- DESENDER K., 1989, *Dispersievermogen en ecologie van loopkevers (Coleoptera Carabidae) in België: een evolutionaire benadering*. Studiedocumenten van het K.B.I.N. 54, 136 p.
- DESENDER K. & TURIN H., 1989, Loss of habitats and changes in the composition of the ground- and tiger beetle fauna in four West-European countries since 1950 (Coleoptera: Carabidae, Cicindelidae). *Biological Conservation*, 48, p. 277-294.
- DEVILLERS P., ROGGE MAN W., TRICOT J., DEL MARMOL P., KERWIJN C., JACOB J.P., ANSELIN A., 1988, *Atlas van de Belgische broedvogels*. Eds. K.B.I.N., Brussel, 395 p.
- DONAZAR J.A., 1993, *Los Buitres Ibericos. Biología y conservación*. J.M. Reyero Editor, Madrid, 256 p.
- DOUCET J., 1989, Réapparition de la nidification du Hibou grand-duc (*Bubo bubo*) en Wallonie. Sa réintroduction en Europe occidentale. *Aves*, 26(3-4), p. 137-158.
- FALLA R.A. et al., 1970, *A Field Guide to the Birds of New Zealand*. Collins, London.
- FETTER-KEULEN C. & G., 1990, *La Loutre*. Education-Environnement & S.F.E.P.M., Liège, 32 p.
- FRANCKX R., 1979a, De verspreiding van de Turkse tortel. *De Wielewaal*, 35(3), p. 71-79.
- FRANCKX R., 1979b, De verspreiding van de Turkse tortel. *De Wielewaal*, 35(5), p. 129-136.
- FRECHKOP S., 1958, *Mammifères. Faune de Belgique*. Institut Royale des Sciences Naturelles de Belgique. 545 p.
- GEUSKES D.C., 1983, *De libellen van Nederland (Odonata)*. Bibliotheek van de K.N.N.V., uitgave 31, Hoogwoud - W.J. Thieme & Cie, Zutphen. 368 p.
- GENSBOL B., 1986, *Greifvögel*. BLV-Verlagsgesellschaft, München - Wien - Zürich, 384 p.
- GOULD S.J., 1979, *Honderd jaar na Darwin*. Het Spectrum, Utrecht, 253 p.
- GOULD S.J., 1993, *De duim van de Panda: over evolutie en ontwikkeling*. Contact, Amsterdam, 303 p.
- GRIMBERG G.T.M., 1994, Hebben autochtone bomen en struiken een toekomst? *Bosbouwvoorlichting*, 33(1), p. 2-4.
- GRIME J.P., 1981, *Plant Strategies & Vegetation Processes*. Wiley & Sons, Chichester - New York - Brisbane - Toronto, XI + 222 pp.
- GRYSEELS M., 1987, Introductie en Reintroductie van plantesoorten: Beschouwingen en Standpunten in het kader van het Natuurbehoud. *Biol. Jaarboek Dodona*, 55(1), p. 44-56.
- HARPER J.L., 1977, *Population Biology of Plants*. Academic Press, London - New York - Toronto - Sydney - Francisco, XXIV + 892 pp.
- HERMY M. (red.), 1989, *Natuurbeheer*. Van de Wiele, Stichting Leefmilieu, Natuurreservaten en Instituut voor Natuurbehoud. Brugge. 224 p.
- JONES D., 1984, *Thieme's Spinnengids*. W.J. Thieme & Cie, Zutphen, 319 p.
- KLUITERS J., 1994, Geen weg terug voor de Ooievaar. *Vogels*, 1994(3), p. 10-13.
- KREUTZ C.A.J., 1987, *De verspreiding van de inheemse orchideeën in Nederland*. Bibliotheek van de K.N.N.V., nr. 44, W.J. Thieme & Cie, Zutphen, 257 p.
- KRUUK H., 1989, *The Social Badger*. Oxford University Press, Oxford - New York - Tokyo. XI + 155 pp.
- KUPER J., 1995, De noodzaak van planning bij het realiseren van bosfuncties. *Boskrant*, 25(1), p. 3-9.
- LEDANT J.P., JACOB J.P. & DEVILLERS P., 1983, *Animaux menacés en Wallonie. Protégeons nos Oiseaux*. Duculot - Région Wallonne, 325 p.
- LIBOIS R.T., 1983, *Animaux menacés en Wallonie. Protégeons nos Mammifères*. Duculot - Région Wallonne, 176 p.
- LIEGEOIS J.P. & VLAMINCK P., 1994, Donner sa chance à l'ours brun dans les Monts Cantabriques. *Réserves Naturelles*, 16(6), p. 127-130.
- LONDO G., 1984, Zijn uitplanten en uitzacien zinvolle maatregelen bij het natuurbeheer. *De Levende Natuur*, 85(5), p. 130-135.
- LONDO G. & DEN HENGST, J., 1993, *Tuin Vol Wilde Planten*. Uitgeverij Terra, Warnsveld en Vereniging Natuurmonumenten, 's Graveland. 144 p.
- LONDO G. & VAN DER MEIJDEN R., 1991, (Her-)introductie van plantesoorten: flora- vervalsing of natuurbehoud. *De Levende Natuur*, 92(5), p. 176-181.

Boomkikker

Foto: K. Van Den Berge

- LONDO G. & VAN WIRDUM G., 1994, Natuurlijkheidsgraden en natuurontwikkeling. *De Levende Natuur*, 95(1), p. 10-16.
- MAES D. & DANIELS L., 1993, Voorlopige Atlas van de Vlaamse Dagvlinders. *Euglena*, 12(3), p. 1-65.
- MEERT P., 1992, L' introduction des plantes sauvages au jardin: le pour et le contre. *Réserves Naturelles*, 14(1), p. 15-18.
- MENSCHAERT L., 1991, *Zijn er nog vogels?* Wielewaal Schelde-Leie, Asper, 518 p.
- METSU I. & VAN DEN BERGE K., 1987, *Evolutie van het bestand van de otter Lutra lutra L. in Vlaanderen en aangrenzende gebieden. Rapport II over de otter in België/Vlaanderen.* NCBR, Gavere, 140 p.
- MÜLLER P., 1974, *Aspects of Zoogeography.* Dr. W. Junk b.v., Publishers, The Hague. VII + 208 pp.
- MUYS B. & MADDELEIN D., 1993, De Amerikaanse vogelkers : van troefkaart tot bospest. *Groene Band*, 91-92, p. 1-19.
- NEAL E., 1986, *The Natural History of Badgers. Facts on File Publications.* New York - Oxford. XVIII + 238 pp.
- NOLET B. & HOEKSTRA A., 1990, Bevers in de Biesbosch. *Zoogdier* 1(1), p. 10-16.
- NOLET B. & KAPTEYN K., 1991, Hoge sterfte onder de Biesbosch bevers. *Zoogdier* 2(1), p. 5-7.
- OOSTERMEIJER J.G.B., DEN NIJS J.C.M., VAN 'T VEER R. & DE BOER E., 1993, Populatiebiologie bij het beheer van zeldzame planten: de Klokjesgentiaan. *De Levende Natuur*, 94(4), p. 134-141.
- OPDAM P., VAN ROSSUM T.A.W., COENEN, T.G., 1986, *Ecologie van kleine landschapselementen.* Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum, 88p.
- OPDAM P., 1987, De metapopulatie, model van een populatie in een versnipperd landschap. *Landschap*, 4(4), p. 289-306.
- OPDAM P. & VERBOOM J., 1991, Is uitsterven een probleem, en herintroductie een oplossing? *De Levende Natuur*, 92(5), p. 149-155.
- OUBORG N.J., 1988, Genetische verarming: de problematiek van het beheer van kleine plantenpopulaties. *De Levende Natuur*, 89(1), p. 7-13.
- OUBORG N.J., VAN TREUREN R., HAECK J. & REININK K., 1991, De omvang van genetische verarming in twee zeldzame plantensoorten in Nederland, Veldsalie en Duifkruid. *De Levende Natuur*, 92(6), p. 206-212.
- PALMAERTS N., 1992, Opération "Refuges Naturels". Après cinq mois de visites de jardins. *Réserves Naturelles*, 14(1), p. 10-14.
- PARENT G.H., 1983, *Animaux menacés en Wallonie. Protégeons nos Batraciens et Reptiles.* Duculot - Région Wallonne, 172 p.
- PHILIPPART J.C. & VRANKEN M., 1983, *Animaux menacés en Wallonie. Protégeons nos Poissons.* Duculot - Région Wallonne, 206 p.
- PICARD J.F., BOISAUBERT B., MAILLARD D. & MAITRE M.H., 1993, Dynamique de l'abrutissement dû au chevreuil (*Capreolus capreolus* L.) dans une hêtraie-chênaie calcicole (Forêt de Haye, Meurthe-et-Moselle). *Rev. For. Fr.* XLV (5), p. 525-538.
- PONTING C., 1992, *Een groene geschiedenis van de wereld.* Amber, Amsterdam, 469 p.
- ROBILLER F., 1987, *Tiere der Nacht.* Urania, Leipzig, 240 p.
- ROGER M., DELATTRE P. & HEEREN-SCHMIDT V., 1988, *Le Putois. Encyclopédie des Carnivores de France.* S.F.E.P.M., 38p.
- ROISIN P., 1969, *Le Domaine Phytogéographique Atlantique d'Europe.* Les Presses Agronomiques de Gembloux, Duculot, Gembloux, 262 p.
- SIPKES C., 1984, Heemparken en botanische collecties. Aanleiding tot areaalvervalsing? *De Levende Natuur*, 85(5), p. 136-137.
- SOULE M.E. & WILCOX, B.A. (ed.), 1980, *Conservation Biology: An Evolutionary Perspective.* Sinauer Associates, Inc., Sunderland, Massachusetts, XV + 395 pp.
- SPARREBOOM M. (red.), 1981, *De amfibieën en reptielen van Nederland, België en Luxemburg.* Balkema, Rotterdam, 284 p.
- STICHTING OMER WATTEZ, 1987, Plantgids voor fruitbomen en streekeigen groen. *Onze Streek*, juli-augustus 87, 19 p.
- STICHTING OMER WATTEZ, 1989, Plantgids voor boomgaard en tuin. *Onze Streek*, 15(4), p. 1-19.
- SYKORA K.V. & LEOPOLD R., 1984, Verspreiding van wilde planten door de mens. *Natuur en Techniek*, 52(3), p. 210-229.
- SYKORA K.V., DE NIJS J. & PELSMA T.A.H.M., 1993, *Plantengemeenschappen van de Nederlandse wegbomen.* Natuurhistorische Bibliotheek 39, Stichting Uitgeverij K.N.N.V., Hoogwoud, 280 p.
- TACK G., VAN DEN BREMPT P. & HERMY M., 1993, *Bossen van Vlaanderen. Een historische ecologie.* Davidsfonds, Leuven, 320 p.
- TAX M.H., 1989, *Atlas van de Nederlandse dagvlinders.* Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Vlinderstichting. 's Gravenland - Wageningen, 248 p.
- THOMAS J. & LEWINGTON R., 1991, *The Butterflies of Britain & Ireland.* Dorling Kindersley, London - New York - Stuttgart, 224 p.
- VAN DEN BERGE K., 1992, Abnormale vosstoeename in Vlaanderen? Replik vanuit een wetenschappelijke invalshoek. *Wielewaal*, 58(2), p. 43-47.
- VAN DEN BERGE K., 1994, Otters in Vlaanderen? *Wielewaal*, 60(5), p. 149-152.
- VAN DER EIJK P., 1993, Gegrepen door de Raaf. *Vogels*, 1993(6), p. 14-16.
- VAN DER HELM F., 1994, Vale Gier herrijst aan gedekte tafel. *Vogels*, 1994(3), p. 36-39.
- VAN DER LANS H., & POORTINGA, G., 1986, *Natuurbos in Nederland: een uitdaging.* Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, Amsterdam, 200 p.
- VAN DER MEIJDEN R., 1991, Wilde flora, verarming en vervalsing. *Groei & Bloei*, 5, p. 24-25.
- VAN DER STRAETEN E., 1989, De wederinvoering van zoogdieren: probleemstelling, voorwaarden en mogelijkheden. *Jaarboek Vereniging voor het Onderwijs in de Biologie, de Milieuleer en de Gezondheidseducatie*, 12, p. 107-119.
- VAN DORP D., 1993, Zaaddispersie : een onderbelicht proces in het herstelbeheer. *De Levende Natuur*, 94(6), p. 205-209.
- VAN KATWIJK W., 1976, *Spinnen van Nederland en Vlaanderen.* Balkema, Rotterdam, 272 p.
- VAN LEEUWEN C.G. & DOING KRAFT H., 1959, *Landschap en beplanting in Nederland.* Veenman & Zn. Wageningen.
- VAN SLYCKEN J., 1989, Zaad van inheems bosplantsoen. *De Boskrant*, 19(3), p. 2-7.
- VAN VUURE T., 1985, *Zoogdieren, bossen en wederzijdse invloeden.* Pudoc, Wageningen, 135 p.
- VERKAAR D., 1991, (Her-)introductie? *De Levende Natuur*, 92(5), p. 146-148.
- VYVEY Q., 1986, Kiemkrachtige zaden in de bodem: betekenis voor het natuurbehoud. *Biol. Jaarboek Dodonaea*, 54, p. 116-130.
- WALLIS DE VRIES M.F., 1987, De Amerikaanse vogelkers als stimulans tot ecologisch onderzoek van bomen en struiken. *De Levende Natuur*, 88 (4), p. 142-145.
- WALTER J. (red.), 1989, *De otter in perspectief; een perspectief voor de otter.* Ministerie van Landbouw en Visserij, 's Gravenhage, 126 p.
- WANSINK D., 1993, Dassen in Drenthe. *Zoogdier*, 4(1), p. 21-24.
- WANSINK D., 1994, De terugkeer van de bever. *Zoogdier* 5(1), p. 35-36.
- WAUTERS L., 1993, Reeën in het open veld. *Zoogdier*, 4(1), p. 15-18.
- WAUTERS L., 1993, Voedselkeuze bij Reeën. *Wild, jacht en natuur*, 84(4), p. 4-6.
- WEEDA E.J., WESTRA, R., WESTRA, CH. & WESTRA, T., 1988, *Nederlandse Oecologische Flora: wilde planten en hun relaties* 3. IVN, Amsterdam, 302 p.
- WENTEIN G., 1992, in West- en Oost-Vlaanderen... Reewild uitzetten!? *Wild, Jacht en Natuur*, 83(4), p. 9-11.
- ZWART U., 1992, Inrichting van migratieroutes voor de Das. *De Levende Natuur*, 93(6), p. 173-179.

André De Kimpe is licentiaat Wetenschappen, Dierkunde en bestuurslid van Wielewaalafdeling Schelde-Leie. Adres: Wannegemdorp, 43, 9772 Wannegem-Lede (Kruishoutem).

Koen Van Den Berge is licentiaat Wetenschappen, Dierkunde en is voorzitter van Wielewaalafdeling Zwalmvallei. Adres: Breedstraat, 4, 9660 Brakel

Rik Desmet is licentiaat Wetenschappen, Geografie en bestuurslid van Wielewaalafdeling Schelde-Leie. Adres: Lozerstraat, 29, 9770 Kruishoutem.

WORDT DE AALSCHOLVER EEN PROBLEEM?

H. Franckx

Iedereen weet dat het bestand van de meeste vogelsoorten in Vlaanderen sterk achteruitgaat en dat enkele soorten zelfs met uitsterven bedreigd zijn. Een gelukkige uitzondering vormen een aantal vogelsoorten die zich voeden met vis. De populaties van Fuut, Blauwe reiger en Aalscholver nemen inderdaad jaarlijks toe. Het groot aantal vijvers voor viskweek en voor sportvisserij zal hieraan wel niet vreemd zijn.

Vooral de Aalscholver is momenteel letterlijk en figuurlijk de „Zwarte vogel“ van de vissers.

De Aalscholver verdween als broedvogel in België in 1965. De voornaamste reden hiervoor was verstoring door de mens. Dezelfde achteruitgang had plaats in de meeste andere Europese landen. Een betere wettelijke bescherming heeft vanaf de jaren '80 in heel Europa geleid tot een herstel van de populaties.

In 1992 werd de Europese populatie geschat op 105.000 paar. Dit aantal lijkt nog elk jaar toe te nemen. Denemarken en Nederland herbergen meer dan 50% van de totale Europese broedpopulatie.

Het aantal broedende Aalscholvers in Vlaanderen (11 paar) en Wallonië (93 paar) is op Europese schaal onbeduidend. Wel verwacht men in de komende jaren een geleidelijke toename.

Voor 1992-'93 werd de Europese winterpopulatie aan de hand van tellingen

op minimum 150.000 vogels geschat. De zuidelijke landen Frankrijk, Spanje en Italië herbergen samen meer dan 50% van dit aantal.

In overeenkomst met de broedpopulatie, is het aantal overwinterende Aalscholvers in Vlaanderen de laatste 10 à 15 jaar sterk gestegen. Voor geheel Vlaanderen kan de maximale winterpopulatie op 1.600 tot 1.700 exemplaren gerekend worden. Daarvan komt ongeveer 60% voor in de Maasvallei, waar een sterke uitwisseling met Nederlandse en Waalse pleisterplaatsen geschiedt.

In Vlaanderen overwintert dus ongeveer 1% van de Europese populatie.

Aalscholvers voeden zich bijna uitsluitend met vis. De gekozen visgrootte ligt tussen 10 en 20 cm. De totale dagelijkse consumptie aan prooien varieert volgens plaats en seizoen, maar is meestal gelegen tussen 250 en 450 gram per dag en per vogel. In viskweekbedrijven kan dit gewicht natuurlijk oplopen.

De toename van het aantal Aalscholvers zorgt natuurlijk voor de nodige wrevel bij viskwekers en sportvissers.

Naast rechtstreekse predatie kunnen Aalscholvers ook onrechtstreekse invloed hebben op de visstand, o.a. door het verspreiden van ziekten. Anderzijds dragen Aalscholvers bij tot de verbetering van de visstand door het selectief wegvissen van de kleinere, zwakkere en zieke vissen.

Er wordt natuurlijk van alles beproefd om Aalscholvers op viskwekerijen te verjagen. Men schiet gaskanonnetjes af, men speelt een bandje af met de alarmkreten van Aalscholvers, men geeft lichtsignalen en men laat toestellen over het water vliegen. De meeste maatregelen geven echter geen afdoend resultaat.

Ook afschot van Aalscholvers en andere visetende vogels, zoals de Blauwe reiger, blijkt zeer inefficiënt te zijn. Het verdwijnen van enkele soortgenoten betekent alleen een nieuwe ruimte voor

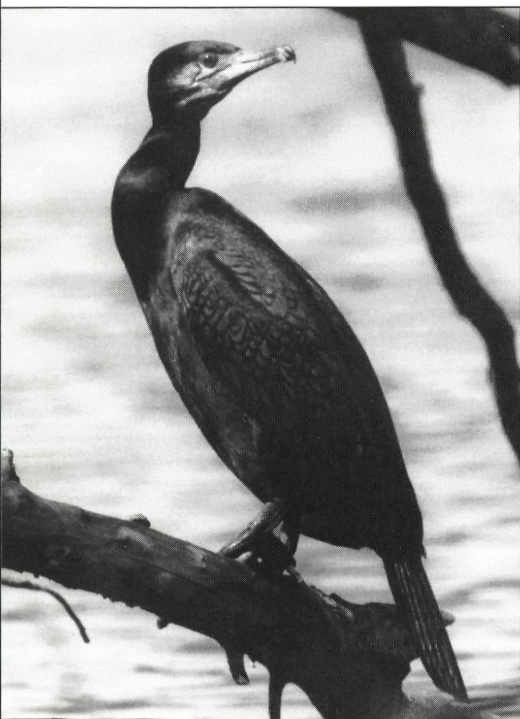
andere vogels, die in de buurt vertoeven.

Dit is zeker het geval in waters die door de hoge visdensiteit een zeer grote aantrekkingskracht uitoefenen. Verder blijkt bejaging de vogels niet schuw te maken dan voorheen. Bovendien is de Aalscholver een volledig beschermde vogel, die wettelijk niet bejaagd mag worden. De continue aanwezigheid van mensen rond de vijvers lijkt de enige methode om Aalscholvers afdoende te weren.

Inmiddels schreeuwen de viskwekers en de sportvissers moord en brand. Vogelbeschermers zijn anderzijds zeer verheugd dat er uiteindelijk eens een vogelsoort is, die het goed doet. Aangezien beide partijen een volledig ander standpunt innemen t.o.v. het aalscholverprobleem, gaf minister De Batselier aan het Instituut voor Natuurbehoud en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer de opdracht hierover een grondig onderzoek in te stellen. Een advies werd opgemaakt door Paula Ulenaers en Koen Devos. Ook de Hoge Raad voor Natuurbehoud besprak het probleem, maar kon geen voor de hand liggende oplossing bieden. Aangezien het probleem in heel West-Europa bestaat, hopen beide instanties dat een internationale werkgroep meer raad zal kunnen geven.

De lidstaten aangesloten bij de Conventie van Bonn kwamen voor de vierde maal bijeen in Nairobi (Kenya) van 7 t.e.m. 11 juni 1994. Het probleem van de Aalscholvers op wereldschaal werd er eveneens besproken. De Conventie erkent dat er in sommige landen problemen bestaan i.v.m. de visstand. De Conventie besloot echter dat de broedplaatsen in ieder geval beschermd moeten blijven. Afdoende bescherming van de visvijvers en afschrikking van de vogels zijn tot nu toe de beste oplossingen. Afschot van Aalscholvers mag slechts gebeuren onder strenge controle.

H. Franckx, Vredelaan 29, 2500 Lier

Aalscholver

Foto: A.C. Zwaga

HAMSTEREN, MOMENTEEL EEN ZWARE OPDRACHT

Kris Jansen

*De Hamster heeft het zwaar te verduren op het einde van de twintigste eeuw. Deze beschermde diersoort leeft verborgen onder de grond in haar holen. Ze is vooral bekend in de negatieve zin door het woord hamsteren. Dit betekent dan het opslaan van voedselvoorraden met de bedoeling slechtere tijden door te komen. Voor de inheemse Hamster (*Cricetus cricetus*) is dit hamsteren zeer moeilijk geworden door de veranderende landbouwmethoden. Het huidige beeld van de verspreiding is slechts gebaseerd op enkele waarnemingen.*

Een raar figuur

Door haar typische oranjebruine kleur en haar wangzakken is de Hamster, ook wel korenwolf genoemd, uit duizenden andere dieren te onderscheiden. Als je haar tenminste ziet, want zij gaat pas 's nachts op stap en blijft, zoals de Das, overdag in haar zelf uitgegraven hol ook hamsterburcht genoemd. De inheemse Hamster is veel groter dan de Dwerghamster of zelfs de Goudhamster en is qua grootte te vergelijken met een cavia. De familie van de hamsters onderscheidt zich door de aanwezigheid van wangzakken, die in de mond uitmonden. Deze rekbare zakken kunnen gevuld worden met voedsel om het alzo te transporteren. Later worden de wangzakken geledigd en de inhoud opgegeten. De korte voorpoten worden gebruikt om het voedsel te hanteren en de wangzakken te vullen en te ledigen. De grotere achterpoten hebben naast lopen nog een andere functie. Bij het zekeren van de omgeving gaat de Hamster op haar achterpoten staan en speurt de omgeving af. Ook bij het verorberen van het voedsel zet deze diersoort zich op haar achterpoten. De korte staart wordt hierbij als steun gebruikt.

Woning en levenswijze

Een hamsterburcht is een opzienbarende woonplaats, het is een ware vesting. Die vestingen dienen als toevluchtsoord en worden liefst gegraven in akkers en overgangen van akkers naar boomgaarden hoewel ook ruigtes niet uitgesloten zijn. Hun burcht bestaat uit verscheidene gangen en openingen.

Er zijn 2 verschillende types gangen. De pijp kan loodrecht naar beneden lopen tot op een diepte van 30 (60) cm ("valpijp") of de pijp loopt schuin in de grond en ervoor bevindt zich een hoop aarde van om en bij 1 m lengte en 10-25 cm hoogte ("inlooppijp"). De

burcht bestaat uit een variatie van deze types. De ingang van het hol heeft steeds een doormeter van 7-8 cm en lijkt op een perfecte cirkel. Jonge Hamsters graven buchtgingen met een doormeter van 5-6 cm, verwarring met woelratten is dan ook mogelijk. De burcht kan bestaan uit verschillende vertrekken zoals een kraamkamer, voorraadkamer en slaapplekken.

Een jaar uit het leven van een Hamster begint meestal met het ontwaken uit de winterslaap. De burcht wordt opgegraven en van binnen uit terug geopend, waarbij de grond in de burcht wordt gedeponeerd, zodat we geen gronduitworp vinden. In het voorjaar zoeken de geslachtsrijpe exemplaren elkaar op en paren. Na enkele weken worden dan de jongen geboren. Zoals vele knaagdieren, zijn deze blind en doof in hun eerste levensweken. Gesterkt door moedermelk, groeien de jongen gestadig en worden reeds na een 8-tal weken verjaagd.

De jongen verplaatsen zich slechts enkele honderden meters tot kilometers en graven dan hun eigen burcht. In een goed jaar zijn 2 tot 3 worpen van telkens 2-5 jongen geen uitzondering. Zo kunnen de Hamsters zodanig in aantal toenemen dat er hamsterplagen ontstaan (Husson, 1932). In de zomer eten de Hamsters hun buikje vol. Vanaf eind augustus begint ze met het aanleggen van een voedselvoorraad (ca. 5 kg in onze streken). Haar voedsel wordt in haar wangzakken getransporteerd van het veld naar haar burcht. Eens het te guur wordt in het najaar, sluit de Hamster haar burcht af met een prop grond en gaat enkele maanden slapen. De winterslaap wordt soms onderbroken om de voedselvoorraad aan te spreken.

Het voedsel van deze diersoort bestaat voornamelijk uit plantaardig materiaal zoals granen en peulvruchten, maar slakken en kevers kunnen ook verorberd worden. Door deze voedselkeuze is de Hamster afhankelijk van krui-

denrijke vegetaties die veel granen en peulvruchten opleveren. Graanakkers vormen momenteel het favoriete biotoop.

Verspreiding, verleden en bedden

De verspreiding van de Hamster in België is zeer slecht gekend. Zij heeft zich van de kruidenrijke steppen aan de cultuurgronden aangepast en zich over de eeuwen heen naar het oosten verspreid langs de löss- en leemgronden. Deze grondsoorten zijn het best geschikt voor de Hamsters om er hun burchten in uit te graven.

In de 19de eeuw kende de Hamster een ware populatietoename, wat zelfs resulteerde in hamsterplagen in Nederland en Belgisch Limburg (Husson, 1932). Door behulp van het uitreiken van premies werden de plagen snel ingedijkt. In het begin van deze eeuw werd er één groot onderzoek opgestart door het K.B.I.N.

Vanaf 1950 is de verspreiding van de Hamster slecht gekend. Sporadische doodvondsten en waarnemingen geven te kennen dat de soort oostwaarts uitgebreid is tot de omgeving van Leuven (Holsbeek e.a., 1986). Momenteel zijn er slechts enkele personen die plaatselijk naar Hamsters zoeken. Gedacht werd dat de soort sterk bedreigd is en zelfs bijna uitgestorven. Verleden jaar werden echter enkele burchten teruggevonden in Zuid-Limburg. In België is hiernaar echter geen enkel onderzoek gebeurd, maar als we de situatie kunnen vergelijken met de huidige toestand in Nederlands-Limburg, ziet de toekomst er somber uit.

Wettelijke status en bedreiging

De Hamster is in België een wettelijk beschermde diersoort en elke handeling die een exemplaar in gevaar zou brengen is strafbaar.

Het is dus verboden een Hamster te be-

Ingang Hamsterburcht.

Foto: Kr. Jansen

jagen, te vangen, in gevangenschap te houden, te doden, hun woon- of schuilplaatsen te beschadigen of met opzet te verstoren, ze levend of dood onder welke vorm dan ook te vervoeren of te verhandelen.

In de pas verschenen Rode Lijst is de Hamster ook opgenomen als ernstig bedreigd en opteert men voor biotoop-herstel en biotoopverbetering.

De grootste bedreiging voor de Hamster zijn de veranderende landbouwmethoden. Door de industrialisering krijgt de Hamster weinig tijd om haar voedsel te vergaren. Als het graan rijp is, wordt het geoogst en direct (meestal binnen 2 dagen) afgevoerd. Ook het daaropvolgende omploegen herschept de rijke akker op enkele dagen tijd in een woestijn voor de Hamster, als hij het ploegen al overleeft. De grotere machines ploegen nu immers reeds ongeveer 50 cm diep, zodat menige zomerburcht eraan moet geloven. Vroeger vormde het ploegen niet zo'n probleem, daar het niet diep gebeurde en de akkers veel kleinschaliger waren met kruidenrijkere akkerranden.

Hamsterproject

Om iets aan de huidige situatie te doen, startte de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (J.N.M.) vorig jaar een inventarisatie-

project. Het Hamsterproject heeft tot doel de huidige situatie van de verspreiding van de soort in Vlaanderen te weten te komen. In '94 werd de aandacht gericht op literatuurstudie en het initiëren van personen in het opzoeken van hamsterburchten. In 1995 willen we een beroep doen op geïnteresseerden om ons te helpen inventariseren. Als maatregelen om het biotoop te herstellen, opteren wij voor het oprichten van akkeronkruidreservaten en het uitkeren van subsidies aan boeren, die de akkerlanden niet bewerken. Het project kadert in het grotere project van de Zoogdierenwerkgroep, J.N.M. Zoogdiereninventarisatie. Daarom zijn oude en recente waarnemingen van Hamsters ook welkom op het adres van de jeugdbond:

J.N.M.-Zoogdiereninventarisatie,
Kortrijksepoortstraat 140,
9000 Gent,
tel. 09/223 47 81,
fax 09/223 28 05.

Bij elke waarneming zijn soort, datum, precieze vindplaats (liefst met UTM-coördinaten) onontbeerlijk.

Voor meer informatie over het Hamsterproject kunt u de eerste nieuwsbrief van de J.N.M.-Zoogdiereninventarisatie aanvragen op het bovenstaand adres. Mensen die deze zomer actief willen meewerken aan de inventarisatie

van de Hamster, kunnen contact opnemen met Kris Jansen (Hamsterproject, op bovenstaand adres).

*Namens de zoogdiereninventarisatie,
Kris Jansen, Tongersesteenweg 168,
3770 Riemst.*

Referenties

- Criel et al (1995), *Rode lijst van de zoogdieren van Vlaanderen*. AMINAL, 79 p.
- Dupond C. (1932), La propagation du Hamster en Belgique. *Bull. Mus. Roy. Hist. Nat. Belg.*, 9-26, 43 p.
- Frechkop S. (1958), *Faune de Belgique, Mammifères*. Inst. Roy. Sc. Nat. Belg., Bruxelles, 545 p.
- Holsbeek L., Lefevre A., Van Gompel J. en Vantorre R. (1986), Zoogdiereninventarisatie van Vlaanderen (1976-'85). *Euglena*, speciale uitgave, Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming, Gent, 116 p.
- Lange R., Twisk P., Van Winden A. en Van Diepenbeek A. (1994), *Zoogdieren van West-Europa*. Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht, 400 p.

TE KOOP

Autom. filmcamera Bell & Howell + bel. + draagtas + proj. Prijs samen: 4.000 F.

Projector scherm + diaprojector. Prijs samen 3.000 F

M. Kortleven, Schansstraat 10, 2490 Balen, tel. 014/81 31 54

EIERVERZAMELAARS BEDREIGEN BELGISCHE BROEDVOGELS

Gerald Driessens

Eierverzamelaars behoren volgens velen tot een uitgestorven ras, zoals dat trouwens ook van vogelvangers gedacht wordt. Niets is minder waar! Het zal naar alle waarschijnlijkheid ontmoeigend klinken, maar zelfs in een tijd dat de meeste broedvogels het niet echt breed hebben, worden ze nog steeds van hun legsels beroofd door mensen die dit uit zogenaamde natuurliefde doen.

Het verzamelen van eieren was vroeger in. Vóór de ontwikkeling van degelijk en betaalbaar optisch materiaal was het dé manier voor de natuurliefhebber om met de natuur in aanraking te komen en ze vanop een redelijke afstand te bestuderen. Met de komst van de eerste "kijkdozen" blééf het gemakkelijk de vogel te observeren bij het nest, waar hij veel meer risico-factoren negeert.

Bij de moderne eierverzamelaar gaat het om de kick van het verzamelen en zelfs om pure handel en winstbejag. Spreken van een internationaal netwerk is geenszins overdreven. Het volstaat de juiste persoon te contacteren om een bepaald legsel aan de collectie toe te voegen.

Naast enkele namen van eierverzamelaars die over half vogelend België bekend zijn, bestaan er tot overmaat van ramp enkele plundersaars die nog niet zo lang geleden startten en een groep vormen die deze wansmakelijke hobby in leven houden.

Om zeldzame of schaarse broedvogels te beschermen, wordt geprobeerd hun broedplaatsen geheim te houden. Meestal is een dergelijke geheimhouding enkel nuttig als het om een volledig stilzwijgen gaat. Vrijwel alle broedgevallen die in het verleden binnen beperkte kring werden vrijgegeven, zijn thans "publiek geheim".

Een vraag die zich nu opdringt, is hoe een broedgeval het best beschermd wordt. Ofwel door volledige geheimhouding, met het risico dat er heel veel onbewaakte momenten zijn, ofwel door selectieve bekendmaking zodat theoretisch gezien door een regelmatig bezoek van vogelkijkers de onbewaakte momenten verminderen. Om dit te illustreren met een parallel voorbeeld uit de wereld van de vogelvangst, verwijs ik naar de vier Pestvogels in de winter 1988-'89 in Herentals, die dankzij de ruchtbaarheid die eraan gegeven werd, net niet werden afgevangen doordat vogelvangers tot tweemaal toe betrappt wer-

Dwergsterns baltzend.

Foto: A.C. Zwaga

den tijdens het opstellen van een mist-net!

Denken dat iets dat in beperkte kring doorverteld wordt ook in beperkte kring blijft, is echter volkomen irreal. Dit heeft niets met doemdenken te maken maar is inherent aan de menselijke natuur. Het is quasi onmogelijk om dergelijke belangrijke informatie voor beste vrienden te verzwijgen... en vermits iedereen beste vrienden heeft...!

Er bestaat een lijst van eierverzamelaars, waarop behalve namen, ook adres, vervoermiddel en kenteken vermeld staan. Om evidente redenen is deze lijst (nog) niet voor iedereen toegankelijk.

Dat er daarnaast werk gemaakt wordt van een degelijker controlesysteem, spreekt voor zich.

Tips met betrekking tot eierverzamelaars kunnen eventueel op de Vogellijn ingesproken worden. Tipgevers kunnen rekenen op absolute discretie en hoeven daarom niet noodzakelijk anoniem te blijven.

Het behoort, ten slotte, tot de verantwoordelijkheid van elke natuurliefheb-

ber om zeer zuinig om te springen met wat er nog aan waardevol natuurschoon overblijft in België. Elke verzamelaar is bijzonder geïnteresseerd in zeldzaamheden. Elke eierverzamelaar is daarom een directe bedreiging voor wat ons nog rest aan waardevolle broedvogels. Elk jaar stromen de berichten binnen van zeldzame broedvogels waarvan het legsel of het volledige nest geroofd werden. Door overtredingen sinds kort correctioneel te bestraffen, vertolkt ook de wetgever het belang dat hij hecht aan een degelijke bescherming. Samen kunnen we ervoor zorgen dat eierverzamelaars, die door de buitenwereld soms zelfs als natuurliefhebber en -kenner gewaardeerd worden, onmaskerd en geïsoleerd worden als misdadigers in de volle betekenis van het woord.

Gerald Driessens, Bosstraat 44,
2500 Lier (tel. 03/480 82 12)
Dutch Birding Vogellijn:
03/488 01 94.

ACTIVITEITENKALENDER

b- = begin
l- = leiding
e- = einde
m- = mee te brengen

JULI

1

Brechtse Heide. Fietstocht rond Hoge Mierde. (Fietsen huren ter plaatse, 7,50 fl.) -b- 13.15 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 13.30 u. Toverfluit, Kapellei, Halle. l- M. Berkvens -e- 19 u.

Brechtse Heide. Avondwandeling: de Nachtzwaluw. Info 03/383 67 93 -b- 20 u. kerk Poppel -l- M. Berkvens -e- 23 u.

Geraardsbergen. Beheerswerken in natuurreservaat De Rietbeemd -b- 9 u. parking De Cocane (Denderoord) -l- Godfried Merlevede -e- 18 u.

Klein-Brabant. Maaien Orchis. Info 03/889 79 03 -b- 9 u. Orchis, Boskant, Bornem -l- Koen Grolus -e- 12 u.

Mechelen. Vroege vogelzang in het Mechels Broek. Info 016/65 02 27 -b- 5 u. station NMBS, Mechelen, 5.15 u. parking Cine-City -l- A. De Weerd -e- 8 u.

Nat. Werkgr. Botanie. Planteninventarisatie te Zwijndrecht: oude opgespoten terreinen, het Rot, middenvijver. Info 03/252 44 71 -b- 9 u. kerk Zwijndrecht, Rijksweg N70 -l- R. Maes -e- 17 u. -m- picknick, drank, flora, loop.

Ninove. Plantenwerkgroep: inventarisatie Venebroeken -b- 9 u. café Den Dollar hoek Albert- en Elisabethlaan, Ninove -l- G. De Munter -e- 12.30 u. -m- loop, plantengids, laarzen.

Ninove. Beheerswerken Venebroeken -b- 9 u. café Den Dollar hoek Albert- en Elisabethlaan, Ninove -l- G. Rohaert -e- 12 u. m- laarzen, riek, zeis.

Ninove. Plantenwerkgroep: inventarisatie Venebroeken -b- 13.30 u. café Den Dollar, hoek Albert- en Elisabethlaan, Ninove -l- G. De Munter -e- 17.30 u. -m- loop, plantengids, laarzen.

Schelde-Leie. Avondwandeling met aandacht voor nachtroofvogels -b- 19 u. kerk van Kwaremont -l- L. Kinds -e- 22 u. -m- laarzen, verrekijker.

'sHeerenbosch. 1 juli-31 augustus: Natuurzoektocht in de Vlassenbroekse polder. Formulieren in de horeca-sector van Vlassenbroek -l- P. Van Geet Zie ook Verenigingsberichten"

2

Bree. Daguitstap Duitse Eifel: een eldorado voor planten-, vogel- en vlinderliefhebbers -b- 6 u. parking Stadhuis Bree. Bij voldoende kandidaten bus, anders eigen vervoer, vooraf inschrijven op 089/86 43 73 -l- P. Hermans -e- 18 u.

Brussel. Landschapswandeling in Kesterheide, Pajottenland. Info 02/524 28 52 -b- 14 u. kerk Kester, tussen Halle en Ninove in Brabant -l- L. Mertens -e- 17 u.

Demervallei. Molenfietstocht doorheen ons afdelingsgebied -b- 10 u. Watermolen te Testelt -l- R. De Fraine -e- 18 u.

Geraardsbergen. Beheerswerken in het natuurreservaat De Rietbeemd -b- 9 u. parking De Cocane (Denderoord) -l- G. Merlevede -e- 18 u.

Kievit. Fietstocht door het groene Groot-Lille -b- 14 u. kerk van Gierle (Lille) -l- E. Dockx -e- 17.30 u.

Lier. Uitstap voor de hele familie in natuurreservaat Den Diel, vervolgens bezoek aan de geitenboerderij, 50 F./persoon -b- 13.15 u. fietsenstalling station Lier, 14.15 u. café De Maat, Den Diel 44, Mol-Postel -l- Van Den Bosch H. -e- 17.30 u.

Mechelen. Plantentocht in de streek van Weerde. Info 016/65 02 27 -b- 13.45 u. station NMBS, Mechelen, 14 u. kerk te Weerde -l- Dierickx H. -e- 17 u.

Midden-Kempen. Libellen- en vlindertocht De Maat, Den Diel, De Wurft. Info 014/31 26 57 -b- 9 u. en 13.30 u. Brug Sas 3-De Maat, -l- H. Matheve -e- 16 u.

Netevallei. Nete- en Goorwandeling met als thema: het landschap van valleigebied. Info 016/69 70 42 -b- 14 u. kerk van Westmeerbeek -l- Ceulemans G. -e- 16.30 u.

Noorderkempen. Bezoek aan het planetarium en aan het na-

tuurreservaat De Maten te Genk -b- 8 u. kerk O.L.-Vrouw, Essen, 10 u. ingang van het gebied, 14u. ingang Planetarium -l- J. Pinseel -e- 18u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie: kalkminnende bloemen -b- 10 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Wijnen V. -e- 12.30 u.

Rupelstreek. Fietstocht naar de kruidentuin 't Zijp te Duffel i.s.m. VELT. 50 F./deelnemer. Info 03/887 15 24 -b- 13.30 u. O.L.Vrouw-kerk, Markt Boom, 14.30 u. Kruidentuin 't Zijp, Zijpstraat 118, Duffel -l- F. Mertens -e- 17.30 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v. aankoop natuurgebieden in de regio. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Rommelmarkt t.v.v. aankoop natuurgebieden, goederen vooraf aanbrengen. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Kapellekensbaan, Lebbeke -l- Meert P. -e- 18 u.

Turnhout. Wandeltocht door Frans Segersreservaat -b- 9 u. brug achter restaurant 4 Jaargetijden -l- P. Prinsen -e- 12 u.

Vaartland. Fietstocht: broedlokaties van Huis- en Boerenzwaluw. Info 03/886 27 90 -b- 14 u. lokaal Bara A.V. Landeghemstraat, Willebroek -l- Linthout J.V. -e- 17 u.

Zuid-West-Brabant. Zie een Zwaluw: Meigemheidewandeling -b- 14.30 u. Gemeentehuis Dworp -l- J. Boone

5

Noord-Limburg. Educatieve wandelingen met als thema: bloemen en vogels -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

6

Ninove. Planteninventarisatie Phenixberg en spoorwegberm te Okegem. Info 054/33 03 03 -b- 19 u. kerk Okegem -l- G. De Munter -e- 22 u. -m- loop, laarzen.

7

Noord-Limburg. Educatieve uitstap met als thema vleermuisgedrag -b- 20.30 u. afrit Grote Heide, begin Broeseind, 21 u. Grote Heide Neerpelt -l- Palmans G. -e- 23.15 u.

8

Noord-Limburg. Infodag over de beheerswerken in 'n natte vallei -b- 9 u. Dommelvallei -l- G. Jannis -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Plantenstudietocht: oude spoorweg en graslandreservaat -b- 14 u. station te Ronse -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- laarzen, flora's, loop.

9

Antwerpen-Centrum. Zwerven door Parklandschap en bezoek aan geitenboerderij. Voormiddag, Prinsenspark, Retie, namiddag, Den Diel, Postel. -b- 8.30 u. Borgerhout, Poelux, hoek Stenenbrug en Engelselei, 14 u. aansluiting Markt, Retie -l- K. Labens -e- 17 u. -m- picknick

Antwerpen-Zuid. Kalenderwandeling Fort 7: vogel- en planten-terminatie. Info 03/455 92 79 -b- 10 u. ingang van Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- Van Nieuwenhuysse D. -e- 12.30 u.

Brugge. Zwaluweninventarisatietocht in de regio ten noorden van Brugge, verplaatsing per fiets -b- 8.30 u. Lustrerie Massive (Dam-poort) te Brugge -l- De Scheemaeker F. -e- 12 u.

Geraardsbergen. Namiddagwandeling in Everbeek-Boven met als thema: insecten -b- 14 u. kerk Everbeek-boven -l- P. Pals -e- 17 u.

Klein-Brabant. Plantentocht in het park van het kasteel van d'Ursel en aanpalend domein in Hingene -b- 14 u. ingang park, d'Urselstraat te Hingene -l- Herwig Mees -e- 17 u.

Mandelstreke. Openbare geleide wandeling in het natuurreservaat De Mandelhoek: uitleg over beheerswerken en natuurlijke ontwikkeling -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterstraat, Ingelmunster. Info 051/20 46 54 -l- De Cooman L. -e- 12 u.

Nete en Aa. Namiddagtocht naar het natuurreservaat Langdonken te Herselt -b- 13.30 u. parking Klein Sas, Herentals, 14.15 u. kerk van Herselt -l- Willy Van Berghen -e- 18.15 u.

Ninove. Neigembos: bestuiving en bevruchting. Info 054/33 07 42 -b- 14.30 u. Kapel van Bevingen, Neigembos, Neigem -l- S. Kerstens -e- 17 u. -m- laarzen.

Scheldeland. Namiddagwandeling in het Buggenhoutbos met aandacht voor geologie, geschiedenis en fauna en flora -b- 13.30 u. Markt, Wetteren, 14.15 u. Boskapel, Buggenhout -l- De Plus Helga -e- 17 u.

Schelde-Leie. Fauna en flora van waterrijke gebieden in de Scheldevallei te Zingem -b- 14 u. Scheldebrug, Nederzwalmsse Steenweg kant Zingem -l- J. Vanheeuverswyn -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v.aankoop natuurgebieden in de regio. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Zwaluwenexcursie te Moen. Info 056/77 88 88 -b- 14 u. kerk van Moen -l- Debaene P. -e- 17 u.

12

Noord-Limburg. Educatieve wandeling: bloemen en vogels -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommelkolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

14

Aalter. Nachtvliinderdeterminatie -b- 22 u. restaurant De Pilkem baan Ursel-Knesselare, 22.15 u. ingang militair domein te Ursel -l- M. Van Opstaele -e- 24.15 u.

15

Merelbeke-Melle. Avondwandeling in het Liedermeerspark: bezoek aan het vogelasiel, wandeling door het park en observatie van glimwormen -b- 21 u. Vogelasiel, Liedermeersweg 14, Merelbeke. Info 09/230 46 46 -l- De Meulemeester G. -e- 24 u.

Moervaart-Zuidlede. Werkweekend in de Turfmeersen: herstellen van de schuur. Info 09/355 17 61 -b- 8.30 u. ingang reservaat -l- De Waele D. -e- 18 u. -m- hamer, handschoenen.

16

Antwerpen-Zuid. Liereman en oud station Weelde -b- 8 u. station Oude God, Mortsel, 8.45 u. aansluiting mogelijk aan de kerk St.-Bavo te Oud-Turnhout -l- Vansteenvoort D. -e- 17 u. -m- picknick, laarzen, kijker, flora.

Moervaart-Zuidlede. Werkweekend in de Turfmeersen: herstellen van de schuur. Info 09/355 66 26 -b- 8.30 u. ingang reservaat -l- Naudts G. -e- 18 u. -m- hamer, handschoenen.

Ninove. Vlinderwandeling Venebroeken -b- 14.30 u. parking schoenen Muys, Brakelsesteenweg, Outer -l- C. Coppens -e- 17 u. -m- laarzen.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v.aankoop natuurgebieden in de regio. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info: 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

Vaartland. Determinatie van steltlopers Broek Denaeyer -b- 14 u. Sasplein Klein Willebroek -l- Willemsen A. -e- 17 u.

Westkust. Fauna en flora van het Krekegebied rond Oostende. Info 059/27 76 58 -b- 13.30 u. Albert I-monument te Nieuwpoort, 14 u. kerk Stene -l- P. Dewulf -e- 17 u.

18

Midden-Kempen. Plantentocht en inventarisatie nachtvinders in De Maat te Mol. Info 014/31 26 57 -b- 19 u. Brug Sas 3, De Maat -l- J. Sas -e- 24 u.

19

Noord-Limburg. Educatieve wandeling: bloemen en vogels -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommelkolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

21

'sHeerenbosch. Traditionele fietstocht: fietstocht voor het hele gezin doorheen de regionale landschappen. Info 052/33 02 42 -b- 10 u. Statieplein Buggenhout -l- Van Ingelgem W. -e- 19 u.

22

Brussel. Avondwandeling rond Grimbergen: waarneming van plaatselijke zomergasten en nachtvogels, info 02/524 28 52 -b- 19 u. Abdijkerk van Grimbergen -l- Van Den Houte F. -e- 22.30 u.

23

Antwerpen-Zuid. Vissentocht in Kasterlee, info 03/455 92 79, 50 F. per persoon, kinderen gratis -b- 8 u. station Oude God, Mortsel, 9 u. grote parking Prinsenspark te Retie -l- Van Spaendonck W. -e- 17 u. -m- picknick, kijker, wandelschoenen.

Land van Waas-Noord. Studie van wegbermen, telling van Huiszwaluwen, per fiets -b- 9 u. kerk 't Kalf Sint-Gillis-Waas -l- M. De Meireleir -e- 12.30 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v.aankoop natuurgebieden in de regio. Info: 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

Vaartland. Ringdemonstratie, handkenmerken juveniele vogels in Broek Denaeyer. Info 03/886 27 90 -b- 9 u. Sasplein Klein Willebroek -l- Willemsen A. -e- 11.30 u.

Voorkempen. Fietstocht met oog voor de natuur. Info 03/383 19 40 -b- 13.30 u. Toverfluit, Kapellei, Halle -l- M. Couwels -e- 17.30 u.

26

Noord-Limburg. Educatieve wandeling: bloemen en vogels -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommelkolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

Voorkempen. Determinatie samengesteldbloemigen. Info 03/353 21 68 -b- 19.30 u. Heemhuis Scilla, A. Van de Sandelaan 4, Schilde -l- H. Lembrechts -e- 22 u. -m- loop en flora.

29

Ninove. Planteninventarisatie Denderoever, Kwaadbroeken. Info 054/33 03 03 -b- 9 u. Zwarte Fles, Pollare -l- G. De Munter -e- 12.30 u. -m- loop, plantengids.

30

Antwerpen-Centrum. Kennismaking met recent opengesteld bos te Berendrecht. -b- 13.30 u. Ooststation, Bergerhout, 14 u. parking voor de kerk van Berendrecht -l- L. Vergaelen -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Het mariene leven in de getijdengebieden van de Oosterschelde. Info 03/455 92 79 -b- 9 u. station Oude God te Mortsel -l- Waeterschoot H. -e- 15 u. -m- picknick, laarzen, guldens.

Brugge. Flora en fauna in de bossen van Noord-Frankrijk (Boulonnais) -b- 7.30 u. station Brugge, hoofdingang -l- H. Lecomte -e- 21 u. -m- picknick, frans geld, excursiekledij, verrekijker.

Geraardsbergen. Natuurwandeling in Flobecq met als thema de diversiteit van landschappen met hun verschillende planten en fauna -b- 14 u. kerk te Everbeek Boven -l- Stevens R. -e- 17.30 u.

Midden-Kempen. Fietsexcursie langs de Kempense kanalen met aandacht voor fauna en flora. -b- 13.30 u. Kanaalbrug Mol-Gompel -l- J. Sas -e- 17 u.

Netevallei. Landschapswandeling te Wiekevorst met als thema: natuur in een landbouwgemeente. Info 015/24 46 35 -b- 14 u. kerk van Wiekevorst -l- De Roover S. -e- 16.30 u.

Noorderkempen. Vlindertocht rond Essen. Info 03/667 57 97 -b- 9.30 u. Kerk O.L.-Vrouw Essen-centrum -l- J. Pinseel -e- 12.30 u.

Scheldeland. Natuurwandeling in de Wellemersse te Denderleeuw met aandacht voor diverse plantengemeenschappen. Info 09/369 33 42 -b- 13.30 u. Markt, Wetteren, 14.15 u. infobord in de Rodestraat te Denderleeuw -l- Blondeel Antoon -e- 17 u.

Schelde-Leie. Dagtocht naar het Westvlaams Heuvelland: landschap, bos ecologie en beheer -b- 8 u. kerk Kruishoutem -l- L. Kinds -e- 18 u. -m- picknick, stevig schoeisel,ijker.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v.aankoop natuurgebieden in de regio. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

AUGUSTUS

2

Noorderkempen. De Nachtzwaluw op de Kalmthoutse Heide, info: 03/666 90 33 -b- 20.30 u. parking Putse Steenweg, 2920 Kalmthout -l- H. Lieckens -e- 24 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

5

Lier. De Plantenwerkgroep inventariseert te Putte: grote vijver - Kleibaan -b- 8.30 u. fietsenstalling station Lier, 9 u. Gemeentelijke Feestzaal, Putte (weg Putte-Mechelen) -l- Verschoren L. -e- 17 u. -m- drank, picknick, flora, loop.

Mechelen. Planteninventarisatie in het natuurreservaat De Grote Vijver te Putte. Info 016/65 02 27 -b- 9 u. ingang reservaat -l- Verschoren L. -e- 12 u.

Merelbeke-Melle. Jaarlijks beheersweekend in het domein Jalna te Heure- en Famenne (kost en inwonen gratis). Info 09/230 46 46 -b- na afspraak met Guy De Meulemeester -l- De Meulemeester G. -e- 2 volle dagen

6

Antwerpen-Centrum. Met eigen wagens naar het Fort van Sta-brook: wandelen langs het Anti-tankkanaal. -b- 13.30 u. kruispunt weg Kapelle-Putte en weg Stabroek-Putte -l- L. Van Hooydonck -e- 17 u.

Brugge. Op zoek naar libellen en zweefvliegen in de Brugse regio -b- 14 u. kerk te Sint-Andries -l- Van Nieuwenhuyze R. -e- 18 u. -m- vangnet, determinatietabellen, eventueel loop.

Geraardsbergen. Namiddagwandeling in reservaat De Rietbeemd met als thema: dagvlinders observeren en op naam brengen -b- 14 u. parking De Cocane (Denderoord), Hoge Buizemont te Geraardsbergen -l- Merlevede G. -e- 17.30 u.

Lier. Libellentocht in de Elzen -b- 13.30 u. fietsenstalling station Lier, 14 u. kerk Kessel-Dorp -l- Vermynen M. -e- 17 u. -m- libellentabel.

Moervaart-Zuidlede. Bezoek aan het reservaat De Wijngaardberg te Rotselaar: fauna en flora en educatieve wandeling in De Langdonken, Herselt -b- 7.45 u. oprit E17 (richting Antwerpen) te Waasmunster, 9 u. Markt te Wezemaal. Info 09/355 24 40 -l- Dirk Verheest -e- 17.30 u.

Noord-Limburg. Educatieve wandeling -b- 10 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Wijnen V. -e- 12.30 u.

Oostende. Studie van de zwaluwen langs de IJzer, tussen Nieuwpoort en Stuivekenskerke. Info 059/30 22 09 -b- 13.15 u. eigen wagens, parking J. Bauwensschool, Mercatorlaan, Oostende, 13.45 u. Albert I-monument -l- E. Vanloo -e- 17.30 u.

Scheldeland. Namiddagwandeling in Vlassenbroek met aandacht voor de natuur in de Scheldevallei. Info 09/369 33 42 -b- 14 u. Markt, Wetteren, 14.30 u. kerk Vlassenbroek -l- De Plus H. -e- 17.30 u.

Schelde-Leie. Natuurwandeling langs de oude Scheldearmen; waterfauna en flora -b- 14 u. parking dancing Barbas, Kortrijkstraat 58, Petegem/Schelde -l- P. Cardon -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v.aankoop natuurgebieden in de regio. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

Turnhout. Wandeltocht in Weelde-Statie. Info 014/55 72 25 -b- 14 u. oud station, Weelde-Statie -l- Loos Gilbert -e- 17 u.

7

Noord-Limburg. Educatieve avondwandeling: observeren van de Nachtzwaluw -b- 20.30 u. parking De Trapkens, Luikersteenweg, Overpeet, 21 u. Het Pijven, Lommel-Eksel -l- Oyen, A. Geuens -e- 23.15 u.

9

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

10

Klein-Brabant. Sterrenkijken. Info 03/899 12 91 -b- 21 u. kerk Bornem-Branst -l- Polfliet T. -e- 24 u.

Ninove. Planteninventarisatie Diepe Straten, Ninove. Info 054/33 03 03 -b- 19 u. Hoek Denderhoutembaan, Hof ter Duist te Ninove -l- G. De Munter -e- 22 u.

Westland. Observatie en determinatie van nachtvlinders. Info 056/50 17 84 -b- 21 u. Steenbakkerij, Ploegsteert -l- E. Vanhee -e- 23 u.

11

Nat. Werkgr. Botanie. Studieweekend te Maasmechelen planteninventarisatie, inschrijving door storting 2000 F. op rek. 001-0599184-91 -b- 11-08 19 u. Provinciaal Natuurcentrum De Wis-sen, Stokkem -l- Allemeersch L. -e- 14-08

12

Ninove. 4-daagse Voerstreek: inschr. bij W. Mertens 053/66 06 34, inschrijvingen beperkt -l- W. Mertens -e- 13

Aalter. Insektenwandeling -b- 14.30 u. op Kanaalbrug Bellem -l- M. Van Moerkerke -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Libellentocht te Wuustwezel. Info 03/455 92 79 -b- 9 u. station Oude God te Mortsels, 9.30 u. parking naast kerk Wuustwezel -l- Wuyts T. -e- 17 u. -m- picknick, loop, kijker, stevig schoeisel.

Bree. Uitstap Bergerven Neeroeteren, thema: fauna en flora. Info 089/46 37 89 -b- 7 u. parking Stadhuis Bree, 7.15 u. kerk Neeroeteren -l- Hermans P. -e- 12 u.

Brugge. Insektenocht in de Brechtse Heide -b- 8 u. station Brugge, hoofdingang, 9.45 u. kerk Wuustwezel -l- D'hoore M. -e- 20 u. -m- vangnet, determinatietabellen, verrekijker, loop.

Kievit. Fietstocht langs de Zes Aarden -b- 13.30 u. kerk van Beerse -l- D. Josten -e- 17 u.

Klein-Brabant. Bezoek vogelringstation in Broek De Nayer, Wil-lebroek. Info 03/889 14 39 -b- 8.30 u. Sasplein, Klein-Willebroek -l- Willemsen F. -e- 12 u.

Mandelstreke. Openbare geleide wandeling in het natuurreservaat De Mandelhoeke: uitleg van beheerswerken en natuurlijke ontwikkeling -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterstraat, Ingelmunster, info 051/20 46 54 -l- Veranneman A. -e- 12 u.

Ninove. Neigembos, historiek. Info 054/33 59 16 -b- 14.30 u. kapel van Bevingen, Neigembos, Neigem -l- L. De Smet -e- 17 u.

Rupelstreek. Zwaluwen in de regio. Info 03/887 13 72 -b- 13.30 u. kerk H. Familie, Schelle -l- E. De Keersmaecker -e- 16.30 u.

Scheldeland. Daguitstap naar de Westerschelde (Nederland) met aandacht voor doortrekkende steltlopers, sternen, ..., info 09/369 33 42 -b- 8 u. Markt, Wetteren -l- Blondeel A. -e- 18 u.

Schelde-Leie. Fauna en flora van waterrijke gebieden in de Scheldevallei te Zingem -b- 14 u. Scheldebrug, Nederzwalms Steenweg, kant Zingem -l- J. Vanheuverwijn -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v.aankoop natuurgebieden in de regio. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

15

Demervallei. Ringsactiviteit in Zammels Broek -b- 7.30 u. kerk Zammel -l- R. De Fraine -e- 12 u.

Geraardsbergen. Avondwandeling in het teken van het zwaluwenproject: het bezoeken van specifieke verblijfplaatsen van de zwaluwen -b- 18.30 u. parking Oudenberg, Driepikkel te Geraardsbergen -l- Stevens R. -e- 21 u.

16

Brechtse Heide. Determinatie schermbloemigen -b- 19.30 u. Heemhuis Scilla, A. Van de Sandelaan 4, Schilde -l- H. Lembrechts -e- 22 u. -m- loep, flora en planten.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

18

Antwerpen-Zuid. Determinatieavond: gevleugelde insecten. Info 03/455 92 79 -b- 20 u. Fort 7, Legerstraat 40 te Wilrijk -l- Waeterschoot H. -e- 22.30 u. -m- loep of binoculair, pincet, enkele gevleugelde insecten.

Scheldeland. Planteninventarisatie in de Zandbergen te Wetteren. Info 09/369 94 13 -b- 19 u. Markt, Wetteren, 19.15 u. restaurant De Notelaer, Warandestraat te Wetteren -l- Clinckspoor R. -e- 21.15 u.

19

Geraardsbergen. Natuurweekend voor de jeugd: voor jongeren tussen 6 en 12 jaar, in het teken van de natuur -b- 19-20/08, 9 u. Koetsenhuis Aldy te Geraardsbergen -l- Vanderstricht M. Mandels-treke. 6-daagse natuurreis naar Noord-Duitsland, vooraf inschrijven op 051/20 46 54 -b- 19/08/95 tot 24/08/95 -l- Ingelaere Pol

Schelde-Leie. Plantenstudietocht -b- 14 u. kerk Baaigem -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- flora's, loep, laarzen.

20

Aalter. Plantenwandeling -b- 14 u. Hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9, Ursel -l- E. Blondia -e- 17 u.

Antwerpen-Centrum. Fietstocht door de Kempen: heidelandschappen. Info 03/324 88 05, mogelijkheid fiets huren. -b- 9 u. Poelux, hoek Stenenbrug en Engelselei,

Borgerhout, 10 u. parking Abdij van Postel. -l- R. Huysmans -e- 17 u. -m- picknick.

Lier. De plantenwerkgroep inventariseert te Brussegem km hok D4 53 24 -b- 8.15 u. fietsenstalling station Lier, 9 u. kerk van Brussegem -l- A. Van Den Bergh -e- 17 u. -m- picknick, drank, loep, flora.

Mechelen. Ringdemonstratie in het reservaat Mechelsbroek. Info 016/65 02 27 -b- 8 u. parking Cine City, 8.30 u. ingang reservaat -l- Vansteenkiste S. -e- 11 u.

Midden-Kempen. Tocht naar de Regte Heide bij Tilburg. Kosten-dellend vervoer. Info 014/81 08 23 -b- 13 u. Brug Mol-Donk -l- F. Vreysen -e-

Midden-Limburg. Vogelobservatie. Info 089/38 16 24 -b- 9 u. Paalsteen Eind Paalsteenstraat, Hasselsteven -l- Lodewijckx M. -e- 12 u.

Netevallei. Natuurwandeling: Langdonken te Herselt, thema: natuur in het heide- en bosgebied. Info 016/69 72 74 -b- 13.30 u. Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar, 14 u. ingang reservaat -l- Vlaeyens M. -e- 16.30 u.

Ninove. Kruidenwandeling Roosdaal -b- 14.30 u. Grot van Poelte, kruispunt Omloopstraat en Kweddenhoekstraat, Roosdaal. -l- S. De Wever -e- 17 u.

Noorderkempen. Fietstocht langsheen de Oesterdam en de Philipsdam. Info 03/666 90 33 -b- 8 u. kerk O.L.-Vrouw Essen-centrum -l- H. Lieckens -e- 18.30 u. -m- picknick, telescoop.

Noord-Limburg. Infodagen over de hooipercelen van '95 -b- 9 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Mertens A. -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Landschapswandeling -b- 14 u. kerk Louise-Marie -l- E. Saveyn -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v.aankoop natuurgebieden in de regio. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

Vaartland. Vogels in het Molsbroek te Lokeren (met eigen wagen). Info 03/886 27 90 -b- 8 u. U.A.V. Landeghempleintje te Wil-lebroek -l- Fierens F. -e- 17 u. -m- picknick.

Voorkempen. Daguitstap met eigen wagens. Thema: steltlopers. Info 03/383 19 40 -b- 9 u. kerk 's Gravenwezel, 9.30 u. Dorpsplein Lillo -l- M. Couwels -e- 17 u.

Westkust. Fauna en flora van de IJzermonding. Info 059/ 27 76 58 -b- 14.30 u. Albert 1-monument te Nieuwpoort -l- Dewulf P. -e- 17.30 u.

Wulp. Dagfietstocht Strabrechtse- en Leenderheide, fietsen ter plaatse gehuurd, vervoer met eigen wagen vanuit Oud-Turnhout -b- 9 u. parking gemeentehuis Oud-Turnhout -l- L. Cuylaerts -e- 17.30 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Dagtocht langs en doorheen de bosjes van Anzegem. Info 056/77 88 88 -b- 9 u. kerk Kaster (Anzegem) -l- Cooman E. -e- 17 u.

23

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

26

Brussel. Plantenstudie natuurreservaat de Dode Bemd, Neerijse met aandacht voor fauna. Info 02/524 28 52 -b- 14 u. kasteel van Neerijse (Brabant) -l- F. Fleurbaey -e- 17.30 u.

Nat. Werkgr. Botanie. Planteninventarisatie te Bergues: oude stadswallen, kanaaltjes, broekbos -b- 9 u. kerk van Bergues (Z. van Duinkerken, Frankrijk) -l- Heyneman G. -e- 17 u. -m- picknick, drank, flora, loep.

Netevallei. Barbecue in parochiezaal te Hallaar. Info 015/22 42 26 -b- vanaf 18 u. -l- -e-

Ninove. Planteninventarisatie Venebroeken. Info 054/33 03 03 -b- 9 u. Veldweg tegenover Café Dollar, Brakelsesteenweg, Outer -l- G. De Munter -e- 12.30 u. -m- laarzen.

Noord-Limburg. Infodag over het verwijderen van overtollig hout en gras -b- 9 u. Veewei, Kieffoefstraat, Eksel -l- Jannis G. -e- 12 u.

Schelde-Leie. Kennismaking met vogelringwerk in rietveld en terreinen van Ruien, afgelast bij slecht weer. Info 055/38 96 72 -b- 16.30 u. Scheldebrug, kant Berchem -l- N. Desmet -e- 19.30 u. -m- laarzen, verrekijker.

27

Antwerpen-Zuid. Thema: Vogels van de getijden: speurtocht te N-Baveland en Schouwen-Duiveland. Info 03/353 09 74 -b- 8.30 u. station Oude Goude, Mortsel, aansluiting mogelijk met telefonisch contact -l- Waeterschoot H. -m- laarzen, kijker, telescoop, picknick, guldens

Brechtse Heide. Bezoek aan de heemtuin van A. Cools te Geel: wilde planten en insecten. Info 03/353 21 68 -b- 13 u. Diensten-

centrum, Schoolstraat 44, Schilde, 14 u. kerk St.-Jozef-Olen, 14.05 u. Houterveld 5, Geel -l- A. Ligtfoot-e- 16.30 u.

Brussel. Vogelobservatie rond bezinkingsputten, suikerfabriek, Tienen -b- 8.30 u. afrit 25 autoweg E 40 Brussel-Luik -l- Herroelen P. -e- 12.30 u.

Fruitstreek. Bezoek waterbekken van Kanaal en omgeving, trek van stellopers -b- 14 u. kerk van Halmaal -l- A. Vanmarsenille -e- 16.30 u. -m- laarzen.

Land van Waas-Zuid. Wandeltocht naar Kallo en Doel: observatie watervogels -b- 14 u. stadhuis Sint-Niklaas, 14.30 u. kerk Doel -l- G. Keereman -e- 17.30 u.

Mechelen. Familiewandeling in de streek van Leefdaal. Info 016/65 02 27 -b- 13.45 u. station NMBS, Mechelen, 14 u. kerk Leefdaal -l- De Weerd -e- 17 u.

Moervart-Zuidlede. Fietstocht met als thema 'Zie een zwaluw'. Info 09/345 83 33 -b- 14 u. kerk Wachtebeke -l- Du Cheyne G. -e- 17 u.

Ninove. Barbecue t.v.v. De Keelman. Info 054/33 33 01 -b- 11.30 u. Zaal Hand in Hand, Adv. De Bakkerstraat, Denderhoutem -e- 20 u.

Noord-Limburg. Infodagen over de hooipercelen van '95 -b- 9 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Mertens A. -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Geomorfologie, fauna en flora in Latemse Meersen -b- 14 u. kerk St.-Martens-Latem -l- J. Van Hecke -e- 17 u. -m- stevig choesiel, verrekijker, veldgidsen.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen in de Vlassenbroekse Polders met het hele gezin. Info 052/21 39 45 -b- 14 u. Dorpsplein Vlassenbroek-Dendermonde -l- G. Van Damme -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Tentoonstelling in Galerij Salix Vlassenbroek t.v.v. aankoop natuurgebieden in de regio. Info 052/41 18 85 -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroek-centrum -l- P. Meert -e- 18 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandeling in het landschap van Malderen-Lippelo-Opdorp. Info 052/33 02 42 -b- 14.15 u. ingang Lippelobos, infobord Lippelostraat, Malderen -l- M. Terts -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Wekelijkse zomerwandelingen te Buggenhoutbos voor het hele gezin. Info 052/33 44 56 -b- 14 u. Boskapel Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Het Koolhem en het zuiveringsstation te Puurs. Info 052/30 97 28 -b- 14 u. Stationplein Buggenhout -l- Daelemans E. -e- 17 u.

Vaartland. Ringdemonstratie, handkenmerken en nachttrekkers, Broek Denaeyer. Info 03/886 27 90 -b- 9 u. Sasplein, Klein Willebroek -l- Willemsen A. -e- 11.30 u.

28

Rupelstreek. Kempendag in de Liereman te Oud-Turnhout. Info 03/887 13 72 -b- 8 u. parking Delhaize, Reet, A12 -l- E. De Keersmaecker -e- 16 u.

30

Midden-Kempen. Natuurbeleving: bezoek aan Griesbroek te Balen-Olmen. Info 014/31 26 57 -b- 19 u. Balen-Hulsen, Straalmoen -l- R. Convens -e- 22 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14.15 u. Wateringhuis, 14.20 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- Vaesen H. -e- 16.30 u.

Terschelling lonkt naar natuurliefhebbers

Hotel de Walvisvaarder

Lies 23, NL-8895 KP Terschelling, Tel. 05620-9000

Enkele cijfers:

700 verschillende plantesoorten, 125 broedvogelsoorten, 9500 ha bos en natuurterrein (duin, schorre, strand, heide...)

Hotel de Walvisvaarder

ligt midden op het eiland.

Gerestaureerde boerderij, lounge met open vuur, 80 bedden, 43 kamers, verschillende met bad, toilet, TV, radio en telefoon. Zonneterras, speelruimte voor kinderen, sauna, eigen fietsen. Vlakbij bushalte. Logies met ontbijt of half-pension.

Ideaal voor natuurliefhebbers, grenst aan natuurreservaat De Koegelwiek. Mogelijkheid voor verschillende geleide excursies.

RECLAME

Reservaatprojecten Wielewaalafdeling Nete en AA

Blauwborst

Grote ratelaar

Breedbladige orchis

Zonder autosnelwegen kan onze economie niet concurreren. Ook de natuur heeft grote verbindingswegen nodig om te kunnen overleven. De riviervalleien in Vlaanderen zijn de laatste mogelijkheden om dergelijke wegen aan te leggen... hier begint ons verhaal.

Zammelsbroek

De vallei van de Grote Nete

Het **Zammelsbroek** is een circa 300 ha groot laagveengebied dat gedeeltelijk de zuidgrens van Geel en van onze afdeling vormt. Tussen Oosterlo en Zammel vormt de meanderende Grote Nete de ruggengraat van deze nog vrij intacte vallei.

Van oudsher werd de omgeving door de mens gebruikt. Gedeelten waren gemeenschappelijke grasweiden of werden aangewend als hooiland, andere plekken dienden om turf of moerasijzererts te winnen. Zo ontstonden de moerkuilen en de andere waterpartijen.

De laatst gedolven hoop ijzererts werd echter niet meer afgevoerd... sommige hooilanden werden verlaten... en broekbossen schoten op. Sedert in 1986 de eerste percelen gekocht werden, is reeds meer dan 17 ha opgenomen in het natuurreservaat. Door sommige terreinen opnieuw te gaan maaien, hopen we op een herstel van de bloemrijke hooilandjes van weleer. In het water staat nog steeds Waterviolier, Watertorkruid, Kikkerbeet, Moerashertshooi en Mattenbies. Ruigtekruiden geven in de zomer kleur aan de ganse omgeving: roze Moerasandoorn, paarse Kattestaart, Gele lis en Grote wederik, Blauw glidkruid en wit van Wilde bertram. In deze kruidenrijke vegetatie leeft een ganse gemeenschap kleine dieren. Heel bijzonder is het voorkomen van Greppel- en Moerassprinkhaan.

In 1994 werden in het gebied 25 soorten waterjuffers en libellen opgemerkt, waaronder de Beekrombout, een met uitsterven bedreigde soort. Ook vogels

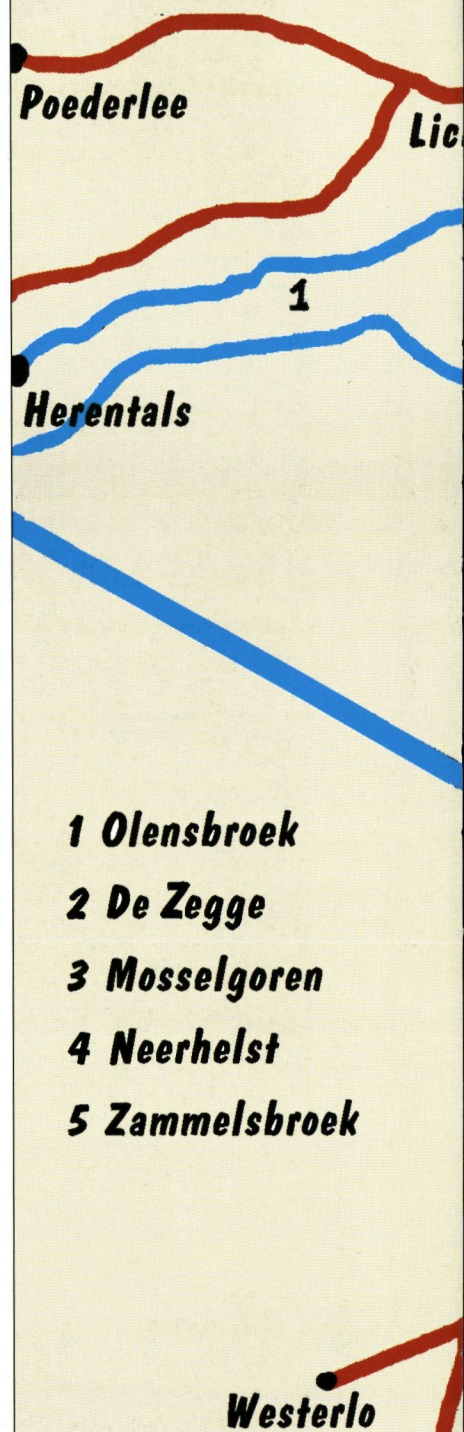
voelen er zich thuis: meer dan 180 soorten werden er waargenomen en 84 ervan komen er tot broeden. Dodaars, Wintertaling en Kuifeend vinden hun gading op of aan het water; Sprinkhaanrietzanger, Kleine karekiet, Rietgors en Blauwborst verbergen zich in de rietstroken. De Nachtegaal verkiest de beschutting van de struiken. De bomen bieden dan weer voedsel aan 4 spechtsoorten.

's Nachts houden Kerkuil, Steenuil, Ransuil en Bosuil een oog(je) op Reeën, Bunzing en Hermelijn.

Op het gewestplan is het Zammelsbroek aangeduid als natuurgebied en natuurgebied met wetenschappelijke waarde. Sedert enige tijd is het een beschermd landschap en op 22/7/93 werd reeds een deel van onze eigendommen erkend als natuurreservaat. De druk op het gebied is echter groot, de enige hoop voor de toekomst is de verdere aankoop... er wordt hard aan de weg getimmerd!!!

De Zegge

- 1 Olensbroek**
- 2 De Zegge**
- 3 Mosselgoren**
- 4 Neerhelst**
- 5 Zammelsbroek**

**Sparen is
kleur
bekennen.**

Triodos Bank

U W B A N K , U I T P R I N C I P E

Uw spaargeld kan de ellende vergroten...

Uw spaargeld slaapt niet. U verwacht dat uw geld rendeert.
Daarom moet elke bank uw geld investeren in winstgevende projecten.
Wat die projecten zijn, daar hebt u meestal het raden naar.

...of de ellende bestrijden.

Het beleggingsbeleid van Triodos Bank is **ondubbeltzinnig**.
Triodos Bank **investeert niet** in de atoom- en wapen-
industrie, **niet** in bedrijven die het milieu vervuilen of hun
produkten op dieren uittesten, **niet** in prestigieuze bouw-
projecten die het sociale leven ontregelen en **niet** in landen
die de mensenrechten met voeten treden.

Triodos Bank **financiert alleen** projecten en onder-
nemingen met een duidelijke meerwaarde voor mens,
cultuur en milieu.

Triodos Bank

UW BANK, UIT PRINCIPE

A N T W O O R D K A A R T

Ja, ik wens meer inlichtingen over sparen en beleggen
bij Triodos Bank. Stuur mij een volledig informatie-pakket.

Naam:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Voornaam:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Straat:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Nummer:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Postnummer:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Plaats:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Telefoon:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

m / v

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

☐ Bezorg me ook een lijst met de adressen van jullie agenten.

Wil u 100% zeker zijn dat uw spaargeld
niet geïnvesteerd wordt in projecten
waar u eigenlijk tegen bent?

Bel Triodos Bank

(09) 220 49 94

of verstuur de antwoordkaart.
(postzegel hoeft niet)

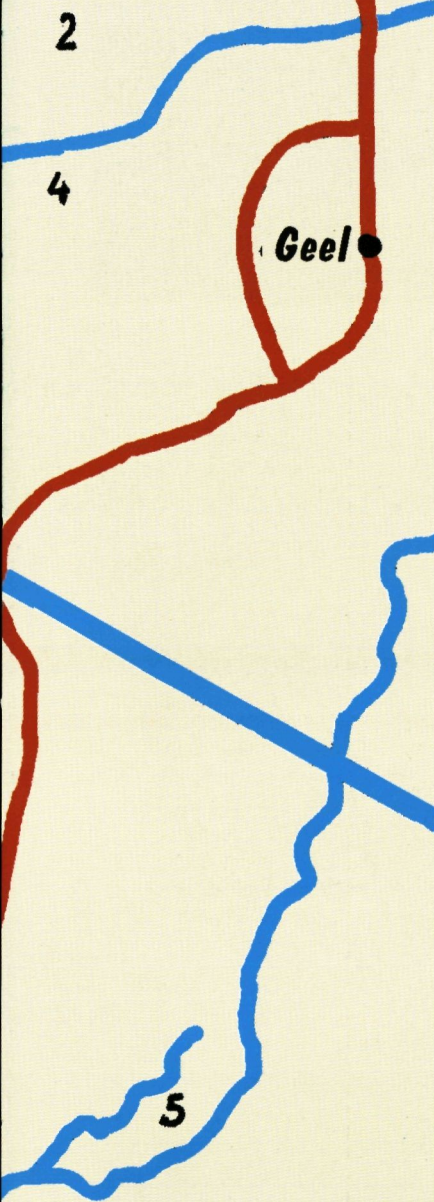
**Sparen is
kleur
bekennen.**

PORT BETAALD DOOR GEADRESSEERDE

Triodos Bank

**Voskenslaan 107
9000 Gent**

hart

De Vallei van de Kleine Nete

De grens tussen Geel en Olen enerzijds en Lichtaart en Kasterlee anderzijds werd gevormd door de Kleine Nete en de omringende natte graslanden, moerassen en turfkuilen; ongetwijfeld 800 ha van het mooiste wat een rivier in de lage landen kan bieden. In 1952 kocht de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen hier de 35 ha grote kern van de huidige **Zegge**. In de periode 1955-1962 werd de Nete er rechtgetrokken, een deel van de veengronden ontwaterd en broekbossen gerooid. Slechts kleine delen konden hieraan ontsnappen: de Zegge, Mosselgoren, Neerhelst en het Olens broek.

Nu is de Zegge ongeveer 10 ha groot. Het oorspronkelijke kempense landschap bleef er nagenoeg bewaard. De grote diversiteit aan biotopen: open plassen, kuilen met trilveen, vochtige hooilandjes en elzenbroekbos maken het samen met de voortdurende beheerswerken tot het mooiste laagveenreservaat van Vlaanderen. Onlangs werden er nieuwe beheerders in dienst genomen: Konikpaardjes. Zij hebben beloofd een en ander kort te houden. Door nieuwe aankopen hoopt De Wielewaal de Zegge uit te breiden.

Op amper 600 m ten zuiden van de Zegge liggen langs de Larumse Loop de **Mosselgoren**. Hoewel het vlak bij de Zegge ligt en dezelfde oorsprong kent, heeft het de tand des tijds minder goed doorstaan. De Dienst Water en Bossen kocht ca. 8 jaar geleden ongeveer 11 ha aan. Met onze recente aankoop van bijna 3 ha en met aangepaste beheersmaatregelen hopen wij de rietkragen, turfkuilen en elzenbroeken op de kortste tijd weer in al hun glorie te laten schitteren.

Nog iets verder naar het zuiden en op de linkeroever van het Kempens Kanaal ligt het

kleinschalige landbouwgebied **Neerhelst - De Botten**. Het kalkhoudende Maaswater sijpelt uit het kanaal en welt in onze hooilandjes uit de grond op. Deze heel bijzondere toestand zorgt voor een zeer rijke flora, met onder andere Breedbladige orchis als één van de pareltjes. Een poel, die met steun van de stad Geel werd gereinigd, wordt nu bevolkt door honderden Stekelbaarsjes die een onweersaanbare aantrekkingskracht uitoefenen op de IJsvogel. Ook de Kleine egelskop heeft er nu wortel geschoten. Een landelijk stalletje werd gebouwd om onze grazende viervoeters, ezels, onderdak te geven.

Het vele werk heeft dit nog kleine gebiedje op korte tijd ontwikkeld tot een bijzonder waardevol natuurreervaat.

Vooraleer Herentals te bereiken stroomt de Kleine Nete nog eerst door het **Olens Broek**. Jarenlang leek het gedoemd om vergeten te worden tot in 1993 de Dienst Natuurbewoud van de Vlaamse Gemeenschap ter gelegenheid van het 1000-jarige bestaan Olen, een aankoopproject opstartte. Later zullen de geplande 40 ha broekbossen, weilandjes en turfkuilen het statuut "Staatsnatuurreervaat" krijgen.

Een terrein werd door de eigenaar, de gemeente Olen, van zijn strooisellaag ontdaan, de vroegere heide krijgt zodoende een nieuwe kans.

Op de plaats waar de gemeentegrens ligt, verandert ook het biotoop. Hier vinden we meer open hooilandjes afgezoomd met brede elzenkanten en broekbosjes. Omdat natuur niet ophoudt bij een menselijke grens, werden op Herentals grondgebied 5 ha aangekocht om natuur als hoofdfunctie te verkrijgen. Ook hier wordt de groene hoofdweg beveiligd.

De toekomst?

Natuurgebieden kopen is één zaak, die beheren is een ander paar mouwen. Sommige plaatsen zijn gewoon niet met machines te bereiken of zo kwetsbaar dat elk werk met de hand moet uitgevoerd worden. Soms zijn maaien en hooien de lichte klusjes. Het beheren van hakhout en het herstellen van een oude turfput kost heel wat meer energie. Het beheer zal moeten aangepast worden in functie van de stijgende oppervlakte en kosten. Soms kunnen minder dure en/of minder intensieve beheersvormen worden toegepast op grotere reservaten. Soms

Olens broek

kunnen landbouwers en buurtbewoners een handje toesteken: laten begrazen, maaien en hooien. Ook de materiële en logistieke hulp van de plaatselijke overheden is voor onze reservaten van groot belang.

Natuurreservaten worden niet alleen gekocht om zo maar "te hebben" of er volledig afgesloten terreinen van te maken. Het zijn de plaatsen waar U nog kan kennismaken met de natuur.

De conservators geven U graag meer inlichtingen of kunnen U begeleiden bij een (groeps) wandeling:

het Zammelsbroek:

Jan Van Reusel, Stokberg 1,
2430 Laakdal,
tel. 014/86 61 98

Neerhelst-De Botten:

Paul Geysels,
Acacialaan 15, 2200 Herentals,
tel. 014/21 51 80

het Olens Broek:

Eddy Vercammen,
Krakelaarsveld 93, 2200 Herentals,
tel. 014/22 41 70

de Mosselgoren:

Bert Veris,
Wolkenstraat 15, 2440 Geel,
Tel. 014/85 04 68.

Tekst: Eddy Vercammen, Jan Van Reusel

Foto's: Lieve Geens, Paul Geysels, Tienne Heylen

Zammel in de winter

Natuur? De Wielewaal, natuurlijk!

Reeds 60 jaar actief in gans Vlaanderen. Iedereen is welkom bij één van de meer dan 50 afdelingen. De vereniging voert een actief aankoopbeleid om natuurgebieden te verwerven en te beschermen. Zij beschikt over bijna 500 ha eigendom en beheert nog eens meer dan 3.000 ha.

Lid worden kan door storting van 600 F op rekening 000-0319785-73 van De Wielewaal met vermelding "Nieuw Lid".

U ontvangt tweemaandelijks *Wielewaal*, het ledenblad; trimestrieel *Oriolus*, het "Vogeltijdschrift" en het tijdschrift van de plaatselijke afdeling.

Inlichtingen:

De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout
tel. 014/41 22 52 - 's maandag gesloten
of bij de conservators hiernaast vermeld

Indien U net als wij overtuigd bent dat de natuur ook "grote wegen" nodig heeft om te overleven, en U draagt de Kempen een warm hart toe, stort dan uw financiële steun op rekeningnummer 000-0319785-73 van vzw De Wielewaal, met vermelding Reservatenfonds 14, afd. Nete & Aa.

Giften vanaf 1.000 F geven recht op een fiscaal attest indien U eveneens uw rijksregisternummer op de overschrijving vermeld.

Met dank voor uw hulp.

Met de ogen van een havik.

Observatietelecoop AT 80 HD

(AT 80 • ST 80 • ST 80 HD)

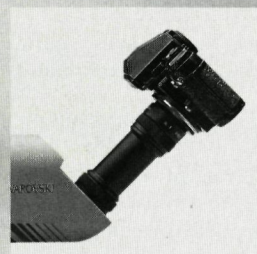
Deze HIGH DEFINITION telescoop met een robuuste lichtmetalen behuizing beschikt over een speciaal objectief uit bijzonder hoogwaardig glas, dat resterende minieme chromatische fouten voorkomt.

Alle lenzen en prisma's van deze, met de

Oostenrijkse Staatsprijs voor Design bekroonde, precisie-instrumenten beschikken over de SWAROTOP® multilagen-coating.

Voor de gebruiker betekent dit een optimale kleurweergave en een scherp en helder beeld, zelfs onder slechte lichtomstandigheden. De bajonetaansluiting voor verschil-

lende oculairs en twee foto-adapters maken een gebruik naar ieders behoefte mogelijk.

Bijkomende produktinformatie verkrijgt U bij Uw handelaar of bij

SWAROVSKI
OPTIK

NV TYROLIT BELGIUM
Afd. SWAROVSKI OPTIK
Bollinckxstraat 43 - 1070 Brussel

5 v o o r 1 2

EEN RAPPORT VAN WWF WAARSCHUWT VOOR ACHTERPOORTJES:

NOG STEEDS ILLEGALE HANDEL IN WALVISVLEES IN JAPAN

Een recent onderzoek dat door WWF gefinancierd werd, heeft aangetoond dat er nog belangrijke achterpoortjes bestaan voor het smokkelen en "witwassen" van illegaal walvisvlees in Japan, waar het verkocht wordt tegen prijzen die kunnen oplopen tot 500 dollar (zo'n 15.000 F) per kilo.

TRAFFIC (WWF's programma voor de studie van de handel in bedreigde dier- en plantesoorten) voerde dit onderzoek uit in Oost-Azië en kwam tot de ontdekking dat zowat overal in Japan walvisvlees te koop aangeboden wordt. De handelaars beweerden dat het vlees afkomstig was van Bryde's vinvissen en grienden, en van Dwergvinvissen die nog steeds door Japan bejaagd worden onder het mom van "wetenschappelijke" doeleinden. Japans laatste officiële jacht op de Bryde's vinvis vond plaats in 1987, toen er 317 gedood werden.

Walvisvlees, in Japan als een ware delicatessen beschouwd, werd op 51 plaatsen in 13 steden gevonden. De meeste handelaars verklaarden dat het afkomstig was van Dwergvinvissen uit Japans "wetenschappelijk" walvisprogramma. Een markt adverteerde ook de huid en het vet van Bryde's vinvis, en een supermarkt in Tokyo beweerde dat het vlees van Grienden afkomstig was.

De TRAFFIC-onderzoekers namen 53 stalen vlees om via DNA-analyse de soort te bepalen. Er zal ook moeten bewezen worden hoelang het vlees bevroren is geweest om uit te kunnen maken of het vlees dat van andere soorten dan Dwergvinvissen afkomstig is, uit legale voorraden komt. Japan beschikt immers over legale diepvriesvoorraden van meer dan 8 walvissoorten, wat een belangrijk instrument zou kunnen vormen om illegaal walvisvlees "wit te wassen". De mogelijkheid be-

staat ook dat illegaal walvisvlees in kleine stukjes gesneden wordt en verkocht als vlees van legaal gevangen kleine walvisachtigen.

TRAFFIC noteerde ook een illegale handel in walvisvlees in Zuid-Korea. In april jl. werd dergelijk vlees openlijk te koop aangeboden in marktkramen in de zuidelijke havenstad Pusan, wat een inbreuk betekent op de Koreaanse wetgeving. Zuid-Korea was ook betrokken bij een aantal gevallen van illegale verscheping van walvisvlees naar Japan, waaronder een zending van 11 ton die in 1994 door de douane van Nagasaki in beslag genomen werd. In Taiwan, dat geen lid is van de Internationale Walviscommissie, werd geen te koop aangeboden walvisvlees gevonden. Alle vangsten van walvisachtigen - ook de accidentele - zijn er trouwens sinds 1990 illegaal. Toch werd er in de haven van Donggang een dolfijn verkocht. Ook Taiwan was betrokken bij talrijke illegale zendingen naar Japan. TRAFFIC noteerde slechts een kleine vraag naar walvisvlees in China en Hong Kong, maar beveelt een verder onderzoek aan naar de consumptie binnen de Japanse gemeenschap in China, en naar de mogelijke rol van Hong Kong als opslagplaats in de illegale handel in walvisvlees.

Nota: Japan doodde 330 Dwergvinvissen in het Walvisreservaat rond Antarctica in 1995, en doodde er sinds de instelling van het moratorium in 1986 reeds 2.419 exemplaren, en

ving in totaal 111.297 walvisachtigen tussen 1990 en 1993, waaronder 71.609 Dall's bruinvissen. Tussen 1980 en 1991 voerde het land in totaal 123.955 ton walvisvlees in.

Voor meer inlichtingen kan u zich wenden tot Tom De Meulenaer van TRAFFIC-Europa, tel. 02/347 30 30, of tot Isabelle Marneffe, tel. 02/343 30 07.

In het maartnummer werd in de rubriek "Voor u gesprokkeld" een foutieve lijst met de bronnen vermeld.

Hierbij de juiste referenties.

Acta Ornithologica Lituanica 7 & 8, Ardeola 40/2, British Birds 87/8, Charadrius 30/2, Der Falke 1994/1 & 2, het Vogeljaar 42/3, Journal für Ornithologie 135/2, Ökologie der Vögel 15/2, Scottish Birds 17/3, Vogels 1994/2.

voor u gesprokkeld

Samenstelling: R. De Fraine en H. Franckx

Bronnen: *Acta Ornithologica Lituanica* 7 & 8, *Ardeola* 40/2, *British Birds* 87/8, *Charadrius* 30/2, *Der Falke* 1994/1 & 2, het *Vogeljaar* 42/3, *Journal für Ornithologie* 135/2, *Ökologie der Vögel* 15/2, *Scottish Birds* 17/3, *Vogels* 1994/2.

- In een kleinschalig landbouwgebied, broedplaats van de Grauwe gors, in North Uist (Schotland), worden de jongen bijna uitsluitend gevoederd met ongewervelden zoals hooiwagens, langpootmuggen, kevers, krekels, vliegen en bijenlarven. Als plantaardig materiaal werden enkel en in zeer beperkte mate, graspollen gevonden. De sterfte onder de jongen van de Schotse populatie is bijzonder klein. De onderzoekers gaan er van uit dat insecten het aangewezen voedsel zijn voor de jongen van de Grauwe gors en dat granen en ander plantaardig voedsel bij gebrek aan beter, aan de jongen worden aangeboden.
- Tafeleend, Wespendif, Kwartel, Grutto, Zwartkopmeeuw, Blauwborst, Zwarte roodstaart, Kramsvogel, Bosrietzanger, Vuurgoudhaantje, Wielewaal, Grauwe klauwier, Klapekster en Europese kanarie zijn zeer zeldzame broedvogels in Groot-Brittannië. Het aantal broedparen van deze soorten is veel kleiner dan in België.
- Een tijdens het broedseizoen 1993 op Spitsbergen gehalsmerkte Kleine rietgans werd tussen 12 november en 26 december 1993 in de regio Damme-Houtave-Meetkerke (WVl.) op tien verschillende data waargenomen. Deze vogel behoorde tot de continentale subpopulatie die via Noorwegen, Denemarken en Friesland naar onze Vlaamse polders afzakt om er te overwinteren. Ruim de helft van deze populatie brengt hier de winter door.
- In 1994 kwamen ongeveer 150 paar Grauwe ganzen tot broeden in Nederlands Limburg en het aangrenzende Duitse gebied. De totale populatie bedroeg ca. 800 exemplaren. De populatie stamt af van een klein aantal geïntroduceerde vogels uit 1977. Langs de Maas bevonden zich drie belangrijke ruiplaatsen en waarschijnlijk is de meerderheid van de populatie standvogel aangezien de winteraantallen gelijke tred houden met de populatietoename.
- In Midden-Azië broeden Boomvalken vier tot zes weken later dan hun soortgenoten in Noord-Azië. De eieren worden op het einde van juni gelegd. Aan de jonge Boomvalken worden zangvogels, die er doortrekken, als prooi gegeven.
- Op het grondgebied van de voormalige Sovjet-Unie broeden 4.500 à 5.500 Grote trappen, 13 à 16.000 Kleine trappen en 3 à 4.000 Kraagtrappen. Alle drie de soorten vertonen een afnemende trend.
- Steppekiekendieven broeden massaal in de omgeving van Volgograd (GOS) in wintertarwевelden.
- In de steppen van West-Siberië werden vrij dicht bij elkaar de volgende kruisings vastgesteld: Geelgors & Witkopgors, Vink & Keep en Citroenkwikstaart & Gele kwikstaart.
- Het in 1991 gestarte Vlinderproject heeft duidelijk aangetoond dat het slecht gaat met de Vlaamse dagvlinders. Aan de hand van een vergelijking tussen de vroegere en de huidige verspreiding van de dagvlinders in Limburg stelde men vast dat maar liefst de helft van de dagvlinderfauna uitgestorven of achteruitgegaan is. Voor enkele soorten kan weinig of geen hulp meer baten, maar enkele typische soorten kunnen geholpen worden door een aangepast beheer in de verschillende vlinderbiotopen. Het creëren van lineaire landschapselementen (waarmee de Kerkuil ook zou gediend zijn) tussen de resterende stukjes groen, zou geïsoleerde populaties van zeldzame soorten weer met elkaar in contact brengen waardoor de kans op uitsterven weer een stukje kleiner wordt.
- In Noord-Wales (GB) broedt sinds 1958 een kleine populatie Blauwe kiekendieven. Doordat recent de meest jonge vogels met vleugelmerken en ringen werden voorzien, is men er al heel wat van te weten gekomen. De kiekendieven trekken weg uit het broedgebied in zuidelijk en oostelijke richtingen om Zuidoost-Engeland en het vasteland te bereiken. Daarna vliegen ze verder tot in Spanje en Portugal (1615 km Zuid).
- In een veldbosje van ongeveer één hectare in Burgenland, Oostenrijk had een Torenvalk zijn nest op de grond. Het vrouwtje broedde op twee eieren. In de bomen in de onmiddellijke omgeving van de nestplaats broedden 1 Ransuil en 3 Torenvalken in oude kraaienesten. Normaal broeden Torenvalken enkel op de grond in boomloze gebieden zoals sommige eilanden en steppen. Men vermoedt dat de op de grond broedende Torenvalk daar nestelde wegens „de hang naar gezelligheid“ met de drie andere koppels die er in de omgeving broeden.

Grauwe gors

Foto: A.C. Zwaga

- In Italië gaat het van kwaad naar erger. Eind augustus 1994 verklaarde de Minister van Milieu dat jagen mogelijk was in beschermde gebieden. Deze verklaring volgde kort nadat de Minister van Landbouw meedeelde dat regionaal het vangen van Vinken en Kepen mogelijk was. Er is eveneens een voorstel om de nationale wetgeving te wijzigen, zodat verscheidene recent beschermde vogelsoorten wettelijk zouden mogen geschoten worden. De Lega Italiana Protezione Uccelli (LIPU) voert een intense campagne om deze maatregelen ongedaan te maken.
- De Britse Birdwatching Fair 1994 kende weerom een groot succes. Er waren 12.000 deelnemers. De Vogelbeurs zamelt geld in voor het Halmehera-project van BirdLife.
- De heringevoerde Rode wouwen in Engeland en Schotland hadden in 1994 hun beste broedseizoen. Dit jaar brachten 28 paren een totaal van 50 jongen groot. Door bejaging verdween de soort in Groot-Brittannië op het einde van 1800. Ze werd door de RSPB heringevoerd vanaf 1989.
- BirdLife gaat een boek publiceren over de status van de Europese broedvogels: *Birds in Europe*. Hierna volgen hieruit enkele gegevens.
- De Eleonora valk is een zeldzame koloniebroeder op de eilanden van de Middellandse Zee. Dit maakt hem gevoelig voor eierroof, ratten en verstoring door jacht.
- De twee stormvogels van de Madeira archipel, de Gon-gon en de Freira, hebben een populatie van respectievelijk 150-200 en 20-30 paren. Zij worden bedreigd door ratten en verwilderde katten.
- De populatie van de Lepeelaar neemt af in Oost-Europa door onvoldoende bescherming van de broeden- en voedselplaatsen. De broedplaatsen vereisen volledige bescherming, terwijl bij de kolonies en langs de trekbanen en in overwinteringsgebieden voedselplaatsen moeten behouden blijven.
- De Roodkopklauwier neemt in aantal af over geheel Europa. De oorzaak is de verdwijning van zijn biotoop door intensieve landbouw, ontbossing en gebruik van insecticiden en herbiciden.
- De populatie van de Zeearend en van de Spaanse keizerarend is stabiel gebleven of zelfs toegenomen ten gevolge van betere bescherming.
- Bevloeiing van graslanden en graanvelden heeft zeer nadelige gevolgen voor stepevogels, zoals de Grote trap en de Griel.
- Ontwatering van natte graslanden in Noordwest-Europa was dan weer de oorzaak van de achteruitgang van de Grutto en de Tureluur.
- Ook de Marmereend en de Witoozeend gaan achteruit door het droogleggen van waterrijke gebieden.
- Intensieve landbouw had het verdwijnen van hooiweiden tot gevolg, waardoor Kwartelkoning, Kwartel en Kerkuil bijna verdwenen.
- De lentejacht op Zomertortels in Marokko en Zuidwest-Frankrijk heeft de Westeuropese populatie van deze soort sterk aangetast.
- De populatie Grauwe kiekendief in het Saarland, Lotharingen en Luxemburg wordt op 200 à 220 paren geschat. 90% van de koppels broedt in graanvelden. Deze populatie is de tweede grootste in centraal Europa: enkel de

Tordelduif

Foto: A.C. Zwaga

Poolse, 350 à 400 paren, gaat hen voor.

- In een ideale Grutto-maatschappij broedt elke vogel jaar na jaar op dezelfde plaats met dezelfde partner. Maar als er iets fout gaat, blijkt dat de kans dat een Grutto het elders probeert af te hangen van het feit of hij al dan niet met succes gebroed heeft. Veel Grutto's blijken er twee voorkeursplekken op na te houden die een heel eind uit elkaar kunnen liggen.
 - Omdat sommige vrouwtjes Kruisbek ook orangerode veren hebben is het beter om de kleur van de keel nader te bekijken. Vogels met rode, gele of oranje kelen zijn mannetjes, deze met grijze of olijfgrijze kelen zijn vrouwtjes.
 - 62 omgekomen Ransuilen in Zuid-, Midden- en Zuidoost-Noorwegen werden gesext. Van de 16 vogels die tijdens de zomer gedood waren, waren er acht mannetjes en acht vrouwtjes. Van de wintervogels bleek er een duidelijk overschot aan mannetjes, 23 tegen 13, te bestaan. Voor vrouwtjes Ransuil is wegtrekken naar plaatsen met een milder klimaat een betere overlevingsstrategie dan in Noorwegen of elders in Fenno-Skandinavië te blijven. Voor mannetjes is het blijkbaar belangrijker een potentieel broedterritorium in de winter te bezetten, ook al zijn de voedselvoorraden er verre van ideaal, dan weg te trekken.
 - Tot op het einde van 1992 werden 1967 Roodkeel-
- duikers in Shetland en Orkney (Schotland) geringd. Tijdens hun eerste winter verlaten ze hun geboortegrond en worden ze langs de kusten gemeld tot in Centraal-Frankrijk. In hun eerste zomer is reeds één vierde terug in het broedgebied. In hun tweede winter worden ze weer verspreid aangetroffen maar in hun tweede zomer is twee derde al terug in hun broedgebied in het noorden van Schotland. Bijna al de Roodkeelduikers van Shetland en Orkney verlaten het broedgebied tijdens de winter en verspreiden zich langs de kusten. In de zomer zijn bijna alle adulten en een toenemend aantal niet-geslachtsrijpe vogels in het broedgebied aanwezig, wat de populatie héél kwetsbaar maakt bij een zomerse olieramp.
- Kleine karekieten broeden in Limburg in rietvelden met een open, natuurlijke begroeiing. Wanneer de rietvegetatie verruigt, trekken zij weg om elders te broeden.
 - In 1994 werden in de Vogelopvangcentra in ons land 22.113 dieren opgenomen, verdeeld als volgt: 12.899 Europese vogels, 8.604 exotische of gedomesticeerde vogels, 503 zoogdieren en 107 reptielen en amfibieën. Van de Europese vogels werd 60% reeds in vrijheid gesteld, nog een 12% wacht op zijn vrijlating in de natuur (vooral in beslag genomen zangvogels). (Mededeling KBVBV)

VAN AALSCHOLVER TOT ZEIS

Onze eerste reservaatsaankoop te Haaltert: De Keelman

De kogel is eindelijk door de kerk: we realiseerden onze eerste natuuraankoop te Groot-Haaltert! Het perceel bevat een van de meest waardevolle vegetaties uit de gehele Denderstreek.

Reeds geruime tijd waren we ervan op de hoogte dat er op onze afdelingsgrens met Denderland, langsheen de Molenbeek enkele floristisch boeiende percelen lagen. Toen onze Wielewaalafdeling nog niet opgericht was en het ganse gebied onder regio Denderland viel, hadden gerenommeerde botanici als Paul Van Den Bremt en orchideeënkenner Raf Sienaert er reeds hun oog op laten vallen. Er werden indertijd reeds pogingen ondernomen om het gebied te verwerven, maar de eigenaar kon er speculatief of emotioneel moeilijk afstand van doen. Het perceel werd door de toenmalige Wielewaalploeg wel enkele malen gehooïd.

Vorig jaar echter werden we gecontacteerd door E.H. Walter Van Der Meulen, nu pastoor te Ronse, maar van origine van het dorpje Welle dat tot bijna aan het reservaat "de Keelman" reikt. De gezamenlijke prospectie van het gebiedje maakte ons zo enthousiast, dat we besloten om 15 jaar na de eerste aankoop poging een tweede poging te wagen om het hooilandje via Wielewaalverwerving veilig te stellen.

De stappen daartoe vormden een echt hindernisparcours. We slalomden evenwel overal netjes tussen. Zo wou vooreerst de eigenaar van het allerinteressantste stuk, ook nu weer geen afstand doen van zijn eigendom. Hij sprak er zelfs van het perceel te zullen volplanten met bomen, wat de doodsteek zou betekenen voor de huidige flora nl. een populatie van de voor onze regio unieke Herfsttijloos, Grote ratelaar, Breedbladig Handekenskruid, ... Na een onwaarschijnlijk en niet na te vertellen detectivespeurwerk, slaagden we er toch in het meest waardevolle perceel (23a 30ca) via een ruil met een perceel in de buurt te verwerven. Ook het waardevolle perceel dat er aan grenst (43a), werd aangekocht. Na heel wat notariële perikelen blijkt nu uiteindelijk alles in orde te zijn en worden eerstdaags beide aktes verleden.

Breedbladige orchis in De Keelman

Foto: W. Mertens

Peter D'Hondt werd door het bestuur aangeduid als conservator. Via een regelmatig maaibeheer zal hij trachten de zichtbare verruiging van de Keelman tegen te gaan en een aantal zeldzaamheden die er goed gedijen extra kansen te geven. Ook zal hij de strijd tegen toekomstige bedreigingen op zich moeten nemen. Zo wordt er langsheen de Molenbeek, die de grens vormt van beide percelen, een collector voorzien vanuit Haaltert. We hopen evenwel dat men deze collectoren zal leggen in de minder waardevolle grasweiden aan de overzijde van de beek. Aan Gery De Munter van onze plantenwerkgroep werd gevraagd om de percelen in de nabije toekomst zo grondig mogelijk te inventariseren.

Om de aankoop van de Keelman te realiseren zullen we vooreerst al kunnen rekenen op de gemeente Haaltert (waarvoor onze oprechte dank), die in navolging van Ninove een betoelaging beloofde. (En nu de gemeente Roosdaal nog!). Er blijft echter nog een diep gapende financiële put, die we met uw hulp zullen trachten te dichten.

Zo organiseren we hiervoor op zondag 27 augustus e.k. een barbecue, doorlopend vanaf 11.30 u. Plaats: zaal "Hand in Hand", Adv. De Backerstraat, Vinderhout. Hou deze datum alvast vrij! We doen nu echter reeds een oproep om via een gift ons reser-

vatenbeleid financieel te steunen. Stort op P.C.R. nr. 000-0319785-73 van De Wielewaal, Turnhout, met vermelding: Fonds nr. 19, gift Keelman, Giften van 1.000 F en meer zijn fiscaal aftrekbaar! Alvast bedankt!

Wouter Mertens

De Korbaan (Arendonk) verdubbelt dit jaar in oppervlakte

In januari werd reeds een perceel naaldbos gekocht van 29a 54ca ten oosten grenzend aan het oudste reservaatsgedeelte. Het betreft een Corsicaanse dennenaanplanting met ondergroei van Amerikaanse vogelkers, rhododendrons, aucuba's enz. en met twee illegale bouwsels die reeds in 1981 veroordeeld werden om afgebroken te worden. Nu we het perceel gekocht hebben, is de afbraak ook bijna voltooid. Verder zal het bos terug omgezet worden in een heidevegetatie. Op die manier kunnen twee heidepercelen van het reservaat, die nu door het bos als een wig gescheiden worden, tot één geheel omgevormd worden. We mochten voor deze aankoop een ruime anonieme gift ontvangen, waarvoor van harte dank.

Zopas kon ook de aankoop van een akker van 4ha 86a 15ca vastgelegd worden, die eveneens grenst aan het oorspronkelijk reservaat, maar aan de westzijde.

Dit perceel (eigenlijk 2 even grote kadasterpercelen) was tot in 1960 heide met centraal een vennetje en werd toen ontgonnen tot weiland. In de 60-er jaren broedden er o.a. Wilde eend, Kievit, Kneu en Roodborsttapuit. Ca. 1973 liet de boer het ongebruikt liggen en plantte het naderhand op met (om de 5 meter) afwisselende rijen Zwarte elzen en Fijnsparren. De eerste aanplanting mislukte en eind de 70-er jaren gebeurde een tweede aanplanting die ditmaal wel aansloeg. Inmiddels hadden zich in het verwaarloosd grasland terug soorten gevestigd zoals Struikhei, Ruige zegge, Klokjesgentiaan en Bleekgele droogbloem. In het winterseizoen kwam de Blauwe kiekendief er regelmatig op jacht. Tijdens deze periode kreeg het perceel, bij de inkleuring van het gewestplan Turnhout, het statuut van natuurreervaat

en werd het opgenomen in het gerangschikt landschap De Liereman, fase 2 en 3. In 1985 kreeg een nederlandse boer, het perceel in bewinning. Alle aangeplante bomen werden gerooid het terrein werd terug ontgonnen en diende afwisselend voor de teelt van aardappelen, wortelen, maïs en gladiolen. In droge zomers moet dikwijls een beregeningsinstallatie ingeschakeld worden (vanuit de Rooise Loop), in de winterperiode daarentegen is het vaak te drassig. Een vijftal jaar geleden werd de akker genivelleerd. Noch tegen de ontginning, noch tegen de nivellering kon met succes worden opgetreden.

Eind '92 werd het perceel een eerste maal te koop gesteld. Er waren evenwel geen kandidaten wegens de erg hoge prijs en het terrein werd opnieuw bewonnen. De voorbije winter kwam het perceel opnieuw te koop. Na moeilijke onderhandelingen slaagde notaris Y. Lesseliers in het afsluiten van een koopovereenkomst voor de som van 2.500.000 F. De aankoop zal in twee fasen verlopen, gespreid over dit en volgend jaar. Wel kreeg de nederlandse boer vanwege de verkoper dit jaar nog de toestemming om het terrein te bewinnen. De eerste week van mei, de winterse plassen waren pas opgedroogd, werd opnieuw gemest en maïs ingezaaid. Zodra deze geoogst is, kunnen we beschikken over het terrein.

Deze aankoop betekent dat begin 1996 de oppervlakte van De Korhaan bijna 10 ha. zal bedragen (99.709 m²). Bedoeling is op het perceel terug het vroegere reliëf te reconstrueren, inclusief het vennetje. Vooreerst dient echter een grondanalyse uit te wijzen of er niet te veel voedingsstoffen (fosfaten, nitraten) in de bodem zijn achtergebleven. In dat geval zal eerst nog een teelt dienen ingezaaid (zonder bemesting) om de bodem verder uit te putten. Nadien is het de bedoeling het gebied door maaien met nabeweiden te laten evolueren naar een heischraal grasland, zodanig dat de rechte grens tussen de hei op het oude reservaatsgedeelte en deze nieuwe aankoop geleidelijk aan vervaagt. De voorbije jaren werd in ons reservaat, meer bepaald in de natte heide die aan de akker grenst, meer en meer de nefaste invloed van de inspoeling van meststoffen merkbaar. Een invloed die slechts met zeer veel moeite en financiële kosten zal kunnen weggewerkt worden. We zijn dan ook erg verheugd dat we,

door deze aankoop, die nadelige invloed definitief kunnen weren.

Door de verschillende recente aankopen en de bovenstaande niet in het minst, zit het Kempens Reservatenfonds momenteel financieel wel wat naar adem te happen. Een deel van de aankoopsom krijgen we mettertijd (na ongeveer één jaar als 't meevalt) wel terug in de vorm van subsidies, maar intussen moet de som wel al volledig betaald worden aan de verkoper.

Men hoeft echt geen dokter of verpleegkundige te zijn om ons fonds wat kunstmatig ademhaling toe te dienen. Dit kan op twee manieren:

- ofwel door een gift op rekeningnummer 230-0524754-92 van De Wielewaal te Turnhout met vermelding KRF - nr. 5. Wie een fiscaal attest wenst voor belastingaftrek (giften vanaf 1.000 F), dient ook zijn nationaal nummer te vermelden. Dit vindt U op de keerzijde van uw identiteitskaart en begint met uw geboortjaar, -maand en -dag.
- ofwel door ons te helpen de periode te overbruggen tussen het moment van aankoop en het ogenblik dat we een deel van de aankoopsom terug ontvangen in de vorm van subsidies. Dit kunt U doen door het fonds een renteloze lening toe te staan voor een bepaald bedrag. Wie hiertoe bereid is, neme best contact op met Luc Van Gompel, voorzitter Wielewaalafdeling Turnhout (tel. 014/43 95 45). In het verleden hebben verschillende leden door hun renteloze leningen talrijke aankopen mogelijk gemaakt.

Alle hulp wordt erg dankbaar aanvaard, doen dus.

Gie Luyts, conservator

! TIERRA !

VZW

NATUUR-REIZEN

Tierra is een vereniging zonder winstoogmerk en organiseert natuur-reizen met een bijdrage aan het natuurbehoud. We reizen in kleine groep, begeleid door ervaren natuurgidsen.

Een greep uit het programma:

22 tot 24 september: Hertensbrons in de Hoge Veluwe

Een fascinerend schouwspel: in de ochtendmist luisteren naar het 'burlen' of bij zonsondergang kijken naar het gevecht om de roedel.

Prijs: 4.950 F

28 tot 31 oktober: Lac du Der-Chantecocq (Fr.)

Het hoogtepunt van de kraanvogeltrek van dichtbij meemaken.

Prijs: 4.275 F

18 november tot 17 december: Nieuw-Zeeland

Een avontuurlijke fietstocht over een eiland dat alles te bieden heeft: stille stranden, bossen met reuzenbomen, vulkanische gebieden met stomende geisers, de Maori-cultuur, ontelbare vogelsoorten, een zalig klimaat (onze winter is hun zomer)...

Prijs: 94.650 F

20 februari tot 8 maart 1996: India

Fietstocht en kameelsafari door de wonderbaarlijke natuur van Noord-West India: Bharatpur, Ranthambore, Desert National Park... Van jungle tot rijk woestijngebied, met oog voor tempels, forten en kastelen en de plaatselijke volkstemmen.

Prijs: ca. 71.000 F

7 juni tot 5 juli 1996: Fietstocht langs de Rocky Mountains (VS)

Een avontuurlijke fietstocht door de mooiste natuurgebieden van Noord-Amerika, waar Coyotes en uilen roepen, langs verlaten spookstadjes en door Indianengebieden. Van Salt Lake City (Utah) tot Calgary (Canada). Begeleiding: Carl Grillet (Cycle and Recycle)

Prijs: 49.900 F

Deze en andere tochten kan U met ons meemaken. Voor meer informatie: !Tierra! vzw, Heidebergstraat 227, 3010 Leuven, tel. 016/25 56 16 i.s.m. Clemens' Reiswinkel, Hasselt (Lic. A 1699)

RECLAME

VERENIGINGSBERICHTEN

Uit het verslag van de Raad van Beheer van 5 november 1994

- De Wielewaal onderschrijft de basistekst over Duurzame Ontwikkeling van VODO
- H. Franckx leidt twee reizen naar Polen; 3 tot 11 juli en 17 tot 25 juli 1995
- Hilde Verbruggen wordt aangeworven om het natuurstudieproject "Zie een zwaluw" uit te werken. Zij zal ook de perscontacten verzorgen.
- In het kader van het Europees Jaar voor Natuurbehoud dient De Wielewaal een project in over "KMO-zones en natuur".
- Er wordt gewerkt aan het opstarten van een aankoopproject in West-Vlaanderen.
- De statutenwijziging en de provinciale vergaderingen worden grondig voorbereid.
- De Wielewaal gaat voorlopig voor één jaar een samenwerkingsakkoord aan met Tierra.
- In de Turnhoutse en Mechelse regio's werven we langdurig werkloze jongeren aan om beheerswerken uit te voeren in onze reservaten.
- Hyla, onze werkgroep voor amfibieën en reptielen, organiseert in samenwerking met Likona de Eerste Vlaamse Herpetologische Studiedag op 26 november 1994 in het LUC te Diepenbeek.

Uit het verslag van de Raad van Beheer van 10 december 1994

- De Algemene Vergadering en de Bijzondere Algemene Vergadering waarop de nieuwe statuten zullen gestemd worden, vragen een grondige voorbereiding.
- De Raad van State beschouwt De Wielewaal vzw als een koepelvereniging. Hierdoor kan onze vereniging geen gebruik maken van het Vorderingsrecht voor Milieuverenigingen. Deze uitspraak toont eens te meer aan dat de afdelingen met hun werkingsgebied moeten opgenomen worden in de statuten. We gaan ons niet neerleggen bij deze uitspraak

van de Raad van State en juridische stappen ondernemen.

- De Wielewaal wordt opnieuw gemachtigd om voor de jaren 1994, 1995 en 1996 fiscale attesten uit te reiken.
- De advertentieprijs in de tijdschriften worden verhoogd.
- Afdeling Land van Waas-Noord koopt een boerderij aan in samenwerking met verschillende plaatselijke verenigingen. De boerderij wordt omgebouwd tot het Natuurcentrum Panneweel.
- Het project "KMO-zones en Natuur" dat we indienden in het kader van het Europees Jaar van het Natuurbehoud wordt ruim onvoldoende gesubsidieerd. Er wordt beslist het project niet op te starten omdat anders de normale werking van de vereniging in het gedrang komt.
- Het Wielewaalhuis is tijdens de zomervakantie gesloten vanaf 15 juli tot en met 31 juli 1995.

Uit het verslag van de Raad van Beheer van 26 januari 1995

- De inhoud van het MAP en de slaagkansen van het MAP worden besproken.
- Onze aankoopprojecten Bronzones te Everbeek, de Kevie in Tongeren en het Winkelsbroek te Turnhout ontvangen elk 300.000 F van het WWF.
- De conservatordag gaat door op 17 juni 1995 in het Rietbeemd te Geeraardsbergen.
- Zwaluwproject en Natuurstudiedag werden uitgewerkt door de Werkgroep Promotie en op de vergadering van de raad verder besproken. De persconferentie gaat door op 13 maart 1995 in samenwerking met de Zoo.

Verslag van de Raad van Deelgenoten op 19 februari 1995 te Oud-Turnhout: statutenwijziging doorgevoerd

1. Algemene Vergadering

Voorzitter Luc Meul verwelkomt de 98 deelgenoten, waarvan er 7 bij vol-

macht vertegenwoordigd zijn, uit 47 afdelingen, 1 afdeling is verontschuldigd en 3 afdelingen bleven afwezig. In zijn inleiding gaat er een speciaal welkomstwoord naar de ere-voorzitter, de ereleden en een delegatie van de jeugdbond JNM en naar afdeling Ninove als de snelst groeiende afdeling.

Verslag van de dagorde van de gewone Algemene Vergadering

1. Bespreking van het verslag van de Algemene Vergadering van 20 februari 1994

Deze Algemene Vergadering had plaats te Oud-Turnhout. Bij de interpellatie van H. Lieckens wordt vermeld dat er nog geen jurist was geraadpleegd; dit gebeurde wel: meester Pierre Bogaerts. Het verslag werd unaniem goedgekeurd.

2. Verslag van de commissarissen: resultaatrekening 1994 & balans op 31 december 1994

Commissarissen Henri Franckx en Marc Vermeylen geven toelichting bij hun verslag waarvan de boekhouding werd geopend bij de eerste verrichting van het jaar 1994 en afgesloten op 31 december 1994. De lijst van de deelgenoten, de jaarrekeningen en de wijzigingen in de samenstelling van de Raad van Beheer werden neergelegd ter griffie van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Turnhout op 4 maart 1994. De samenstelling van de Raad van Beheer werd gepubliceerd in de bijlagen van het Belgisch Staatsblad op 7 april 1994.

Het ledenaantal van De Wielewaal steeg van 7.737 in 1993 naar 8.246 in 1994. Er was dus een stijging met 509 families. De winkel had een gezamenlijke omzet van 7.649.155 F, de verkoop van de boeken steeg met 1.376.801 F en deze van de optiek daalde met 499.559 F. De verkoop van diversen steeg met 172.773 F. De bruto-winst van de winkel bedroeg 1.644.256 F. De buitenlandse reizen brachten samen 223.500 F op. Het familiaal lidmaatschap bracht voldoende op om de uitgaven van de nationale tijdschriften te bekostigen. De totale personeelskosten bedroegen in 1994 5,5 miljoen, bij aftrek van de subsi-

dies, bestaat er een negatief saldo van ruim 580.000 f.

In 1994 werd voor 42 miljoen F natuurgebied aangekocht. Deze aankopen bedragen ongeveer 12 miljoen F meer dan in 1993. Er werd voor 11.868.000 F renteloze leningen aangegaan en de te betalen gronden bedragen 9.113.200 F. De voorziene aankoop gronden steeg tot meer dan 14 miljoen, wat een meerwaarde betekent van 8.063.444 F. De beschikbare gelden daalden met 1.823.382 F.

In 1994 groeide het patrimonium van De Wielewaal vzw aan met 25.710.254 F.

Na de bespreking worden de 2 commissarissen en de penningmeester ontheven van de verantwoordelijkheid uit hoofde van hun ambt voor het boekjaar 1994.

Het verslag werd unaniem goedgekeurd.

3. Begroting 1996

De voorzitter geeft toelichting bij de begroting van 1996. Het totaal van de begroting bedraagt ruim 76 miljoen F. De voorgelegde begroting werd goedgekeurd met handgeklap.

4. & 5. Werkingsprogramma 1995 en 1996

• Personeelsuitgaven

Johan Bloemen werkt sinds 1 december 1978 als stafmedewerker op het secretariaat en bewoont als huisbewaarder het Wielewaalhuis; Koen Grolus is sinds 1 augustus 1980 werkzaam als halftijdse stafmedewerker; Ria Defever werkt halftijds sinds 1 januari 1991 en doet de ledenadministratie en de boekhouding.

Tengevolge van de subsidiëring van milieu- en natuurverenigingen kon De Wielewaal een beleidsmedewerker aantrekken in de persoon van Joost Reyniers; Hilde Verbruggen is zes maanden werkzaam als verantwoordelijke voor het "Zie... een zwaluw"-project en contacten met de pers. De Wielewaal beschikt op dit ogenblik over twee Weer-Werkers en acht jongeren in het kader van het Jeugdwerkgarantieplan; zij voeren beheerswerken uit in onze reservaten in de Turnhoutse en Mechels-Bornemse regio. Wij beschikken over twee halftijdse DAC'ers: Ludo Wuyts voor de rondleidingen in het museum en de schoolse activiteiten en Renilde Bols voor het onderhoud van het Wielewaalhuis.

• De Wielewaal-verenigingsbladen

Het ledenblad Wielewaal verschijnt om de twee maanden, het ornithologisch tijdschrift Oriolus elk trimester. Beide bladen worden op 9.000 exemplaren gedrukt en worden naar alle leden verzonden. Sinds 1988 kennen we een familiaal lidmaatschap zodat de hele familie van een lid tijdens wielewaalactiviteiten verzekerd is voor burgerlijke aansprakelijkheid tegenover derden.

• Kadervorming

De Algemene Vergadering van de Deelgenoten heeft plaats te Oud-Turnhout op zondag 19 februari 1995. De commissarissen brengen er verslag uit over de ontvangsten en de uitgaven van 1994 en de begroting van 1995. Het werkingsprogramma van 1995 wordt meegedeeld en dit van 1996 wordt besproken.

Op 19 februari wordt ook een Bijzondere Algemene Vergadering gehouden. De statutenwijziging werd einde 1994 met de afdelingen voorbereid tijdens provinciale vergaderingen. De gewijzigde statuten moeten het De Wielewaal mogelijk maken in de toekomst een dynamischer rol te spelen.

De Nationale Werkgroep Botanie houdt 12 studiedagen op het terrein.

De Nationale Werkgroep Natuurbehoud vergadert elk kwartaal. Zij volgen het beleid inzake natuurbehoud en natuurbescherming op de voet.

De Nationale Werkgroep Promotie zet zich in voor de naambekendheid en de ledenwerving voor De Wielewaal.

Hyla, de werkgroep voor reptielen en amfibieën binnen De Wielewaal, vergadert om de drie maanden, verzorgt paddenoverzet-acties, infostanden, brochures en persmappen. Hyla publiceert dit jaar een verspreidingsatlas van de amfibieën en reptielen in Vlaanderen.

De redacties van Wielewaal en Oriolus vergaderen minstens één maal per jaar.

In elke provincie worden één of meer provinciale vergaderingen gehouden. Hier vindt doorstroming plaats van de Raad van Beheer naar de basis en omgekeerd.

Op 19 maart organiseert De Wielewaal de 1e Vlaamse Natuurstudiedag in samenwerking met de KMDA te Antwerpen. Als thema werd "Van Natuurstudie naar Natuurbehoud" gekozen omdat de vereniging zich in de toe-

komst meer wil profileren als een vereniging voor natuurstudie. Op de Natuurstudiedag wordt voor de eerste maal de Prijs H. Franckx uitgereikt aan de afdeling van De Wielewaal die het voorbije jaar de vereniging het best promootte. Het natuurstudieproject "Zie... een zwaluw" wordt op deze dag echt gelanceerd. Dit project beoogt de Boeren-, Huis- en Oeverzwaluw in Vlaanderen te inventariseren.

In samenwerking met de Bond van Grote en Jonge Gezinnen worden voor de vierde maal de Nationale Natuurkijkdagen gehouden.

Op zaterdag 22 april levert De Wielewaal zijn bijdrage aan De Dag van de Aarde. In de verschillende provincies wordt in samenwerking met de Bond Beter Leefmilieu een vogelkijkdag georganiseerd. Op dezelfde dag wordt ons Natuurcentrum Panneweel in het Waasland geopend.

Op zondag 23 april wordt de 18e Vlaamse Ardennendag gehouden. Op de Wielewaaldag op 14 mei georganiseerd door afdeling Klein-Brabant, krijgen families de gelegenheid de vele mooie plekken langs de Schelde te bezoeken.

De Conservatordag staat dit jaar in het teken van de beheerstechnische aspecten en wordt op zaterdag 17 juni in De Rietbeemd te Geraardsbergen gehouden.

Op 27 augustus gaat de zesde Kempendag door die ingericht wordt door de Turnhoutse afdelingen.

De 42e Nationale Natuurbeschermingsdag gaat door op 17 september in Geel en in rond het reservaat De Zegge.

De Wielewaal werkt ook mee aan de 7e Vlaamse Ornithologische Studiedag die traditioneel in december in de Zoo te Antwerpen wordt gehouden.

• Buitenlandse reizen

De centrale richt in 1995 nationaal vier reizen in: Polen (tweemaal), Marokko en Indië. Vele afdelingen richten ook een eigen buitenlandse reis in.

• Leven van de afdelingen

Enkele afdelingen richten weerom een lessenreeks in over vogels en planten. Nieuwe affiches en folders worden gedrukt.

• Natuurreservaten

De Wielewaal streeft ernaar elk jaar 100 ha natuurgebied te verwerven en

waar mogelijk percelen in huur te nemen. Hiervoor zijn subsidies voorzien door het Vlaamse Gewest (60%) en door de provincies West- en Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg. Soms komt hierbij nog een toelage van de gemeente, het WWF en van de Koning Boudewijnstichting.

Ter gelegenheid van het zestigjarig bestaan van De Wielewaal werd in 1993 een nationaal project Het Bos 't Ename opgestart. De aankopen in dit waardevol historisch boslandschap worden in 1995 verdergezet.

Deze agendapunten werden door de voorzitter uitvoerig toegelicht en daarna met handgeklap goedgekeurd.

6. Verkiezing van drie leden van de Raad van Beheer: R. De Fraine, J. Dhollander en L. Van Gompel

a. R. De Fraine wordt met handgeklap verkozen.

b. J. Dhollander stelt zich niet meer herkiesbaar.

De voorzitter bedankt de beheerder voor zijn jarenlange inzet voor de vereniging. Jan is zoals vele wielewalers een beroepsvrijwilliger, een ware cumularde in de goede betekenis van het woord: beheerder van De Wielewaal, voorzitter van Afdeling Land van Waas Noord, conservator van De Gavers en De Lange Vage, voorzitter van de Werkgroep Natuurbehoud, Wielewaler die zitting heeft in de Koning Boudewijnstichting en bevoorrechte getuige bij allerlei activiteiten ten bate van natuur en milieu in het Waasland. In het verleden heeft Jan ervoor geijverd dat de Saleghemkreek en het Panneweel bescherming kregen als natuurreservaat. Het is ook de verdienste van Jan Dhollander dat hij als eerste binnen De Wielewaal aandacht vroeg en kreeg voor reservaat aankopen ten behoeve van hun plantenrijkdom. Momenteel houdt Jan zich vooral bezig met de aankoop en restauratie van een boerderij aan het Panneweel. Deze boerderij zal ingericht worden als een natuureducatief centrum. Het ziet er dus naar uit dat Jan zijn handen vol zal hebben. De voorzitter merkte ten slotte op dat zulk een veelzijdig beheerder met tegenzin wordt losgelaten.

Philippe Debaene (Afdeling Zuid-West-Vlaanderen) stelt zich kandidaat en wordt unaniem tot nieuwe beheerder verkozen. J. Vanheeuverswyn wordt daarna met handgeklap verkozen tot afgevaardigde van Oost-Vlaanderen in opvolging van J. Dhollander.

c. L. Van Gompel wordt met handgeklap verkozen.

7. Samenwerkingsovereenkomsten

De voorzitter geeft toelichting bij de samenwerkingsovereenkomst met Tierra. Voor De Wielewaal heeft dit als voordelen dat het project Bos 't Ename in de programmabrochure wordt bekendgemaakt en dat Tierra 1% van de totale reissom van elke reiziger op onze rekening stort ten bate van dit nationaal project. De overeenkomst geldt voor één jaar.

8. Natuurkijkdag 1995

Deze derde Natuurkijkdag is een samenwerking tussen De Wielewaal en de BGJG. Deze natuurkijkdag wordt gespreid in de periode 25-26 maart tot en met 29-30 april 1995. 44 van de 52 Wielewaalafdelingen stuurden één of meerdere activiteiten in. De Wielewaalverantwoordelijken ontvingen reeds een informatiemap.

Er wordt aan de meewerkende afdelingen gevraagd hun activiteiten zoveel mogelijk in de pers te brengen om de naam bekendheid van De Wielewaal te vergroten. De BGJG plant een ludieke actie. Aan de meewerkende afdelingen wordt met nadruk gevraagd om aan J. Vanheeuverswyn (B.P. Ceuterickstraat 18, 9890 Asper) een evaluatie (aantal wandelingen, aantal deelnemers per wandeling, propaganda, persartikels, nut/geen nut van een volgende natuurkijkdag, enz.) over de natuurkijkdagen te bezorgen.

9. Zwaluwproject

Beheerder Rudi Willockx stelt het project en het propagandamateriaal voor. Het project "Zie... een Zwaluw" zal nog extra toegelicht worden op de Natuurstudiedag en in het nationaal blad.

2. Bijzondere Algemene Vergadering

1. Wijziging van de statuten

De deelgenoten werden per aangetekend schrijven uitgenodigd (art. 38). Op een Bijzondere Algemene Vergadering is een tweederde aanwezigheid van de werkende leden vereist om de statuten te kunnen wijzigen. In De Wielewaal zijn er 110 afgevaardigden, 10 beheerders en 1 stichtend lid, totaal: 121. Er zijn 91 deelgenoten opgedaagd en 7 deelgenoten zijn vertegenwoordigd bij volmacht. De voorzitter stelt vast dat de oproeping volgens de wet (27 juni 1921) en volgens

de statuten van De Wielewaal (art. 43) correct gebeurd is. Het vereiste quorum van tweederde aanwezigheid is ruimschoots bereikt. Aan alle vormvereisten is voldaan om geldig te kunnen vergaderen. De statuten kunnen slechts gewijzigd worden bij tweederde meerderheid van de aanwezige deelgenoten.

Artikel 4 van de statuten beschrijft het doel van de vereniging. Dit artikel kan slechts gewijzigd worden bij unanimiteit.

Er waren twee redenen om de statuten te wijzigen: 1. De Raad van Beheer wil in de nabije toekomst samenwerkingsovereenkomsten afsluiten met feitelijke verenigingen of vzw's. Het aangaan van deze overeenkomsten is niet voorzien in de huidige statuten 2. Door de wet over het vorderingsrecht van milieuverenigingen wordt een vordering tot staking ingesteld die milieuverenigingen de mogelijkheid biedt in een procedure zoals in een kortgeding de stopzetting te laten bevelen van inbreuken op de milieuwetgeving. Om gebruik te kunnen maken van dit vorderingsrecht moeten de milieuverenigingen echter voldoen aan enkele voorwaarden. In de statuten moet duidelijk staan welke de territoriale omschrijving van de werksfeer is. De globale omschrijving van het werkgebied als "het hele Vlaamse grondgebied" is uitgesloten. Het is dus nodig dat de afdelingen en hun grenzen in de statuten worden opgenomen.

De statutenwijziging werd goed voorbereid:

- op 10 september 1994 werd het ontwerp besproken op de Raad van Beheer;
- op 20 september werd het ontwerp besproken met het personeel;
- in oktober 1994 werd een extra-nummer van Bestuurscontacten verstuurd met de ontwerpstatuten aan de deelgenoten van het werkjaar 1994 en al diegenen die nauw bij de vereniging zijn betrokken;
- we ontvingen schriftelijke opmerkingen vanwege erevoorzitter H. Franckx en van de afdelingen Markvallei, Merelbeke, Netevallei, Ninoeve en Rupelstreek;
- tussen 23 november en 17 december 1994 waren er vijf provinciale vergaderingen waar de ontwerpstatuten werden besproken;
- de opmerkingen van de erevoorzitter en de afdelingen werden gebundeld en besproken op de vergade-

Nieuwe samenstelling Raad van Beheer 1995

Luc Meul,
voorzitter
De Blokken 7,
2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/45 35 42

Joris Bracquené,
ondervoorzitter
Amblèvestraat 39,
1160 Oudergem
Tel. + fax 02/733 58 07

Rogier De Fraine,
secretaris,
Molenbergstraat 3,
3272 Testelt,
Tel. 013/77 52 69

Luc Van Gompel,
penningmeester,
Hoveniersstraat 35/2,
2300 Turnhout
Tel. 014/43 95 45

Rudy Willockx,
Sparrenlaan 23,
2811 Hombeek
Tel. 015/41 41 17

Jacques Vanheuverwyn,
Burg. P. Ceuterickstraat 18,
9890 Asper,
Tel. 09/384 43 82

Myriam Desmet,
Aalterstraat 16/A6,
8755 Ruiselede,
Tel. 051/68 64 48

Paul Herroelen,
Leuvensesteenweg 347,
3370 Boutersem,
Tel. 016/73 40 69

Jaco Vangronsveld,
Nieuwe Heidestraat 2,
3740 Munsterbilzen,
Tel. 089/41 37 34

Philippe Debaene,
Deerlijkstraat 2,
8570 Vichte,
Tel. 056/77 88 88.

ring van de Raad van Beheer van 10 december 1994;

- op 28 januari 1995 keurde de Raad van Beheer de ontwerp teksten goed die aan alle opgegeven deelgenoten werden verstuurd;
- op deze vergadering worden nog enkele details aan de ontwerp tekst gewijzigd.

De statutenwijziging werd unaniem goedgekeurd.

2. Toelichting huishoudelijk reglement

Het Huishoudelijk Reglement van De Wielewaal vzw, natuurvereniging moet besproken worden op de provinciale vergaderingen. Op enkele details na werd dit ontwerp als discussie tekst aangenomen.

Verslag: R. De Fraine, algemeen secretaris.

Uit het verslag van de Raad van Beheer van 19 februari 1995

- Verwelkoming nieuw beheerder Philippe Debaene.
- Hilde Verbruggen neemt ontslag per 28 februari 1995. Zij wordt niet vervangen.
- De Wielewaal is op 10 juni 1995 te Harelbeke mede-organisator van een symposium over groene BPA's.

Uit het verslag van de Raad van Beheer van 25 maart 1995

- Het zogenaamde 5de decreet wordt vervangen door een nieuw decreet. Dit biedt nieuwe mogelijkheden aan De Wielewaal, maar zal weer een aanpassing vragen. De afdelingen zullen hierover uitvoerig ingelicht worden als de Uitvoeringsbesluiten verschenen zijn.
- De Wielewaal bekam in het verleden vrijstelling van binnenlandse BTW-verplichtingen. Voor aankopen binnen de Europese Unie dient echter wel BTW betaald te worden. Wij dienen een achterstal te betalen voor de jaren 1993 en 1994.
- Planning Wielewaal-reizen 1996: Indië onder leiding van M. Decler (februari), Baja California met JL Buschaert (periode februari-maart), Usland onder leiding van J. Bracquené (juli), hernemen Bulgarije-reis in mei 1996.
- Er werd een samenwerkingsakkoord met de VUB afgesloten. Binnen de VUB werd een natuurbeheers- en studiewerkgroep opgericht die in onze

reservaten praktijkervaring komt opdoen.

Uit het verslag van de Raad van Beheer van 29 april 1995

- Er loopt sinds begin dit jaar een kweek- en begrazingsproject met Heck-runderen in ons reservaat De Kevie in Tongeren. Er wordt geïnformeerd bij conservators van geschikte en voldoende grote reservaten om dit project uit te breiden.
- Het aankopen van natuurgebieden kost handenvol geld. Aankoopsubsidies volstaan niet om de aankopen te financieren. De vereniging moet ongeveer 30% van het totale aankoopbedrag zelf financieren. Hierdoor neemt de schuldenlast van De Wielewaal jaarlijks toe. In een aparte werkvergadering zal gezocht worden naar oplossingen.
- Er wordt maandelijks een stand van de reservatenfondsen doorgestuurd aan de afdelingen.
- Afdelingen kunnen voorgedrukte overschrijvingsformulieren voor fondsenwervingsacties aanvragen op het secretariaat.
- De toename van het aantal leden verloopt trager dan verwacht. Er wordt aan de Werkgroep Promotie gevraagd suggesties te doen.
- Nieuwe leden krijgen voortaan een welkomstbrief van de voorzitter. In de brief wordt verteld over de werking van de vereniging.
- De broedvogelatlas van afdeling Zuid-West-Vlaanderen is vers van de pers en verkrijgbaar aan 600 F bij de afdeling of in de boekhandel van De Wielewaal.

Vakantie-natuurzoektocht in de Vlassenbroekse Polder te Dendermonde, juli/augustus 1995

De natuurvereniging Wielewaal 'sHeerenbosch richt een natuurzoektocht in die openstaat voor iedereen die graag in de natuur vertoeft. In de maanden juli en augustus kan je elke dag, op eigen tempo, alleen, in groep of familieverband deze zoektocht wandelen of fietsen. Het traject bedraagt ongeveer 5 km.

Je hoeft echt geen bioloog of natuurfreak te zijn om deze leerrijke zoektocht tot een goed einde te brengen.

Door de vraagstelling en de wegbeschrijving worden de mensen attent gemaakt op de natuurwaarde van deze

streek.

Dat deelname de moeite loont, bewijzen de prijzen: een tandem, een fiets, CD en CDI-platen, boekenpakketten, dicteerapparaten, enz. enz. Niet alleen de eerste gerangschikte deelnemers zullen beloond worden met een prijs, onder alle andere deelnemers worden vele waardevolle prijzen verloot, zodat deelnemen bijna even belangrijk wordt dan winnen.

De inschrijving gebeurt naar keuze in één van de horecazaken te Vlassenbroek. (Huize Geertrui, 't Ateljeeken, Vlassendijk, 't Visserhof en Vlassenhoek). Inschrijving kost 150 F per deelnemer. Groepen vanaf 10 personen 100 F per persoon.

Alle inlichtingen verkrijgbaar bij Wielewaalafdeling 'sHeerenbosch, Zitingsweg 2, 9255 Buggenhout, of telefonisch 052/35 73 50 of 052/33 44 56.

Een echte aanrader! Plaats deze activiteit alvast op uw agenda.

Het gebied

Natuurgebied Vlassenbroekse Polder te Dendermonde-Baasrode

• Situering:

Oude Scheldemeander (Scheldealluvium) tussen Dendermonde-stad en Baasrode-centrum, op de rechteroever van de Schelde. Ongeveer 300 ha groot, waarvan 7 ha van de meest kwetsbare zones als erkend natuurreservaat in

beheer door en deels in eigendom van Wielewaalafdeling 'sHeerenbosch.

Gelegen in de bevoeiingsvlakte van de Schelde (lager gelegen dan het hoogwaterniveau) is het terrein vroeger zeer drassig geweest, en ontsnapte aan de ontginningsdrang van de mens. Hierdoor bleef het gebied tot voor enige decennia als volwaardig natuurgebied bewaard. De kleinschalige landbouwactiviteit had, weliswaar onbewust, respect voor de natuurwaarden in de directe omgeving. Het landschap in de polder was (en is nu nog steeds gedeeltelijk) gevarieerd opgebouwd, met de Schelde en haar schorregebieden als kern, waarrond afwisselend hooilanden, weilanden, houtkanten, rietkraagjes, elzen-, wilgen- en populierenbossen mekaar op harmonieuze wijze afwisselen.

• Juridisch statuut

Gelegen in Kerngebied (volgens de Groene Hoofdstructuur die echter nog geen wettelijke invulling kent).

Gelegen in deels Natuurgebied, deels Reservaatgebied volgens het gewestplan. Deels gelegen in het Vogelrichtlijngebied, namelijk de schorregebieden (met uitzondering van het schor 'Langhe Hoeven', dat onwettig is omgezet naar maïsakker).

• Belangengroepen:

Landbouwers, bosbezitters, actieve recreanten (fietsers, eigenaars van buitenverblijven, vissers, jagers), passieve recreanten (wandelaars, natuurliefheb-

bers), Polderbestuur (met voorlopig enkel ook voor de direct financieel winstgevendende activiteiten in de polder, zijn de landbouw en houtteelt = ontsluiting van het gebied, ontwatering).

• Troeven van het gebied:

1. Recreatie.

Door de natuurwaarden in 't algemeen en de Schelde als aantrekkingspool is het gebied bij uitstek geschikt voor zachte recreatie, wandelen en fietsen maar dan enkel op de verharde wegen.

2. Educatie.

Door de aanwezigheid van unieke natuurwaarden (typische planten en vogelsoorten) is het gebied zeer geschikt voor begeleide excursies met natuurgids, zowel voor de scholen als socioculturele verenigingen. T.b.v. de scholen werd een natuurleerpad uitgezet door De Wielewaal, met bijhorende brochure.

3. Open ruimte.

De Vlassenbroekse Polder heeft een hoge landschappelijke waarde, gebieden van dergelijke grootte vormen samen met de Schelde een entiteit zoals er in Vlaanderen nog weinig te vinden zijn.

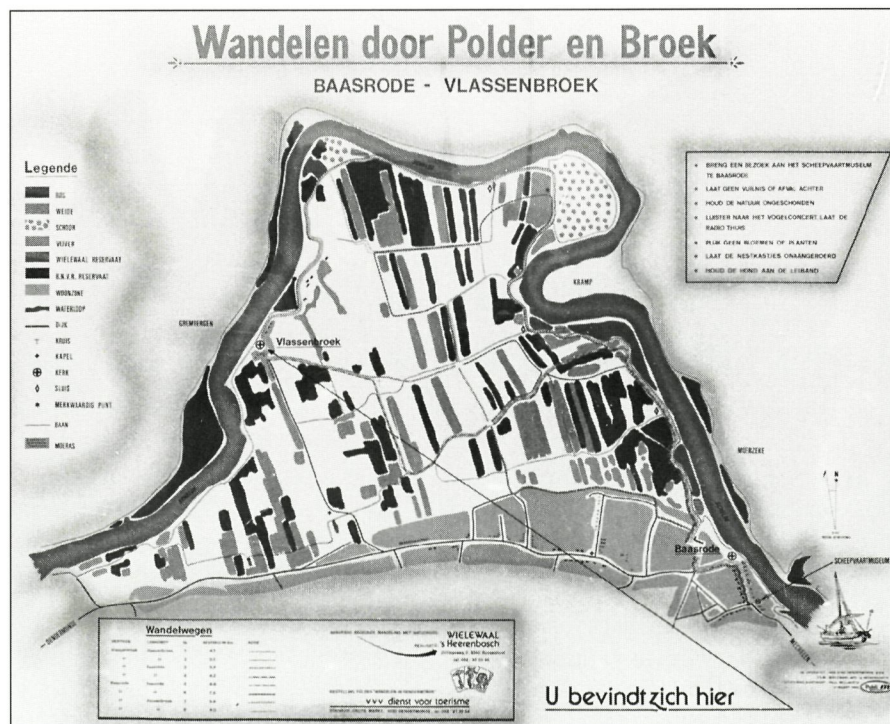
4. Natuurwaarden.

De flora van het alluvium en vooral de plantengroei van de zoetwaterschorren is uitzonderlijk. De zoetwatergetidenschorren zijn zelfs enig in geheel West-Europa. Enkel in dergelijk gebied treffen we nog de typische rietvogels aan. Rietgors, Kleine karekiet en Blauwborst zijn de pareltjes van de schorregebieden.

De Vlassenbroekse Polder, een van de belangrijkste natuurgebieden in de Scheldevallei, is een nog waardevol natuurgebied, dat echter niet ontsnapte aan de ontginningsdrang van de mens. Gelukkig is het gebied gespaard gebleven van grootse projecten, en kunnen we stellen dat de toegebrachte schade relatief beperkt is gebleven. Dit is mede te danken aan de hoge (juridische) bescherming van het gebied op het gewestplan, en de intense jarenlange inzet van enkele natuurverenigingen waaronder Wielewaalafdeling 'sHeerenbosch.

De inrichters

Wielewaal 'sHeerenbosch is niet aan zijn proefstuk toe, zo organiseert de vereniging reeds 15 jaar lang begeleide wandelingen voor scholen en andere groeperingen, dit in samenwerking

Overzichtskartaal

Foto: G. Van Gucht

Deelnemen aan de natuurzoektocht betekent ook heel wat te weten komen over 'De Schelde'
Foto: G. Van Gucht

met de Afdeling Bos en Groen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en met het CVN (Centrum voor Natuurbeschermingseducatie).

Kunstgalerij

Wielewaalafdeling 'sHeerenbosch 'verzoent' kunst met natuur, niet dat tussen deze twee enige onenigheid zou zijn, integendeel, deze Wielewaalafdeling heeft zich stilaan een reputatie opgebouwd rond dit thema. Sinds 1 april 1994 heeft de Wielewaal een kunstgalerij in beheer te Vlassenbroek nabij de kerk. De galerij werd 'Salix' gedoopt. Salix staat voor Wilg, een zeer typische en streekeigen boomsoort voor de Scheldevallei. Iedere maand komt een ander kunstenaar aan bod.

'Kunst' ontmoet 'natuur'.

De opbrengst van de verkoop van de kunstwerken wordt integraal besteed aan de aankoop van natuurgebied in de Vlassenbroekse Polder.

Kunstgalerij Salix, open op zondagmiddag, vrije toegang.

Publicaties

1. Natuurleerpad in de Vlassenbroekse Polder.

Een ter plaatse uitgestippeld natuurleerpad met gegevens over fauna, flora, natuurbeheer, milieu, e.d., 36 blz., 70 F.

2. De Schelde en haar natuurwaarden in de streek van Dendermonde tot Temse.

Naast algemene wetenswaardigheden over de Schelde en de unieke natuurwaarden in dit gebied, wordt ook

uitgelegd wat termen als getijden, eb en vloed, doortij, springtij inhouden en de invloed van zon en maan hierop. Ook de verontreiniging van de Schelde krijgt aandacht. 60 blz. 100 F.

3. Folder "Baasrode-Vlassenbroek: wandelen door polder en broek".

Kaartje met mogelijke wandelroutes, afstanden en enkele gegevens over ontstaan, fauna en flora en wat nuttige tips; uitgave van 1991, 10 F

Bestelling brochures kan schriftelijk op het plaatselijk wielewaalsecretariaat, Zittingsweg 2, 9255 Buggenhout, of telefonisch op het nr. 052/33 61 19. Bij bestelling ontvangt u gratis de bos- en bomenfietsroutekaart Buggenhout. Portkosten worden wel aangerekend.

Kempendag 27 augustus 1995

Landschap De Liereman Oud-Turnhout.

Geklasseerd sinds 1940. Grootste erkend privaat natuurreservaat sinds 1994. Meermaals geroemd om zijn heideterreinen met hun unieke flora en fauna. Maak op een aangename wijze kennis met dit waardevolle natuurhistorisch erfgoed.

Afspraak aan de Heischuur, Schuurhoven 2 te 2360 Oud-Turnhout (Oosthoven), vlakbij Turnhout. Bewegwijzering is voorzien.

- Onthaal, parking

- Tentoonstelling van unieke fotografische opnamen daterend van 1930.

Deze unieke verzameling wordt voor de eerste maal door het stadsarchief van Turnhout aan het publiek getoond.

- Dauwtrip door het landschap De Liereman om 7 u. gevolgd door een 'Kempense Brunch'. Deelnemers voor deze activiteit dienen voorafgaandelijk in te schrijven door de overschrijving van 350 F per persoon ten name van Wielewaal vzw, p.a. Kanaaldijk 1, 2380 Ravels, op rek. nr. 001-1785968-80.

Vertrek landschapswandeling rond het thema natuurbeheer, met demonstraties van verschillende soorten beheerswerken en bezoek aan het schitterende begrazingsproject met Shetlandpony's. Doorlopend vertrek van de landschapswandeling tussen 10 en 16 uur op de Broederspleinen, gelegen op 2 km afstand van de Heischuur. Verplaatsing met huifkar, fiets of eigen wagen. Zowel individuele wandelaars als groepen zijn welkom. Deelname is gratis.

Groepen kunnen vooraf inschrijven. Zij krijgen een gids toegewezen.

Inlichtingen en inschrijvingen Landschapswandeling: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout, Tel. 014/41 22 52. Open van dinsdag tot zaterdag tussen 9 en 12 en 13 en 17 uur.

Zie, een Zwaluw

100% door 100% deelname

Uit de eerste resultaten blijkt dat 'Zie, een zwaluw' een hoogvlieger gaat worden. In bijna alle afdelingen is deze actie van De Wielewaal aangekondigd met een nadrukkelijke vraag om medewerking.

Zeer belangrijk voor het welslagen van het zwaluwproject is dat alle afdelingen een lokale ornithologische coördinator hebben. Deze 'loc' is de spil voor het verwerken van de afdelingsgegevens en het contact met de Centrale.

De Centrale is overigens reeds enkele malen overrompeld door telefoontjes voor inlichtingen over 'Zie, een zwaluw'.

De affiches zijn tot en met de laatste verzonden. Dus wie nog een affiche in 'Wielewaal' heeft zitten, wordt verzocht ze dringend uit te hangen. Persoonlijk zag ik affiches hangen in scholen, supermarkten, in de wachtkamer van een dokter, bij de bakker, in de bibliotheek en enkele malen zag ik de affiche prijken op het achterraam van een auto.

Opmerkelijke prestaties

Door Afdeling Noorderkempen werd

een uitgewerkte les rond zwaluwen opgesteld. Deze is geschikt voor leerlingen van het vierde leerjaar van de Basisschool. Zij werd in het werkingsgebied van Afdeling Noorderkempen verspreid in 64 scholen en door Afdeling Middenkempen in 40 scholen. De Centrale zal deze les opsturen naar alle afdelingen en bovendien naar het tijdschrift 'Klasse'.

Alle plaatselijke TV-stations zijn aangeschreven. Wij verwachten dan ook heel veel respons op de beeldbuis. Nog een prestatie komt uit Turnhout. Door de afdeling werden 22 kunstnesten aan het Atheneum opgehangen. Bijzonder gewaardeerde steun kwam hierbij van het energiebedrijf IVEKA, dat gratis een hoogwerker ter beschikking stelde.

Dit is pas de start

Wij verwachten nu dat in alle afdelingen, liefst in samenwerking met zoveel mogelijk belangstellenden, de inventarisatie op volle toeren draait en dat de zwaluwentochten gepland zijn. In volgende 'Wielewaal' terug een stand van zaken.

'Zie, een zwaluw' wordt dé actie van De Wielewaal tijdens het Europees Jaar voor het Natuurbehoud! Laat zien wat U en uw afdeling kan!

100% SUCCES DOOR 100% DEELNAME

R. Willockx

Overtredingen wegbermbeheer

Het wegbermd decreet regelt het beheer van bermen en dijken in strikte bepalingen; zo mogen o.m. vóór 15 juni de wegbermen niet meer gemaaid worden.

Toch komen er regelmatig meldingen van bermen en dijken die doodgespoten worden, maaisel dat blijft liggen of broedende vogels, zoals Bosrietzangers, die uitgemaaid worden.

De Wielewaal wil volgend jaar actie voeren voor het naleven van het wegbermd decreet.

Daarvoor vragen wij gegevens van 1995: wordt in uw gemeente dit besluit gerespecteerd?

Indien niet, bezorg ons dan volgende gegevens:

Wanneer is er gemaaid? Door wie? Wat gebeurt er met het maaisel? Is er gespoten? Gevolgen voor vegetatie, insecten, vogels, amfibieën e.a.

Van bijzonder zware overtredingen kregen wij graag een dia of een foto. Gelieve uw informatie naar de Centrale te sturen ter attentie van Joost Reyniers.

Oproep

'Zie, een zwaluw'

Kunnen de
natuurfotografen hun
lenzen ook op de
zwaluwen richten, want
wij hebben een
schrijnend gebrek aan
dia's en foto's?

TE KOOP

Ingebonden jaargangen Wielewaal 1944 tot 1979. Prijs overeen te komen. Frans Maes, tel. 014/67 73 20.

TE KOOP

Steiner verrekijker te koop. Prisma 8 x 30 objectief, lenzen gekleurd. Lichtsterkte 14,8. Dit alles met draagtas. Zo goed als nieuw (6 maanden oud). Nieuwprijs 8.500 F. zonder BTW. Vraagprijs: 6.000 F. alles in!

Adres: Snoks Ludo, Oude Blaarstraat 122, 3700 Tongeren, Tel. 012/39 46 83.

TE KOOP

Videobanden (VHS) over Strandlopers (Calidris) en Ruiters (Tringa). Zeer geschikt om deze soorten onder de knie te krijgen.

Ornithologische database. Bevat ecologische, geografische, taxonomische en demografische informatie van 358 soorten en ondersoorten. Namen in Ned., Eng., Fr., Dui., Spa., plus de wetensch. namen. Overname van gegevens in database/spreadsheet mogelijk. Gedaan met stapels vogelgidsen uitpluizen! (diskette 3,5 inch). Bel Johan De Meirman: 016/60 09 15.

Goed om te weten

Limburg trekt de groene kaart!

Als eerste provincie in Vlaanderen presenteert Limburg zijn "groene kaart": een kaart die een overzicht geeft van bewegwijzerde natuurwandelingen in Limburg, met informatie over de verschillende streken en landschappen.

De kaart "Natuurwandelingen in Limburg" is een samenwerkingsproject tussen het Provinciaal Natuurcentrum, de Vlaamse Jeugdhierbergcentrale en het Provinciaal Verbond voor Toerisme in Limburg. Dit maakt meteen duidelijk voor wie ze bestemd is: natuur- en wandelliefhebbers uit binnen- en buitenland.

Limburg is bij iedereen gekend als de "groene provincie". Tot gisteren bestond er echter geen beknopt overzicht van groengebieden waar de individuele wandelaar terecht kan, zonder verloren te lopen. Waar ben je dan wel welkom als natuurliefhebber in het groene Limburg? Op de kaart staan 68 groengebieden die permanent toegankelijk zijn voor het publiek. Er zijn er natuurlijk veel meer in Limburg, maar hier zijn enkel die gebieden opgenomen die degelijk bewegwijzerd zijn en die de natuurliefhebber werkelijk iets te bieden hebben. De kaart geeft dus de crème de la crème onder de natuurwandelingen! Telkens is de vertrekplaats van de wandeling aangeduid op de kaart en beschreven in de legende.

De kaart bevat niet alleen een selectie van bewegwijzerde paden maar ook een overzicht van natuur en landschap in Limburg. Zo verstrekt de achterzijde informatie over de 6 verschillende streken die Limburg rijk is: Kempen, Hageland, Maasland, Vochtig Haspengouw, Droog Haspengouw en de Voerstreek. Daarnaast beschrijft ze 9 landschappen met hun flora en fauna: kasteelpark, bos, beekvallei, vijvers, uiterwaard, kleine landschapselementen, heide, weide en boomgaarden. Telkens worden enkele voorbeelden gegeven van typische wandelgebieden waar deze landschappen aan bod komen. Het geheel wordt opgefleurd met talrijke mooie kleurenfoto's zodat de kaart ook kan gebruikt worden als poster. Tot slot worden 7 bezoekerscentra vermeld waar de wan-

delaar terecht kan voor informatie over het aanpalende groengebied.

De kaart is gevouwen als een handige folder en kost slechts 100 F. Je kan hem afhalen bij één van de 3 partners die zorgden voor de realisatie ervan of bestellen door overschrijving van 150 F (inclusief verzendingskosten) op rekeningnummer 450-0352521-79 op naam van P.V.T.L., Universiteitslaan 1 te 3500 Hasselt met vermelding "Natuurwandelingen in Limburg".

De Stichting Leefmilieu/KB bekroont 82 'groene' jongerenprojecten

"Wie meedoet verrijkt zichzelf én de natuur!"

In deze tijd van (politieke) schandalen klinkt het wat cynisch over 'verrijking' te spreken. Maar laten we het toch maar doen, in positieve zin, als tegengif.

In de milieu- en natuurwereld en bij vele jongeren liggen - gelukkig maar - voorbeelden genoeg voor het grijpen van belangeloos engagement, van het opkomen voor verdrukten - in dit geval voor milieu en natuur - die geen of onvoldoende stem hebben, van maatschappelijke mobilisatie.

Een bewijs daarvan vormen de vele projecten die door scholen, jeugdverenigingen, natuurbeschermingsverenigingen e.d. werden ingediend in het kader van de 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg', in 1995 voor de 24e maal georganiseerd door de Stichting Leefmilieu/Kredietbank.

'Duurzame' natuur voor de toekomst bewaren én ontwikkelen doe je niet vanuit je luie zetel. Dat doe je met je propere (nou ja) - handen, belangeloos. Met dat prachtig en onbetaalbaar werk verrijk je de natuur én jezelf. Er is geen betere leerschool om de natuur 'van binnenuit' met al zijn rijkdom, functies en verbanden te leren kennen, dan de hand aan de ploeg te slaan. Er is geen toffere manier van zinvolle en sociale vrijetijdsbesteding dan 'samen' aan iets te werken dat letterlijk vruchten afwerpt.

De Stichting wil met deze jaarlijks terugkerende actie nu juist concrete jon-

gerenprojecten in en voor de natuur stimuleren en mogelijk maken. Immers, wat ons nog rest aan waardevolle natuur moet voor de toekomst veilig worden bewaard en passend beheerd, en waar mogelijk moet 'nieuwe' natuur kansen krijgen. Enthousiasme, motivatie en belangeloze inzet van de jongeren vormen de basis; de Stichting Leefmilieu zorgt voor de nodige financiële smeermiddelen.

Bewust wordt gekozen voor 'jongerenwerk', want 'jong geleerd is oud gedaan'.

De Stichting Leefmilieu vroeg bovendien extra aandacht voor het thema van het huidige Europese Jaar van het Natuurbehoud. Is ons natuurbehoudsbeleid tot nog toe voornamelijk afgestemd op de creatie en het beheer van natuurreservaten, dan wil het Europese Jaar vooral het belang van de 'natuur buiten de reservaten' benadrukken. Het gaat daarbij om het herstel en beheer van kleine landschapselementen - de zgn. groene infrastructuur - met hun belangrijke functies als verbindingselement tussen de grote(re) natuurgebieden en als overlevingsplaats voor planten en dieren; om projecten van natuurbouw en -ontwikkeling in het stedelijke en landelijke gebied; om soortgerichte projecten e.d.

Het is hartversterkend dat in het kader van haar Jeugdactie 1995 niet minder dan 93, meestal kwalitatief hoogstaande, jongerenprojecten werden ingediend. Op advies van een onafhankelijke jury kon de Stichting Leefmilieu uiteindelijk niet minder dan 82 daarvan bekronen, waarbij in totaal een bedrag van 1.200.000 F wordt verdeeld, per project schommelend tussen 5.000 en 30.000 F. Meer dan 2.000 jongeren zijn bij deze projecten betrokken!

Een belangrijk deel van de bekroonde projecten (25 in totaal) schenkt exclusief aandacht aan de bouw, het herstel en het beheer van 'natuur buiten de reservaten'.

Het overgrote deel van de bekroonde projecten (57 in totaal) heeft betrekking op het arbeidsintensieve beheer in gekende en nieuwe natuurreservaten en waardevolle natuurgebieden,

verspreid over de Vlaamse provincies. Ook in een aantal Wielewaalreservaten wordt gewerkt, o.m. in Vallei van de Grote Nete (Heist-o-d-Berg), Sint-Maartensheide, Hoge Mierdse Heide, Liereman, Winkelsbroek, Halsche Bemden, Panneweel en Saleghemkreek, Turfmeersen, Rietbeemd, De Blekerij, Oude spoorwegberm Waregem/Zulte, De Vlinderweide, Spoorwegtalud Waregem/Deinze en Bos 't Ename. Hier wordt gemaaid, gehooïd, gekapt, geplagd, (her)aangeplant. Maaisel wordt afgevoerd, dijken worden hersteld of aangelegd, afrasteringen worden geplaatst in functie van het graasbeheer. Opvallend is dat heel wat van de 'klassieke' beheersprojecten extra aandacht besteden aan het herstel en het beheer van kleine landschapselementen in en rond de reservaten.

Al dat jonge natuurgeweld kan alleen maar onze bewondering en ons respect afdwingen. De Stichting Leefmilieu, de Kredietbank en de juryleden feliciteren dan ook langs deze weg welgemeend alle bekroonde jongerengroepen. Moge hun enthousiasme en motivatie aanstekelijk werken op andere jongeren.

De Stichting Leefmilieu is er van overtuigd met deze 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg' en dank zij de belangeloze inzet van zovele jongeren een concrete bijdrage te leveren tot het natuurbehoud en -beheer in Vlaanderen alsmede tot het welslagen van het Europese Jaar van het Natuurbehoud 1995.

Voor nadere gegevens over de 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg 1995' en over de bekroonde projecten kan men steeds terecht bij de Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231 64 48, fax 03/232 63 98.

Stichting Leefmilieu/KB stelt nieuw essay voor en organiseert geslaagde discussienamiddag 'Duurzame landbouw'

Ter gelegenheid van de officiële voorstelling van haar nieuwe landbouw-ecologische essay, 'Het graan, het varken en de glimlach van een kind' door Renaat Tijskens, organiseerde de Stichting Leefmilieu/KB woensdag 3 mei j.l. de discussienamiddag 'Duurzame landbouw'. Deskundigen vanuit de landbouwsector, maar ook van de milieubeweging en de journalistieke

wereld zetten hier uiteen wat te verstaan is onder duurzaamheid in de landbouw. Hiermee werd tevens het jubileumjaar van de Stichting Leefmilieu op een originele manier ingeleid.

Ter afsluiting van de discussienamiddag stelde Renaat Tijskens zijn milieuessay 'Het Graan, het varken en de glimlach van een kind' officieel voor. Dit landbouwecologisch essay is inmiddels het derde milieuessay van de Stichting Leefmilieu. De auteur licht hierin de complexiteit van het landbouwecosysteem toe en poneert stellingen die, als ze een voldoende groot maatschappelijk draagvlak vinden, toetsingsinstrumenten zijn bij het zoeken naar een duurzame landbouw.

Het boek telt 127 pagina's en werd uitgegeven door de Uitgeverij Marc Van de Wiele en de Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank. Het is te bekomen op het Stichting Leefmilieu-secretariaat (Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, fax 03/232.63.98) en kost 450 F. Abonnees op het tijdschrift Leefmilieu betalen 360 F.

J.A. Nijkamp prijs 1995

Eenmaal in de twee jaar wordt door de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV), de J.A. Nijkamp prijs toegekend. Deze prijs is bestemd voor jongeren die geïnteresseerd zijn in biologie en natuur(bescherming) en bestaat uit een oorkonde en een bedrag van 1000 gulden.

De Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, de vereniging voor veldbiologie, heeft als doelstelling het bevorderen van de natuurstudie, natuurbeleving en natuurbescherming. In 1963 heeft de KNNV, ter gelegenheid van het aftreden van de heer J.A. Nijkamp als algemeen voorzitter van de vereniging, de J.A. Nijkamp prijs ingesteld. Met deze prijs beoogt de KNNV de actieve natuurstudie en natuurbescherming onder jongeren te bevorderen.

Jongeren, die op 1 november 1996 een leeftijd hebben tussen de 15 en 21 jaar, kunnen een werkstuk inzenden. Sluitingsdatum is 1 april 1996.

Het in te zenden werkstuk dient betrekking te hebben op één of meer onderwerpen uit de (veld)biologie of natuurbescherming, waarbij de eigen waarneming voorop staat. Het werkstuk mag zijn geschreven, getekend, gefotografeerd of opgenomen (video of geluidsband). Geschreven tekst dient in de Nederlandse taal te zijn.

Het reglement van de J.A. Nijkamp prijs is op te vragen bij de KNNV, Oudegracht 237, 3511 NK Utrecht, telefoon 030-314979. Naar dit adres kunnen ook de werkstukken gestuurd worden.

Op zaterdag 2 november 1996 vindt de prijsuitreiking plaats, tijdens de jaarlijkse Vertegenwoordigende Vergadering in Hotel Haarhuis te Arnhem.

Tentoonstelling: Bouwen aan een toekomst voor het bos van 1 juli t.e.m. 31 augustus 1995

Sinds 34 jaar zet WWF (World Wide Fund For Nature) zich in voor het behoud van het bos, van Brazilië tot Madagascarië, via Indonesië of Rusland. Door de aankoop van terreinen, het behoud van soorten, educatieve programma's, het stimuleren van een duurzame exploitatie in samenwerking met de lokale bevolking, herbebossingsprojecten, ... In 1993 heeft de organisatie de oprichting van de Raad voor een duurzaam bosbeheer (FSC) gesteund om tot een internationaal certificeringssysteem te komen, op basis van criteria voor het behoud van de biodiversiteit en voor een duurzame commerciële exploitatie, en met respect voor de socio-culturele rol van het bos.

In België brengt WWF alle houtinvoerders en -verdelers die deze principes onderschrijven, samen in de Club 1997. Alle leden daarvan verbinden zich ertoe om vanaf 1995 hun cliënteel te informeren over de oorsprong van hun te koop aangeboden producten, en om vanaf 1998 hout uit duurzaam beheerde bossen te verkopen. Via een dialoog met alle partners uit de sector ondersteunt WWF bovendien de uitwerking van goede beheerscriteria voor de Belgische bossen.

Deze uitdagingen stelt WWF voor in zijn tentoonstelling *Bouwen aan een Toekomst voor het Bos*.

Met de steun van de Europese Commissie.

Plaats: Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Vautierstraat 29, 1040 Brussel.

Open: van dinsdag tot zaterdag van 9.30 tot 16.45 uur en op zondag van 9.30 tot 18 uur. Op maandag steeds gesloten.

Toegangsgeld: Museum en tentoonstelling: 120 F en 90 F.

Animaties op aanvraag: tel. 02/627 42 52

BOEKBESPREKINGEN

De vegetatie van Noord-Zeeland.

Van Wijngaarden W. (samenst.), 1993, 155 blz., 2 losse bijlagen. Provincie Zeeland, Middelburg

Een uitgave van de directie Economie, Ruimtelijke Ordening en Welzijn, Provinciehuis Abdij 6, Postbus 153, 4330 AD Middelburg. Kostprijs: 19.50 gulden. Bestelbaar bij de afdeling Voorlichting Provincie Zeeland, tel. (vanuit België) 00-31-1180-31400.

Dit is het derde en laatste rapport van het provinciaal vegetatieonderzoek dat in Zeeland plaatsvond tussen 1976 en 1987. Eerder verschenen de rapporten "De vegetatie van Midden-Zeeland" (van Haperen, 1983), waarvoor het veldwerk gebeurde in de periode 1976-1979, en "De vegetatie van Zeeuws-Vlaanderen" (Mooij, 1986), dat in de jaren 1980-1983 geïnventariseerd werd. De verslaggeving van het laatste deel heeft iets op zich laten wachten. Het veldonderzoek startte in 1984 en werd afgesloten in 1987. Het beslaat het grondgebied van Schouwen-Duiveland, Tholen en St.-Philipsland, voor veel Belgische natuurliefhebbers geen onbekend gebied. Hiermee beschikt de provincie Zeeland nu over een uitgebreide databank van floristische en vegetatiekundige gegevens die in vraagstukken van planologische aard geraadpleegd kunnen worden.

Ook bij ons worden natuur en milieu steeds meer betrokken in vraagstukken van ruimtelijke aard (urbanisatie, ruilverkavelingen, waterbeheer,...). Deze trend is in Nederland reeds vroeg op gang gekomen. Om te kunnen beschikken over feitelijke gegevens betreffende de natuur- en landschapswaarden werden in veel provincies inventarisaties uitgevoerd. De provinciale schaal van deze inventarisaties maakt een grondige aanpak mogelijk. Zo is ook door de toenmalige Provinciale Planologische Dienst voor Zeeland in 1976 gestart met een systematische inventarisatie van de flora en de vegetatie van het grondgebied van de provincie. Van te voren werden een aantal landschapseenheden omschreven (grasland, dijk, wegberm, kreekrest, bos, duin, schorre,...). Deze landschapseenheden werden door een tiental veldmedewerkers per vierkante kilometer zo volledig mogelijk op plantensoorten en vegetatietypen geïnventariseerd.

Enkele inleidende hoofdstukken bespreken o.a. het klimaat, de ontstaanswijze en de opbouw van het huidige landschap en de gevolgde methodiek. Vooral de resultaten te presenteren wor-

den nog een aantal algemene begrippen rond flora, vegetatie en waarderingsnormen voor natuurbehoud geformuleerd.

De inventarisatiegegevens worden samengevat in een 20-tal vegetatiecomplexen: riet, biezen- en lisdoddevegetatie, slijkgras- en zoutvegetatie, zoutmijdende moerasvegetatie, grasland van schrale zandgrond, reliëfrijk cultuurgrasland, raaigrasweide, helmvegetatie, jong loofbos met ruigtekruiden, kruipwilgstruweel, overig soortenrijk struweel, duindoornstruweel, loofbos op voedselrijke grond, droog en vochtig loofbos op voedselarme grond, naaldbos, waterplanten, akkeronkruiden en muurplanten. De bespreking van deze vegetatiecomplexen neemt de meeste ruimte in beslag. De beschrijving van elk complex wordt telkens gevolgd door enkele paragrafen over voorkomen, natuurwaarden, beheer en dikwijls geïllustreerd met van een of enkele karakteristieke plantensoorten een kaartje met de verspreiding binnen het betrokken gebied of binnen geheel Zeeland, soms vergezeld van een verspreidingskaart op nationaal niveau.

Op het eind wordt ingegaan op het verspreidingspatroon van flora en vegetatie. In bijlage treft men een volledige soortenlijst aan met vermelding van voorkomen in de (belangrijkste) vegetatiecomplexen, de zeldzaamheid (hokfrequentieclassen) op regionaal (Noord-Zeeland apart en geheel Zeeland) en op nationaal vlak (anno 1940 en anno 1980) en de eventuele landelijke voor- of achteruitgang. Als losse bijlagen zijn twee kaarten met het voorkomen en de verspreiding van de vegetatiecomplexen toegevoegd: één op schaal 1/50.000 voor het volledige gebied, één op schaal 1/25.000 voor de kop van Schouwen apart.

Net als de vorige twee rapporten boeien- de en verzorgd uitgegeven literatuur.

Guido Rappé

De Belgische trekvlinders en dwaalgasten (10 jaar Belgisch trekvlinderonderzoek)

Vanholder B. e.a., 1995, 76 blz. Antwerpen, Vlaamse Vereniging voor Entomologie.

Eerder dit jaar verscheen nr. 6 in de reeks Entomobrochures, die ditmaal handelt over trekvlinders. Een eerste, inleidend deel behandelt een aantal onderwerpen zoals historiek van het trekvlinderonderzoek, vlindertrek en meteorologie, vangstmethoden, indeling volgens zwervgedrag en herkomst, enz.

In het tweede deel volgt dan een bespreking van het voorkomen van de 29 trekvlindersoorten en 19 dwaalgasten die tot nog toe in België werden waargenomen. Van elke soort is een afbeelding opgenomen, voor een aantal werd eveneens gezorgd voor een verspreidingskaartje en of histogram omtrent de verspreiding, soms opgesplitst voor verschillende jaren of voor de verschillende ontwikkelingsstadia (rups/pop/imago).

Afgesloten wordt met een uitgebreid literatuuroverzicht.

De brochure kost 480 F excl. verzendingskosten en kan besteld worden bij de Vlaamse Vereniging voor Entomologie, Diksmuidelaan 176, 2600 Antwerpen, tel. 03/322 02 35. U kan daar tevens een proefnummer bestellen van hun tijdschrift Phegea.

G. Luyts

Natuurgerichte bosbouw en faunabeheer.

Van Den Berge K., 1994. 28 blz., Groene Band nr. 94, Melle, Vlaamse Bosbouwvereniging.

Deze tekst is een licht herwerkte versie van het referaat dat de auteur hield op 11 februari 1994 t.g.v. de eerste studiedag van Pro Silva Vlaanderen te Bertem.

De auteur behandelt achtereenvolgens 7 basisprincipes van Pro Silva Vlaanderen en dus ook van natuurgerichte bosbouw. Dit zijn meer bepaald: gevarieerde structuur, inheemse boomsoorten, oude bomen, groepsgewijze of individuele kapping versus kaalslag, zelfregulerende processen, behoud kleine elementen met hoge natuurbehoudswaarde en tenslotte dood hout. Telkens wordt uitgebreid de impact toegelicht van deze principes op een aantal fauna-elementen. Dit zijn dan in de eerste plaats de bosvogels, maar ook soorten of groepen zoals Ree, Das, Hazelmuis, vleermuizen, salamanders, insecten (zoals vlinders) en ook de flora komt hierbij ter sprake (bv. klimplanten).

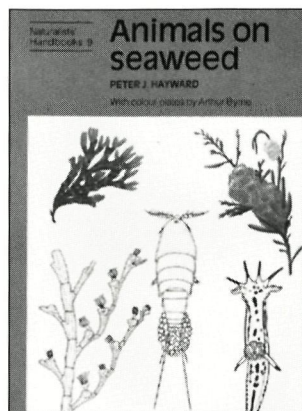
De auteur wil een aantal maatregelen voorstellen die het natuurbehoud moeten ten goede komen maar die evenwel het economische aspect, de houttoegst niet onmogelijk maken. Doel is te komen tot een duurzame productie van kwaliteitshout in een stabiel bosecosysteem.

Wie belangstelling heeft voor deze boeiende brochure neemt contact op met de Vlaamse Bosbouwvereniging, Geraardsbergse steenweg 267, 9090 Gontrode, tel. 09/252 21 13. Prijs ca. 100 F.

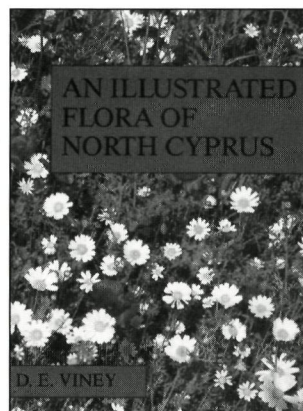
G. Luyts

BOEKHANDEL

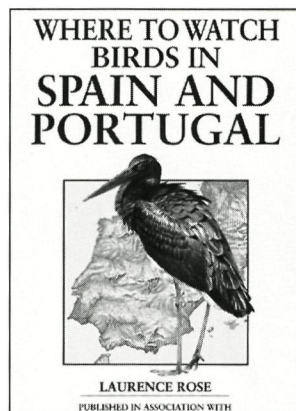
Nieuwe uitgaven

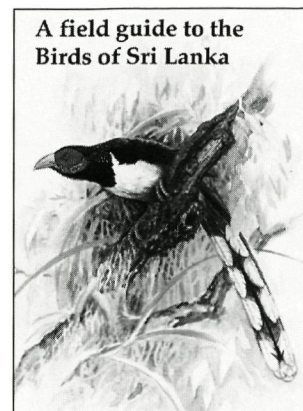
495,- F

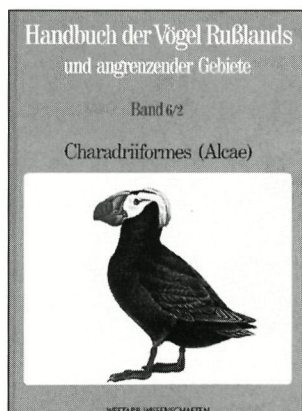
2.395,- F

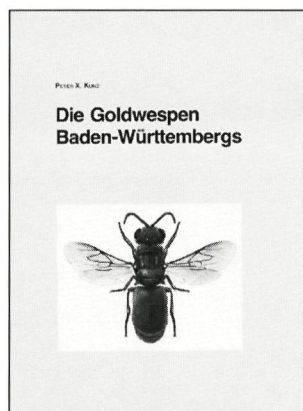
950,- F

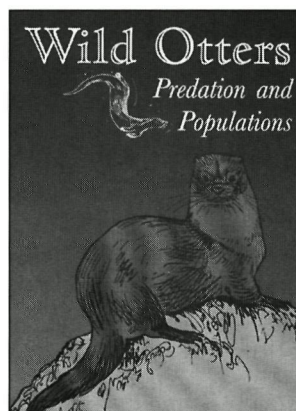
995,- F

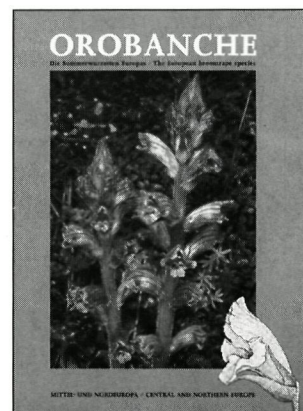
3.990,- F

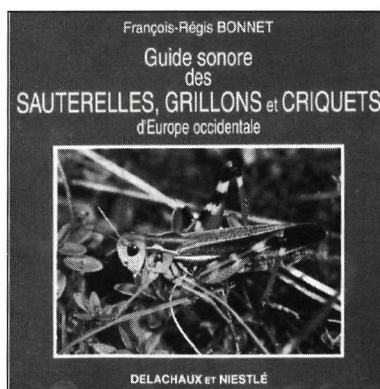
895,- F

1.595,- F

3.195,- F

795,- F

- Marktanner T. 1995. *Tirion Vlindergids in kleur. Dag- en nachtvlinders*. Baarn, Tirion, 158 blz., 595 F.
- Winkler H. 1995. *Woodpeckers. A Guide to the Woodpeckers, Piculets and Wrynecks of the world*. Sussex, Pica Press, 406 blz., 1.595 F.
- Kruuk H. 1995. *Wild Otters, Predation and Population*. Oxford Univ. Press, 290 blz., 1.595 F.
- Kotagamas, e.a. 1994. *A Field Guide to the Birds of Sri Lanka*. Colombo, Wildlife Heritage Trust. 224 blz., 995 F.
- Kreutz C.A.J. 1995. *Orobanch. Die Sommerwurzarten Europas/ The European Broomrape species*. Maastricht, Natuurhistorisch Genootschap Limburg, 159 blz., 3.195 F.
- İl-İcev, U.A. 1994. *Handbuch der Vögel Rußlands und angrenzender Gebiete. Band 6, Teil 2. Charadriiformes/Alcae*. Magdeburg, Westarp Wissenschaften, 180 blz., 3.990 F.
- CD, Bonnet F.-R. 1995. *Guide Sonore des Sauterelles, Grillons et Criqueus d'Europe occidentale*. Paris, Delachaux et Niestlé. 795 F. Speelduur 1 u 16 min.
- Kunz P.X., 1994. *Die Goldwespen Baden-Württembergs*. Karlsruhe, Landesanstalt für Umweltschutz. 188 blz., 895 F.

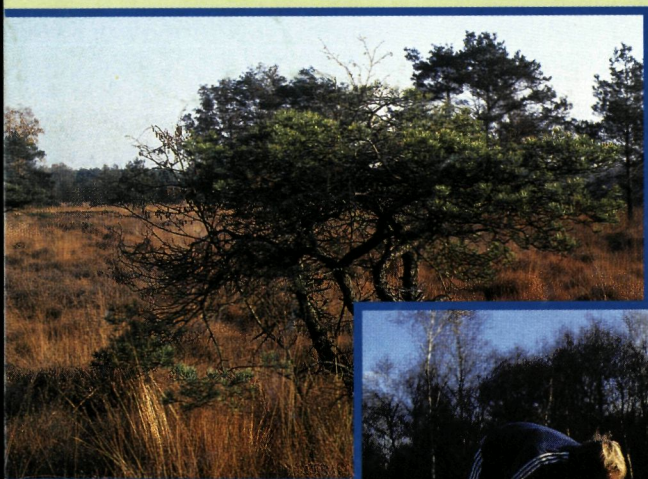
TOERISTISCHE
FEDERATIE
PROVINCIE
ANTWERPEN
STRATEGISCH PLAN TOERISME KEMPEN

KEMPENDAG

ZONDAG 27 AUGUSTUS 1995

Landschap De Liereman

Verleden:
Unieke fototentoonstelling

Toekomst:
Demonstratie
beheerswerken

INFO:
zie blz. 144
in dit nummer

Heden:
Landschaps-
wandeling

